

Łukasz Wieczorek, Janusz Sierosławski

**UŻYWANIE ALKOHOLU I NARKOTYKÓW
PRZEZ MŁODZIEŻ SZKOLNĄ
RAPORT Z BADAŃ ANKIETOWYCH
ZREALIZOWANYCH W WOJEWÓDZTWIE ŚWIĘTOKRZYSKIM
W 2019 R.**

**EUROPEJSKI PROGRAM
BADAŃ ANKIETOWYCH W SZKOŁACH
ESPAD**

WARSZAWA 2019

SPIS TREŚCI

STRESZCZENIE	3
WPROWADZENIE	6
CEL BADANIA	7
POPULACJA I PRÓBA	8
PROCEDURA BADAWCZA	9
WYNIKI	10
Palenie tytoniu	10
Picie napojów alkoholowych	19
Używanie innych substancji psychoaktywnych	41
Problem dopalaczy	59
Oczekiwania wobec alkoholu i przetworów konopi	64
Doświadczanie problemów związanych z pićem alkoholu	69
Dostępność substancji psychoaktywnych	73
Ryzyko związane z używaniem substancji psychoaktywnych w opiniach badanych	85
Używanie substancji psychoaktywnych w otoczeniu badanych	89
Rodzice a używanie substancji przez młodzież	91
Korzystanie z internetu i gier wideo	99
Gry hazardowe	105
Wiarygodność wyników.....	112
Dynamika zjawiska w Województwie Świętokrzyskim w latach 2005-2015	114
WNIOSKI I REKOMENDACJE	128
PRZYPISY	130

STRESZCZENIE

W maju i czerwcu oraz we wrześniu i październiku 2019 r. w ramach międzynarodowego projektu: „European School Survey Project on Alcohol and Drugs” (ESPAD) zrealizowano audytoryjne badania ankietowe na próbie reprezentatywnej uczniów klas trzecich szkół gimnazjalnych (wiek: 15-16 lat) oraz klas drugich szkół ponadgimnazjalnych (wiek: 17-18 lat) Województwa Świętokrzyskiego. Natomiast na jesieni 2019 roku przeprowadzono badania wśród uczniów pierwszych i trzecich klas szkół średnich. Badani z klas pierwszych zostali przyporządkowani do młodszej kohorty, z kolei respondenci z klas trzecich do próby uczniów ze starszej kohorty. Pozwoliło to na dychotomizację próby. Badania ESPAD podjęto w 1995 r. z inicjatywy Cooperation Group to Combat Drug Abuse and Illicit Trafficking in Drugs (Pompidou Group) działającej przy Radzie Europy. Na poziomie europejskim badania koordynowane są przez szwedzki ośrodek badań nad alkoholem i narkotykami (CAN) ze Sztokholmu.

Celem badania był przede wszystkim pomiar natężenia zjawiska używania przez młodzież substancji psychoaktywnych, ale także ocena czynników wpływających na rozpowszechnienie, ulokowanych zarówno po stronie popytu na substancje, jak i ich podaży.

Napoje alkoholowe są najbardziej rozpowszechnioną substancją psychoaktywną wśród młodzieży. Chociaż raz w ciągu całego swojego życia piło 88,6% uczniów z młodszej grupy i 93,9% uczniów ze starszej grupy. Picie napojów alkoholowych jest na tyle rozpowszechnione, że w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem piło 54,1% piętnastolatków i 75,2% siedemnastolatków. Najbardziej popularnym napojem alkoholowym wśród całej młodzieży jest piwo, a najmniej – wino. Wysoki odsetek badanych przyznaje się do przekraczania progu nietrzeźwości. W czasie ostatnich 30 dni przed badaniem chociaż raz upiło się 14,4% uczniów z młodszej kohorty i 18,2% ze starszej grupy wiekowej. W czasie całego życia ani razu nie upiło się tylko 55,8% uczniów młodszych i 38,2% uczniów starszych.

Palenie tytoniu jest zachowaniem mniej powszechnym. Chociaż raz w życiu paliło 56,7% gimnazjalistów i 69,6% uczniów ze starszej grupy. W czasie ostatnich 30 dni przed badaniem paliło 31,7% uczniów z grupy młodszej i 40,7% ze starszej.

Palenie tytoniu i picie napojów alkoholowych jest bardziej rozpowszechnione wśród chłopców niż wśród dziewcząt.

Jeszcze rzadziej zdarza się przyjmowanie leków uspokajających lub nasennych bez przepisu lekarza. Takie doświadczenia chociaż raz w życiu stały się udziałem 17,0% uczniów z młodszej kohorty i 21,1% ze starszej kohorty.

Sięganie po te leki jest bardziej rozpowszechnione wśród dziewcząt niż wśród chłopców.

Wyniki badania wskazują na znacznie niższy poziom rozpowszechnienia używania substancji nielegalnych niż legalnych, szczególnie alkoholu i tytoniu. Większość badanych nigdy po substancje nielegalne nie sięgała. Wśród tych, którzy mają za sobą takie doświadczenia większość stanowią osoby, które co najwyżej eksperymentowały z marihuaną lub haszyszem. Chociaż raz w ciągu całego życia używało tych substancji 25,3% młodszych uczniów i 39,6% starszych uczniów. W obu kohortach na drugim miejscu pod względem rozpowszechnienia wśród substancji nielegalnych są substancje wziewne (6,2% w młodszej grupie i 7,5% w grupie starszej).

Aktualne, okazjonalne używania substancji nielegalnych, czego wskaźnikiem jest używanie w czasie ostatnich 12 miesięcy, także stawia przetwory konopi na pierwszym miejscu pod względem rozpowszechnienia. W młodszej kohorcie używa tego środka 20% uczniów, w starszej – 32,6%.

W czasie ostatnich 30 dni przed badaniem 11,3% 15-16 latków i 16,5% 17-18 latków używało marihuany lub haszyszu.

Zarówno eksperymentowanie z substancjami nielegalnymi, jak ich okazjonalne używanie jest bardziej rozpowszechnione wśród chłopców niż wśród dziewcząt.

Niemal wszyscy badani słyszeli o „dopalaczach”, jednak tylko 4,0% uczniów z młodszej kohorty i 6,1% uczniów ze starszej kohorty było kiedykolwiek w sklepie z „dopalaczami”. Odsetki uczniów, którzy kiedykolwiek używali dopalaczy są jeszcze niższe (3,2% gimnazjalistów i 5,1% uczniów szkół średnich).

Uwagę zwraca wysoki poziom dostępności napojów alkoholowych przejawiający się w ocenach respondentów. Na tym tle dostępność substancji nielegalnych jest oceniana niżej. Spośród substancji nielegalnych najwyżej oceniana jest dostępność przetworów konopi.

Badani narażeni są przede wszystkim na oferty napojów alkoholowych, spośród substancji nielegalnych uczniom najczęściej proponowane są przetwory konopi oraz alkohol produkowany nielegalnie domowym sposobem.

Większość młodzieży jest dobrze zorientowana w zakresie ryzyka szkód zdrowotnych i społecznych związanych z używaniem substancji psychoaktywnych. O stopniu ryzyka, według ocen respondentów, decyduje bardziej nasilenie używania niż rodzaj substancji.

Oczekiwania wobec alkoholu oraz marihuany i haszyszu formułowane przez młodzież szkolną odwołują się w większym stopniu do pozytywnych konsekwencji niż ewentualnych szkód.

Prawie wszyscy respondenci korzystają z mediów społecznościowych, jedynie około 5% badanych nie jest w nich aktywna. Uczniowie w typowym dniu roboczym najczęściej przeznaczają na to od 2 do 3 godzin, a w weekendy powyżej 6. Prawie co drugi badany z obu poziomów nauczania jest przekonany, że za dużo czasu spędza w mediach społecznościowych, a więcej niż co siódmy – ósmy – że za dużo gra na urządzeniach elektronicznych.

Co piąty młody człowiek grał chociaż raz w gry hazardowe, tj. takie gdzie stawia się pieniądze i można je wygrać. W czasie ostatnich 30 dni takie zachowanie zadeklarowało 6,8% uczniów z młodszej kohorty i 6,9% uczniów ze starszej kohorty.

WPROWADZENIE

Idea paneuropejskiej współpracy w badaniach szkolnych na temat używania substancji psychoaktywnych powstała wśród badaczy tej problematyki skupionych wokół Rady Europy (Co-operation Group to Combat Drug Abuse and Illicit Trafficking in Drugs - Pompidou Group). Sprowadza się ona do uzgodnienia i na ile to możliwe wystandardyzowania metodologicznych warunków badań w różnych krajach, tak aby ich wyniki uczynić maksymalnie porównywalnymi. Badania zainicjowane przez tę grupę przyjęły formę wieloletniego programu badawczego zatytułowanego: „European School Survey Project on Alcohol and Drugs” (ESPAD) i prowadzone są co cztery lata według tych samych wystandardyzowanych technik, co umożliwia porównywalność nie tylko w przestrzeni ale i w czasie. Polska włączając się do tego projektu uzyskała możliwość śledzenia zarówno rozmiarów zjawiska jak i jego trendów rozwojowych na szerokim tle sytuacji w Europie i w poszczególnych jej krajach.

ESPAD jest pierwszym ogólnopolskim badaniem spełniającym warunki międzynarodowej porównywalności i jednocześnie podjętym z intencją śledzenia trendu w zakresie używania substancji przez młodzież szkolną. Badanie ESPAD zrealizowano w Polsce już sześciokrotnie: w 1995 r. w 1999 r., 2003 r., w 2007 r. w 2011 r. oraz 2015 r. na próbach losowych uczniów klas I i III szkół ponadpodstawowych (wg starego systemu edukacji) oraz klas III gimnazjów i klas II szkół ponadgimnazjalnych (wg nowego systemu edukacji). Od września 2019 roku, w wyniku reformy systemu edukacyjnego, powrócono do „starego systemu edukacji”.

W 1995 r. badanie objęło 26 krajów europejskich, w tym Polskę, w 2015 r. w badaniu uczestniczyło już 35 krajów naszego kontynentu. Badanie ESPAD wspierane jest przez Europejskie Centrum Monitorowania Narkotyków i Narkomanii (European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction – EMCDDA), bowiem dostarcza danych w zakresie jednego z pięciu kluczowych wskaźników, tj. używania narkotyków w populacji generalnej.

Jak pokazały wyniki dotychczasowych badań ogólnopolskich picie alkoholu przez młodzież stało się niemal statystyczną normą. Używanie substancji nielegalnych stawało się coraz bardziej widocznym problemem. Pod względem rozpowszechnienia używania leków uspokajających i nasennych bez przepisu lekarza polskie piętnastolatki plasują się na pierwszym miejscu w Europie. Wszystkie te napawające niepokojem zjawiska podlegają dynamice, stąd potrzeba monitorowania. Istotną cechą problemu używania substancji psychoaktywnych przez młodzież jest jego nierównomierna dystrybucji na terenie kraju. Generalnie problem ten bardziej rozpowszechniony jest w wielkich miastach. Na zróżnicowania związane ze stopniem urbanizacji nakładają się zróżnicowania regionalne. Zarówno ogólna strategia zapobiegawcza, jak konkretne działania profilaktyczne podejmowane zarówno w skali kraju, jak i na poziomie regionalnym i lokalnym wymagają wiedzy o rozmiarach i trendach w rozwoju zjawiska, stąd potrzeba podejmowania także badań w skali lokalnej i regionalnej. Wyniki badań ogólnopolskich mogą okazać się kiepskim przybliżeniem lokalnego obrazu zjawiska.

CEL BADANIA

Badanie miało na celu przede wszystkim pomiar natężenia zjawiska używania przez młodzież substancji psychoaktywnych. Podstawowymi pytaniami badawczymi były zatem pytania o liczby młodych ludzi, którzy mieli doświadczenia z tego typu substancjami oraz o stopień nasilenia tych doświadczeń. Celem badania była jednak również próba identyfikacji i pomiaru czynników wpływających na rozmiary zjawiska, zarówno po stronie popytu jak podaży. W badaniu poruszono zatem takie kwestie, jak dostępność substancji psychoaktywnych, zarówno w wymiarze fizycznym jak psychologicznym, gotowość do podjęcia prób z tymi środkami, przekonania na temat ich szkodliwości, doświadczenia w zakresie problemów związanych z ich używaniem.

Wszystkie te kwestie zostały poddane pomiarowi ilościowemu w celu dokonania oszacowań dla młodzieży Województwa Świętokrzyskiego.

POPULACJA I PRÓBA

Założono objęcie badaniem dwóch kohort młodzieży – młodzież urodzoną w 2003 roku (wiek: 15-16 lat w momencie badania) i 2001 r. (wiek: 17-18 lat w momencie badania). Podejście kohortowe, przy zdefiniowaniu kohorty przez rok urodzenia, podyktowane było względami międzynarodowej porównywalności. Przy silnym zróżnicowaniu systemów szkolnych w Europie rok urodzenia jest jedynym wspólnym kryterium zapewniającym porównywalność badanych populacji. Założono, że 95% tej młodzieży uczęszcza do szkół, w zdecydowanej większości do trzecich klas gimnazjów i drugich klas szkół ponadgimnazjalnych (licea ogólnokształcące, licea profilowane, technika, zasadnicze szkoły zawodowe) oraz do pierwszych i trzecich klas szkół średnich. W związku z tym próba badawcza została pobrana spośród młodzieży szkolnej z tych typów szkół i poziomów klas. Badani z klas pierwszych zostali przyporządkowani do młodszej kohorty, z kolei respondenci z klas trzecich do próby uczniów ze starszej kohorty. Pozwoliło to na dychotomizację próby.

Schemat losowania przewidywał równomierny rozkład próby w województwie przy maksymalnym jej rozproszeniu. Operatem losowania była lista szkół MEN zawierająca informacje o liczbie klas w każdej ze szkół. Jednostką losowania była klasa szkolna, próba miała zatem charakter klastrowo–warstwowy. Schemat doboru zakładał losowy dobór dwustopniowy. Najpierw losowano szkoły, a następnie klasy. Szkoły były losowane z prawdopodobieństwami proporcjonalnymi do liczby uczniów z danego poziomu nauczania, tak aby wszystkie każdy uczeń miał jednakowe szanse znalezienia się w próbie, niezależnie od wielkości szkoły i wielkości klasy. Klasy dobierane były w losowaniu prostym. W klasach badaniu poddawano wszystkich obecnych w tym czasie uczniów, niezależnie od roku urodzenia.

Zrealizowana próba uczniów Województwa Świętokrzyskiego włączona do analiz liczyła 1154 uczniów trzecich klas gimnazjów oraz 980 uczniów drugich klas szkół ponadgimnazjalnych. Wśród gimnazjalistów 49,7% stanowiły dziewczęta, zaś 50,3% - chłopcy. W grupie uczniów szkół ponadgimnazjalnych było 49,6% dziewcząt oraz 50,4% chłopców.

Wyniki prezentowane w raporcie obejmują nie tylko młodzież urodzoną w 2003 r. oraz w 2001 r., ale wszystkich uczniów trzecich klas gimnazjów i drugich klas szkół ponadgimnazjalnych oraz pierwszych i trzecich klas szkół średnich. Na potrzeby porównań międzynarodowych eliminowani z próby są uczniowie drugorocznicy oraz ci, którzy wcześniej rozpoczęli karierę szkolną.

PROCEDURA BADAWCZA

Badanie zostało realizowane w maju i czerwcu oraz we wrześniu i październiku 2019 r. metodą ankiety audytoryjnej przez zespół ankieterów rekrutujący się spoza systemu oświaty i wychowania. Jako ankieterzy byli zatrudniani przede wszystkim ludzie młodzi, głównie studenci, o łatwym kontakcie z młodzieżą szkolną. Ankieterzy zostali przeszkoleni oraz wyposażeni w szczegółową pisemną instrukcję. Do ich zadań, poza przeprowadzeniem badania w klasie, należało przygotowanie raportu zawierającego, obok opisu realizacji badania, informacje o klasie oraz o uczniach nieobecnych w trakcie badania. Praca ankieterów była wyrywkowo kontrolowana przez koordynatorów.

Nawiązanie kontaktu z wylosowanymi szkołami należało do obowiązków ankietera. Udział szkoły w badaniu negocjowany był także bezpośrednio przez ankietera. Wylosowane szkoły zostały wcześniej poinformowane o planowanym badaniu oraz o wsparciu Ministerstwa Edukacji dla tego przedsięwzięcia.

W procedurze badania położono bardzo duży nacisk na zapewnienie respondentom maksimum poczucia bezpieczeństwa oraz pełnej anonimowości. Służyły temu:

- wymóg nieobecności nauczyciela w klasie w trakcie badania,
- reguły postępowania ankietera (np. nie mógł on chodzić po klasie i zaglądać uczniom w kwestionariusze),
- specjalna procedura zwrotu wypełnionego kwestionariusza polegająca na umieszczeniu go przez ucznia w kopercie, a następnie zaklejeniu jej.

Uczniowie w instrukcji otrzymali zapewnienie o pełnej anonimowości badań, zarówno na poziomie pojedynczych uczniów, jak również całej szkoły. Oznacza to, że tajemnicą objęte są również wyniki na poziomie szkół.

Ankieterzy po sprawdzeniu kompletności materiałów przekazywali je do Instytutu za pośrednictwem instruktorów lokalnych. Ankiety po zarejestrowaniu zostały poddane procedurze sprawdzenia. Następnie założono i zweryfikowano zbiór danych. Obliczenia wyników badania zostały wykonane za pomocą pakietu statystycznego SPSS for Windows ver. 21.

WYNIKI

Prezentację wyników rozpoczniemy od rozpowszechnienia używania różnych substancji psychoaktywnych: najpierw tytoniu, potem napojów alkoholowych a w końcu pozostałych środków, w tym nielegalnych. Następnie przytoczymy wyniki odnoszące się do problemów jakich doświadcza młodzież w związku z używaniem substancji. Dalej zajmiemy się kwestią dostępności poszczególnych substancji. Następnie omówimy postrzegane ryzyko używania poszczególnych substancji oraz oceny badanych odnoszące się do rozmiarów sięgania po nie w ich najbliższym otoczeniu. Później zobaczymy, jaki stosunek do używania substancji przez uczniów mają ich rodzice. Na koniec przyjrzymy się kwestiom korzystania przez młodzież nowych mediów elektronicznych oraz problemowi gier hazardowych.

Palenie tytoniu

Rozpowszechnienie palenia tytoniu było badane w dwóch wymiarach czasowych - całego życia respondenta oraz ostatnich 30 dni przed badaniem. Pierwszy z nich pozwala na ustalenie zasięgu zjawiska eksperymentowania z tą substancją, tzn. podejmowania prób palenia tytoniu. Drugi przydatny jest do uchwycenia rozmiarów grupy aktualnie palących, a także palących okazjonalnie lub regularnie.

Dane na temat doświadczeń z paleniem tytoniu zebranych na przestrzeni całego życia zawiera tabela 1.

Tabela 1. Palenie tytoniu kiedykolwiek w życiu

Kohorta		Świętokrzyskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Nigdy nie palił	43,3	50,1
	1-2 razy	15,5	13,9
	3-5 razy	5,7	6,2
	6-9 razy	4,3	4,5
	10-19 razy	5,3	5,3
	20-39 razy	5,3	4,3
	40 razy lub więcej	20,7	15,7
Starsza kohorta (17-18 lat)	Nigdy nie palił	30,4	34,5
	1-2 razy	13,3	12,9
	3-5 razy	5,6	7,9
	6-9 razy	4,8	4,8
	10-19 razy	8,2	7,2
	20-39 razy	6,8	5,6
	40 razy lub więcej	30,9	27,2

W czasie całego życia, jakiegokolwiek doświadczenia z paleniem miało 56,7% uczniów z młodszej kohorty i 69,6% uczniów ze starszej kohorty. Wśród uczniów, którzy podejmowali próby palenia można wyróżnić frakcję osób, które

palili nie więcej niż 5 razy w swoim życiu. Frakcja ta liczy 21,2% gimnazjalistów i 19% uczniów starszych. Jednocześnie 20,7% z pierwszej grupy i 30,9% z drugiej paliło 40 razy lub więcej. Te ostatnie frakcje badanych to osoby, których palenie wyszło poza fazę eksperymentowania.

Poziom rozpowszechnienia palenia tytoniu jest podobny w Województwie Świętokrzyskim i w całym kraju. Jest jednak nieznacznie wyższy. Największe różnice są wśród uczniów, którzy palili co najmniej 40 razy w życiu.

Palenie tytoniu jest zróżnicowane ze względu na płeć badanych (tabele 2. i 3.).

Tabela 2. Palenie tytoniu kiedykolwiek w życiu przez chłopców

Kohorta		Świętokrzyskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Nigdy nie palił	41,3	49,7
	1-2 razy	15,9	15,4
	3-5 razy	5,2	5,7
	6-9 razy	5,2	4,2
	10-19 razy	5,8	4,7
	20-39 razy	6,1	2,8
	40 razy lub więcej	20,5	17,5
Starsza kohorta (17-18 lat)	Nigdy nie palił	28,4	36,0
	1-2 razy	13,7	13,1
	3-5 razy	7,3	7,2
	6-9 razy	4,9	4,7
	10-19 razy	5,7	6,5
	20-39 razy	7,8	5,1
	40 razy lub więcej	32,2	27,4

Zarówno odsetki uczniów, którzy podejmowali próby z paleniem, jak i tych, którzy wyszli poza fazę pojedynczych prób są wyższe wśród chłopców, niż wśród dziewcząt. Prawidłowość ta obowiązuje w obu badanych kohortach.

W Województwie Świętokrzyskim odsetek chłopców zarówno podejmujących próby palenia, jak i palących co najmniej 40 razy w życiu, jest nieznacznie

wyższy niż uzyskany w całym kraju. Podobnie jest w grupie dziewcząt, gdzie szczególnie duże różnice obserwuje się na poziomie starszej kohorty.

Tabela 3. Palenie tytoniu kiedykolwiek w życiu przez dziewczęta

Kohorta		Świętokrzyskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Nigdy nie palił	45,2	50,3
	1-2 razy	15,2	12,7
	3-5 razy	6,2	6,6
	6-9 razy	3,4	4,6
	10-19 razy	4,9	5,9
	20-39 razy	4,4	5,7
	40 razy lub więcej	20,7	14,1
Starsza kohorta (17-18 lat)	Nigdy nie palił	32,4	33,1
	1-2 razy	13,0	12,6
	3-5 razy	3,9	8,6
	6-9 razy	4,7	4,9
	10-19 razy	10,7	7,8
	20-39 razy	5,8	6,1
	40 razy lub więcej	29,5	26,9

W czasie ostatnich 30 dni przed badaniem paliło 31,7% piętnastolatków i 40,7% siedemnastolatków (tabela 4.).

Wśród nich, odnotowujemy znaczne zróżnicowanie pod względem nasilenia palenia. Warto odnotować, że badani z obu poziomów nauczania w podobnych odsetkach zaliczali się do grupy palących rzadziej niż raz dziennie (14,3% uczniów z młodszej kohorty i 17,9% uczniów ze starszej kohorty). Niższe odsetki palących codziennie w ilości przekraczającej 6 papierosów dziennie odnotowano wśród uczniów gimnazjów – 8,3% niż wśród młodzieży ze starszych klas – 10,6%.

Tabela 4. Palenie tytoniu w czasie ostatnich 30 dni

Kohorta		Świętokrzyskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Nie	68,3	77,0
	Mniej niż 1 papieros na tydzień	9,5	7,9
	Mniej niż 1 papieros dziennie	4,8	3,1
	1-5 papierosów dziennie	9,1	6,1
	6-10 papierosów dziennie	4,2	3,0
	11-20 papierosów dziennie	2,6	1,7
	Więcej niż 20 papierosów dziennie	1,5	1,3
Starsza kohorta (17-18 lat)	Nie	59,3	64,5
	Mniej niż 1 papieros na tydzień	9,9	10,9
	Mniej niż 1 papieros dziennie	8,0	5,8
	1-5 papierosów dziennie	12,2	9,3
	6-10 papierosów dziennie	5,1	4,7
	11-20 papierosów dziennie	3,4	3,4
	Więcej niż 20 papierosów dziennie	2,1	1,4

Uczniowie w Województwie Świętokrzyskim palili tytoń w czasie ostatnich 30 dni podobnie często jak uczniowie w całym kraju. Rozpowszechnienie codziennego palenia w ilości co najmniej 10 papierosów w ciągu doby było również zbliżone na obu analizowanych obszarach, jednak wyższe na poziomie województwa. Prawidłowości te dotyczą zarówno uczniów z młodszej jak i starszej kohorty.

Rozpowszechnienie aktualnego palenia okazało się być zależne od płci zarówno wśród młodszej, jak i wśród starszej młodzieży (tabele 5. i 6.).

Tabela 5. Palenie tytoniu w czasie ostatnich 30 dni wśród chłopców

Kohorta		Świętokrzyskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Nie	67,3	77,1
	Mniej niż 1 papieros na tydzień	9,4	7,3
	Mniej niż 1 papieros dziennie	4,3	2,3
	1-5 papierosów dziennie	9,6	5,3
	6-10 papierosów dziennie	5,4	3,8
	11-20 papierosów dziennie	2,8	2,4
	Więcej niż 20 papierosów dziennie	1,2	1,9
Starsza kohorta (17-18 lat)	Nie	58,0	65,5
	Mniej niż 1 papieros na tydzień	9,8	9,8
	Mniej niż 1 papieros dziennie	7,1	5,8
	1-5 papierosów dziennie	12,8	8,6
	6-10 papierosów dziennie	5,7	5,1
	11-20 papierosów dziennie	3,7	3,5
	Więcej niż 20 papierosów dziennie	2,9	1,8

W obu badanych kohortach wyższy odsetek chłopców niż dziewcząt deklarował aktualne palenie, przy czym w starszej kohorcie różnica jest bardzo niewielka. Wśród młodszych uczniów przynajmniej raz w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem paliło 30,5% dziewcząt oraz 32,7% chłopców, wśród starszych uczniów w czasie ostatnich 30 dni paliło 39,5% dziewcząt oraz 42% chłopców. Codzienne palenie w ilościach przekraczających 10 papierosów dziennie wśród chłopców i dziewcząt z młodszej kohorty było na takim samym poziomie i wynosiło 4,0%. Natomiast w starszej kohorcie więcej chłopców niż dziewcząt przyznawało się do tego wzoru palenia tytoniu – 6,5% i 4,3%.

Tabela 6. Palenie tytoniu w czasie ostatnich 30 dni wśród dziewcząt

Kohorta		Świętokrzyskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Nie	69,5	77,0
	Mniej niż 1 papieros na tydzień	9,6	8,4
	Mniej niż 1 papieros dziennie	5,3	3,8
	1-5 papierosów dziennie	8,8	6,7
	6-10 papierosów dziennie	2,8	2,3
	11-20 papierosów dziennie	2,5	1,1
	Więcej niż 20 papierosów dziennie	1,6	0,7
Starsza kohorta (17-18 lat)	Nie	60,5	63,8
	Mniej niż 1 papieros na tydzień	10,1	11,9
	Mniej niż 1 papieros dziennie	8,9	5,9
	1-5 papierosów dziennie	11,6	9,9
	6-10 papierosów dziennie	4,5	4,3
	11-20 papierosów dziennie	3,1	3,2
	Więcej niż 20 papierosów dziennie	1,2	1,0

W Województwie Świętokrzyskim palenie tytoniu w czasie ostatnich 30 dni w obu kohortach było częściej deklarowane przez chłopców niż przez dziewczęta. Podobnie było na terenie całego kraju. Dziewczęta i chłopcy w mniejszych odsetkach deklarowali palenie tytoniu w czasie ostatnich 30 dni.

W 2019 roku zapytano uczniów o palenie e-papierosów. Ich używanie jest bardziej rozpowszechnione wśród starszej kohorty zarówno, jeśli chodzi o używanie kiedykolwiek w życiu (odpowiednio 68,8% i 61,7%) jak i o ostatnie 30 dni przed badaniem (odpowiednio 40,2% i 35%).

W porównaniu z próbą ogólnopolską, uczniowie z terenu województwa Świętokrzyskiego częściej używali e-papierosów niż ich rówieśnicy z populacji generalnej. W obu kohortach różnice sięgają około 4-5 punktów procentowych.

Tabela 7. Palenie e-papierosów kiedykolwiek w życiu oraz w czasie ostatnich 30 dni.

Kohorta		Świętokrzyskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Kiedykolwiek w życiu	61,7	56,3
	W czasie 30 dni przed badaniem	35,0	30,3
Starsza kohorta (17-18 lat)	Kiedykolwiek w życiu	68,8	64,8
	W czasie 30 dni przed badaniem	40,2	36,5

W obu badanych kohortach wyższy odsetek chłopców niż dziewcząt deklarował palenie e-papierosów za wyjątkiem ich palenia w czasie ostatnich 30 dni przed badanie wśród 15-16 latków, wśród których dziewczęta nieznacznie częściej niż chłopcy paliły e-papierosy.

W porównaniu do próby ogólnopolskiej, wyższe odsetki chłopców i dziewcząt zamieszkujących województwo Świętokrzyskie używają e-papierosów w porównaniu do respondentów z populacji generalnej. Szczególnie wysokie różnice są widoczne wśród dziewcząt.

Tabela 8. Palenie e-papierosów wśród chłopców

Kohorta		Świętokrzyskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Kiedykolwiek w życiu	63,5	59,6
	W czasie 30 dni przed badaniem	34,9	33,1
Starsza kohorta (17-18 lat)	Kiedykolwiek w życiu	69,9	67,6
	W czasie 30 dni przed badaniem	42,7	41,2

Tabela 9. Palenie e-papierosów wśród dziewcząt

Kohorta		Świętokrzyskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Kiedykolwiek w życiu	59,6	53,1
	W czasie 30 dni przed badaniem	35,1	27,6
Starsza kohorta (17-18 lat)	Kiedykolwiek w życiu	67,6	62,1
	W czasie 30 dni przed badaniem	37,7	32,2

Podobnie jak w przypadku palenia e-papierosów, pytanie o palenie fajki wodnej pojawiło się w ankiecie w 2019 roku. Było ono bardziej rozpowszechnione wśród uczniów ze starszej kohorty zarówno, jeśli chodzi o doświadczenia z całego życia, jak również w przypadku ostatnich 30 dni przed badaniem (odpowiednio 26,2% i 4,4%). Młodzież z województwa Świętokrzyskiego częściej niż badani z populacji generalnej palili fajkę wodną, z wyjątkiem jej palenia w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem.

Tabela 10. Palenie fajki wodnej kiedykolwiek w życiu oraz w czasie ostatnich 30 dni.

Kohorta		Świętokrzyskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Kiedykolwiek w życiu	17,1	13,0
	W czasie 30 dni przed badaniem	3,7	3,3
Starsza kohorta (17-18 lat)	Kiedykolwiek w życiu	26,2	25,9
	W czasie 30 dni przed badaniem	4,4	5,1

W obu badanych kohortach wyższy odsetek chłopców niż dziewcząt deklaruwał palenie fajki wodnej. Podobne tendencje można zaobserwować

wśród młodzieży z populacji generalnej, gdzie też więcej chłopców korzystało z tej formy palenia.

Tabela 11. Palenie fajki wodnej wśród chłopców

Kohorta		Świętokrzyskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Kiedykolwiek w życiu	19,4	16,1
	W czasie 30 dni przed badaniem	4,7	5,4
Starsza kohorta (17-18 lat)	Kiedykolwiek w życiu	29,9	31,6
	W czasie 30 dni przed badaniem	6,1	7,1

Tabela 12. Palenie fajki wodnej wśród dziewcząt

Kohorta		Świętokrzyskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Kiedykolwiek w życiu	14,7	10,1
	W czasie 30 dni przed badaniem	2,8	1,5
Starsza kohorta (17-18 lat)	Kiedykolwiek w życiu	22,5	20,5
	W czasie 30 dni przed badaniem	2,7	3,2

Picie napojów alkoholowych

Napoje alkoholowe są najbardziej rozpowszechnioną substancją psychoaktywną wśród młodzieży szkolnej, podobnie jak ma to miejsce w dorosłej części społeczeństwa. Próby picia ma za sobą 88,6% uczniów z młodszej kohorty i 93,9% uczniów starszej (tabela 13.).

Tabela 13. Picie napojów alkoholowych

Kohorta		Świętokrzyskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Kiedykolwiek w życiu	88,6	80,0
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	78,5	67,9
	W czasie 30 dni przed badaniem	54,1	46,7
Starsza kohorta (17-18 lat)	Kiedykolwiek w życiu	93,9	92,8
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	90,2	89,0
	W czasie 30 dni przed badaniem	75,2	76,1

W czasie ostatnich 12 miesięcy przed badaniem piło jakiegokolwiek napoje alkoholowe 78,5% młodszych uczniów i 90,2% uczniów starszych. Warto zauważyć, że odsetki konsumentów alkoholu, definiowanych jako osoby, które piły jakiegokolwiek napój alkoholowy w czasie ostatnich 12 miesięcy przed badaniem, w przypadku uczniów młodszych nie odbiegają znacznie od odsetków konsumentów stwierdzanych w badaniach na populacji osób dorosłych.

Na tym tle nie dziwi wyższy odsetek konsumentów w klasach starszych - większość uczniów z tych klas w momencie badania zbliżała się do wieku dorosłości. Niewiele niższy odsetek konsumentów alkoholu wśród głównie piętnastolatków powinien budzić niepokój spoglądając na rzecz, czy to z perspektywy zdrowia publicznego, czy norm prawnych. Jak pokazują wyniki badania, wśród piętnastolatków picie alkoholu stanowi normę, przynajmniej w sensie statystycznym.

W porównaniu do całego kraju, w Województwie Świętokrzyskim odnotowano wyższy odsetek uczniów, którzy pili napoje alkoholowe. Ta prawidłowość dotyczy wszystkich okresów czasowych za wyjątkiem używania alkoholu w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem w starszej kohorcie. Nieznacznie

więcej uczniów z populacji generalnej piło częściej niż badani z tej próby z województwa Świętokrzyskiego. Większe różnice między wynikami odnotowanymi w województwie a poziomem kraju można zaobserwować, kiedy porównuje się 15-16 latków. Wyniki uzyskane u 17-18 latków są do siebie zbliżone.

Za wskaźnik względnie częstego używania alkoholu przyjęto picie w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem. Jakiegokolwiek napoje alkoholowe w tym czasie piło 54,1% uczniów z grupy młodszej i 75,2% uczniów z grupy starszej. Trzeba przypomnieć, że badanie było realizowane w maju i w czerwcu oraz we wrześniu i październiku - okres ostatnich 30 dni przypadał zatem na kwiecień i maj, w zależności od tego kiedy, który z badanych wypełniał ankietę. Okres ten nie obejmował zatem świąt, karnawału, jednak obejmował wakacje, które jak można przypuszczać szczególnie sprzyjają okazjom do picia.

Rozpowszechnienie picia alkoholu okazało się zróżnicowane ze względu na płeć odwrotnie niż można by tego oczekiwać (tabele 14. i 15.). W młodszej grupie wiekowej nieznacznie więcej dziewcząt niż chłopców deklaroowało picie alkoholu kiedykolwiek w życiu (odpowiednio 89,1% i 88%) i w ciągu ostatnich 12 miesięcy (odpowiednio 78,8% i 78%). Jedynie w przypadku konsumpcji w ciągu ostatnich 30 dni mniej dziewcząt niż chłopców deklaroowało picie alkoholu w tym czasie (odpowiednio 53,2% i 54,83%). Podobne prawidłowości zaobserwowano w starszej grupie, przy czym w odróżnieniu do respondentów z młodszej grupy, w przypadku picia w ciągu ostatnich 30 dni przed badaniem odsetek dziewcząt deklarujących takie zachowanie był wyższy niż w przypadku chłopców (odpowiednio 78,8% i 71,7%).

Wyniki te zdają się wskazywać kontynuację procesu wyrównywania różnic we wzorach picia między dziewczętami i chłopcami, który wiązać można z procesem emancypacji dziewcząt. Picie alkoholu w naszej kulturze, to raczej domena mężczyzn. Wśród dorosłych mieszkańców naszego kraju spotykamy wielokrotnie więcej niepijących kobiet niż mężczyzn abstynentów. Wśród

nastolatków proporcje te są wyrównane, a ostatnio to dziewczynki zaczynają pić więcej niż chłopcy.

Tabela 14. Picie napojów alkoholowych wśród chłopców

Kohorta		Świętokrzyskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Kiedykolwiek w życiu	88,0	80,1
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	78,0	67,0
	W czasie 30 dni przed badaniem	54,8	46,0
Starsza kohorta (17-18 lat)	Kiedykolwiek w życiu	92,7	91,7
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	89,5	88,1
	W czasie 30 dni przed badaniem	71,7	76,5

Tabela 15. Picie napojów alkoholowych wśród dziewcząt

Kohorta		Świętokrzyskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Kiedykolwiek w życiu	89,1	79,8
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	78,8	68,7
	W czasie 30 dni przed badaniem	53,2	47,2
Starsza kohorta (17-18 lat)	Kiedykolwiek w życiu	95,1	93,8
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	91,0	89,9
	W czasie 30 dni przed badaniem	78,8	75,7

Rozpowszechnienie picia napojów alkoholowych wśród chłopców w Województwie Świętokrzyskim pozostaje na poziomie zbliżonym do wyników w całym kraju. Jedynie w przypadku chłopców z młodszej kohorty

zaobserwowano większe, w porównaniu do Polski ogółem, odsetki pijących w ciągu ostatnich 30 dni przed badaniem. Również chłopcy ze starszej kohorty z województwa Świętokrzyskiego piją rzadziej w czasie ostatnich 30 dni niż ich rówieśnicy z populacji generalnej. Z kolei dziewczęta z młodszej grupy wiekowej w Województwie Świętokrzyskim częściej deklarowały spożycie napojów alkoholowych niż ich rówieśniczki na terenie całego kraju. Ta prawidłowość dotyczy obu kohort oraz wszystkich analizowanych okresów czasowych. Rozpowszechnienie picia napojów alkoholowych wśród dziewcząt ze starszej grupy wiekowej w Województwie Świętokrzyskim pozostaje na poziomie zbliżonym do wyników w całym kraju.

Konsumpcję poszczególnych typów napojów alkoholowych prześledzimy na przykładzie doświadczeń alkoholowych zebranych w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem (tabela 16.). Zarówno w młodszej kohorcie, jak wśród młodzieży starszej najwyższe odsetki konsumentów ma piwo, na drugim miejscu jest wódka a dopiero na trzecim wino. Każdy z trzech typów napojów jest bardziej popularny wśród uczniów starszych w porównaniu z klasami gimnazjalnymi.

Tabela 16. Picie poszczególnych napojów alkoholowych w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem

Kohorta		Świętokrzyskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Piwo	55,2	47,5
	Cider	7,8	7,4
	Alcopop	5,3	5,8
	Wino	30,5	24,7
	Wódka	42,5	33,0
Starsza kohorta (17-18 lat)	Piwo	72,8	72,2
	Cider	16,1	12,1
	Alcopop	13,1	9,7
	Wino	45,7	43,2
	Wódka	60,7	60,0

Wódkę pił, co najmniej raz w ciągu ostatnich trzydziestu dni, więcej niż co trzeci badany gimnazjalista (42,5%) i więcej niż co drugi uczeń szkoły wyższego poziomu (60,7%). Picie piwa zdarzyło się w tym czasie większości badanych, ponad połowie gimnazjalistów (55,2%) i ponad dwóm trzecim uczniów starszych (72,8%). Wino piła jedna trzecia młodszej młodzieży objętej badaniem (30,5%) i prawie połowa uczniów ze starszej grupy (45,7%).

Rozpowszechnienie picia piwa, wina i wódki w młodszej kohorcie jest zauważalnie wyższe w Województwie Świętokrzyskim w porównaniu do całego kraju. Spożycie tych napojów przez uczniów ze starszej kohorty pozostaje na poziomie zbliżonym do obserwowanego w Polsce ogółem.

Płeć wprowadza istotne różnice w obrazie popularności poszczególnych trunków. W tabelach 17. i 18. zebrano dane o odsetkach chłopców i dziewcząt pijących każdy z trunków w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem.

Tabela 17. Picie poszczególnych napojów alkoholowych w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem wśród chłopców

Kohorta		Świętokrzyskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Piwo	58,5	47,7
	Cider	8,4	8,8
	Alcopop	5,3	6,1
	Wino	25,1	21,8
	Wódka	43,4	35,0
Starsza kohorta (17-18 lat)	Piwo	71,3	73,7
	Cider	15,5	14,1
	Alcopop	13,2	10,4
	Wino	38,3	35,2
	Wódka	59,9	63,1

Tabela 18. Picie poszczególnych napojów alkoholowych w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem wśród dziewcząt

Kohorta		Świętokrzyskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Piwo	51,7	47,2
	Cider	7,2	6,2
	Alcopop	5,5	5,3
	Wino	35,9	27,5
	Wódka	41,5	31,0
Starsza kohorta (17-18 lat)	Piwo	74,3	70,7
	Cider	16,8	10,2
	Alcopop	13,0	8,9
	Wino	53,3	50,8
	Wódka	61,5	57,0

W młodszej kohorcie, zarówno wśród chłopców jak i wśród dziewcząt, na pierwszym miejscu jest piwo, potem wódka i wino. Podobnie jest w klasach starszych.

W grupie 15-16 latków picie piwa i wódki w czasie ostatnich 30 dni jest bardziej rozpowszechnione wśród chłopców niż wśród dziewcząt. W przypadku wina dziewczęta częściej niż chłopcy zaliczają się do pijących w czasie ostatnich 30 dni. Z kolei wśród uczniów ze starszej kohorty to dziewczynki piły więcej piwa, wina i wódki niż chłopcy.

Chłopcy z młodszej kohorty z Województwa Świętokrzyskiego częściej niż ich rówieśnicy w całym kraju deklarowali picie piwa, wódki i wina. Popularność piwa i wódki w starszych klasach jest wyższa w populacji generalnej. Jedynie popularność wina wśród chłopców ze starszej kohorty z województwa jest wyższa niż wśród respondentów z populacji generalnej. W przypadku dziewcząt z Województwa Świętokrzyskiego to piją one częściej piwo, wino i wódkę niż ich rówieśniczki z populacji generalnej.

W edycji z 2019 roku zapytano respondentów o to, kiedy miało miejsce ostatnie picie alkoholu oraz o alkohol pity podczas ostatniej okazji. Dla około 7% respondentów z młodszej kohorty i niecałych 4% ze starszej piły alkohol dawniej niż 1 rok przed badaniem. Co trzeci uczeń gimnazjum i co drugi uczeń szkoły średniej pił między 1 a 7 dni przed badaniem. W porównaniu do populacji generalnej, większe odsetki młodzieży z województwa Świętokrzyskiego deklarowały picie napojów alkoholowych do 30 dni przed badaniem oraz w okresie do 1 roku przed badaniem.

Tabela 19. Ostatnie picie napojów alkoholowych

Kohorta		Świętokrzyskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Nigdy nie pił	12,0	20,5
	1–7 dni temu	29,6	28,1
	8–14 dni temu	11,6	8,8
	15–30 dni temu	12,9	11,2
	1 miesiąc – 1 rok temu	26,6	22,2
	Dawniej niż 1 rok temu	7,4	9,2
Starsza kohorta (17-18 lat)	Nigdy nie pił	6,1	7,4
	1–7 dni temu	51,5	55,3
	8–14 dni temu	13,8	11,3
	15–30 dni temu	9,9	10,4
	1 miesiąc – 1 rok temu	15,1	12,9
	Dawniej niż 1 rok temu	3,6	2,7

Rodzaje napojów alkoholowych pitych podczas ostatniej okazji odzwierciedlają ranking rozpowszechnienia picia poszczególnych napojów alkoholowych. Podczas ostatniej okazji picia uczniowie z młodszej kohorty oraz ze starszej kohorty wybierali najczęściej piwo (odpowiednio 56,2% i 54,8%). Na drugim miejscu była wódka (odpowiednio 30,1% i 35,9%), a na trzecim miejscu wino (odpowiednio 18,4% i 19,6%). Podobny ranking popularności, jak w województwie Świętokrzyskim odnotowano w populacji ogólnej uczniów, z tym że odsetki w niej odnotowane są o kilka punktów procentowych niższe, za wyjątkiem picia piwa w starszej kohorcie.

Tabela 20. Napoje alkoholowe pite podczas ostatniej okazji

Kohorta		Świętokrzyskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Nigdy nie pił alkoholu	15,6	23,9
	Piwo	56,2	51,4
	Cider	1,8	3,1
	Alcopop	1,8	2,0
	Wino	18,4	15,2
	Wódka	30,1	23,7
Starsza kohorta (17-18 lat)	Nigdy nie pił alkoholu	8,8	8,6
	Piwo	54,8	62,3
	Cider	2,8	3,6
	Alcopop	2,5	2,8
	Wino	19,6	18,5
	Wódka	35,9	34,4

Wskaźnikiem wielkości konsumpcji przy jednej okazji każdego z napojów alkoholowych było pytanie o ilość wypitą przy ostatniej okazji konsumpcji tych trunków.

Wielkości spożycia przy jednej okazji piwa, wina i wódki oraz dwóch obecnych już od jakiegoś czasu na naszym rynku napojów alkoholowych tj. cidera i alkopopu (tabele od 21. do 25.) są silnie zróżnicowane, zarówno wśród młodszej, jak i starszej kohorty.

Tabela 21. Ilość piwa wypita przy ostatniej okazji picia alkoholu

Kohorta		Świętokrzyskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Nigdy nie pije piwa	17,5	29,3
	Ostatnim razem nie pił piwa	19,3	15,4
	Poniżej 0,5 litra	21,6	22,5
	Powyżej 0,5 do 1 litra	31,7	25,3
	Powyżej 1 litra do 2 litrów	5,0	4,1
	Powyżej 2 litrów	5,0	3,4
Starsza kohorta (17-18 lat)	Nigdy nie pije piwa	11,0	12,7
	Ostatnim razem nie pił piwa	20,2	17,9
	Poniżej 0,5 litra	20,5	18,2
	Powyżej 0,5 do 1 litra	35,3	37,8
	Powyżej 1 litra do 2 litrów	7,5	8,3
	Powyżej 2 litrów	5,5	5,2

Typową ilością piwa konsumowaną przy jednej okazji przez uczniów młodszych jest od 0,5 litra do litra (31,7%) lub poniżej 0,5 litra (21,6%). W klasach starszych najczęściej pije się między 0,5 litra, a 1 litrem tego napoju (35,3%).

Porównanie rozkładów wielkości spożycia piwa przez uczniów z młodszej i starszej kohorty w Województwie Świętokrzyskim i w całym kraju nie ujawnia znaczących różnic. Nieznacznie wyższe odsetki w ilości spożywanego piwa podczas ostatniej okazji picia można odnotować na poziomie województwa w porównaniu do całego kraju.

Mniej informacji mamy o wielkości spożycia wina i wódki przy jednej okazji, bowiem znacznie mniej badanych piło te trunki w czasie swojej ostatniej okazji. Rozkłady odpowiedzi pokazują jednak wyraźnie odmienny charakter tych dwóch napojów. W przypadku wina badani grupują się w rejonie niższych wartości, w przypadku wódki rozkład jest bardziej równomierny z lekkim przechyłem w stronę większych ilości, szczególnie w starszej kohorcie.

Tabela 22. Ilość wina wypita przy ostatniej okazji picia alkoholu

Kohorta		Świętokrzyskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Nigdy nie pije wina	34,9	44,2
	Ostatnim razem nie pił wina	31,5	29,3
	Poniżej 100 gram	18,2	16,0
	Powyżej 100 gram do 200 gram	7,7	5,9
	Powyżej 200 gram do 749 gram	3,6	2,1
	750 gram lub więcej	4,1	2,4
Starsza kohorta (17-18 lat)	Nigdy nie pije wina	20,8	22,7
	Ostatnim razem nie pił wina	38,3	43,2
	Poniżej 100 gram	18,1	17,0
	Powyżej 100 gram do 200 gram	12,4	8,9
	Powyżej 200 gram do 749 gram	3,7	3,8
	750 gram lub więcej	6,7	4,4

W młodym pokoleniu, podobnie jak wśród dorosłych, wino i wódka zdają się pełnić inne funkcje. Picie wina ma wyraźnie bardziej symboliczny charakter, stąd wystarczają mniejsze ilości. Wódka zaś służy głównie jako intoksykant, stąd pije się jej więcej.

Porównanie rozkładów wielkości spożycia wina i wódki w Województwie Świętokrzyskim i w całym kraju nie ujawnia żadnych znaczących różnic. Nieznacznie wyższe odsetki w ilości spożywanego wina i wódki podczas ostatniej okazji picia można odnotować na poziomie województwa w porównaniu do całego kraju. Zwraca jedynie uwagę duża różnica (około 10 punktów procentowych) wypijania powyżej 250 gram wódki w młodszej kohorcie z województwa Świętokrzyskiego w porównaniu do rówieśników z reszty kraju.

Tabela 23. Ilość napojów spirytusowych wypita przy ostatniej okazji picia alkoholu

Kohorta		Świętokrzyskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Nigdy nie piję wódki	32,4	45,8
	Ostatnim razem nie pił wódki	22,3	20,7
	Poniżej 50 gram	8,4	9,8
	Powyżej 50 gram do 100 gram	9,4	6,9
	Powyżej 100 gram do 250 gram	8,4	7,5
	Powyżej 250 gram	19,1	9,5
Starsza kohorta (17-18 lat)	Nigdy nie piję wódki	16,9	20,6
	Ostatnim razem nie pił wódki	29,1	31,7
	Poniżej 50 gram	5,1	7,6
	Powyżej 50 gram do 100 gram	10,8	8,8
	Powyżej 100 gram do 250 gram	10,8	9,4
	Powyżej 250 gram	27,4	22,0

Najmniej informacji zebrano na temat względnie nowych napojów alkoholowych. Tylko nieliczni pili je podczas swojej ostatniej okazji alkoholowej. Napoje te nie zdobyły sobie jeszcze, jak widać, dużej popularności. Pite są one raczej w niewielkich ilościach.

Zarówno cider jak i alkopop, tak popularne wśród młodzieży w krajach Zachodniej Europy, szczególnie młodszej, w Polsce nie zdobyły sobie jak na razie większego uznania, przynajmniej wśród nastolatków.

Wedle wyników badań nie ma znaczących różnic między Województwem Świętokrzyskim i całym krajem, ani w popularności tych napojów, ani w wielkości spożycia jednorazowego u tych, którzy po te napoje sięgają. Wyjątek stanowią jedynie uczniowie, którzy nieco częściej deklarują picie większych ilości cydru i alkopopu niż ma to miejsce w przypadku kraju ogółem.

Tabela 24. Ilość cydru wypita przy ostatniej okazji picia alkoholu

Kohorta		Świętokrzyskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Nigdy nie pije cydru	71,4	75,3
	Ostatnim razem nie pił cydru	22,3	17,6
	Poniżej 0,5 litra	2,8	3,8
	Powyżej 0,5 do 1 litra	1,8	2,2
	Powyżej 1 litra do 2 litrów	1,0	0,3
	Powyżej 2 litrów	0,7	0,7
Starsza kohorta (17-18 lat)	Nigdy nie pije cydru	54,9	55,6
	Ostatnim razem nie pił cydru	34,8	36,2
	Poniżej 0,5 litra	4,7	3,7
	Powyżej 0,5 do 1 litra	3,2	3,3
	Powyżej 1 litra do 2 litrów	1,2	0,6
	Powyżej 2 litrów	1,3	0,6

Tabela 25. Ilość alkopopu wypita przy ostatniej okazji picia alkoholu

Kohorta		Świętokrzyskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Nigdy nie pije alkopopu	80,7	82,6
	Ostatnim razem nie pił alkopopu	13,9	12,9
	Poniżej 0,5 litra	2,4	2,1
	Powyżej 0,5 do 1 litra	1,9	1,4
	Powyżej 1 litra do 2 litrów	0,4	0,4
	Powyżej 2 litrów	0,6	0,5
Starsza kohorta (17-18 lat)	Nigdy nie pije alkopopu	65,9	69,8
	Ostatnim razem nie pił alkopopu	23,7	23,8
	Poniżej 0,5 litra	4,2	2,4
	Powyżej 0,5 do 1 litra	3,3	2,7
	Powyżej 1 litra do 2 litrów	1,6	0,6
	Powyżej 2 litrów	1,4	0,8

Dane z tabel 24. i 25. pokazują, że każdy z tych napojów pojawia się we wzorze ostatniej konsumpcji napojów alkoholowych jedynie u 5-10% badanych, niezależnie od tego, czy mowa o gimnazjalistach, czy o uczniach szkół ponadgimnazjalnych. Zdecydowana większość uczniów z obu grup w ogóle tych napojów nie pije. Ci nieliczni, którzy ostatnio pili cider lub alcopop, w większości wypili nie więcej niż 1 litr.

Szczególnie niebezpieczne dla zdrowia młodego człowieka, jak również dla porządku publicznego, jest picie w znacznych ilościach, a szczególnie prowadzących do silnego upijania się.

Kwestię nietrzeźwości badano przy użyciu pytania, w którym nietrzeźwość została zdefiniowana poprzez wskaźniki behawioralne (zataczanie się, bełkotanie, utrata pamięci). Takie sformułowanie pytania spowodowało, że chwytła ono stany silnego upicia, tak zatem trzeba interpretować wyniki. Rozkłady odpowiedzi na to pytanie zawarto w tabeli 26.

Tabela 26. Silne upicie się tzn. wypicie tyle, żeby np. zataczać się, bełkotać, nie pamiętać co się działo

Kohorta		Świętokrzyskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Kiedykolwiek w życiu	44,2	33,3
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	33,6	26,2
	W czasie 30 dni przed badaniem	14,4	11,3
Starsza kohorta (17-18 lat)	Kiedykolwiek w życiu	61,9	56,6
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	45,0	44,0
	W czasie 30 dni przed badaniem	18,2	18,8

Stanu silnego upojenia alkoholem doświadczyła chociaż raz w życiu prawie połowa młodszych uczniów (44,2%) i blisko dwie trzecie uczniów ze starszej grupy (61,9%). W czasie ostatnich 30 dni w stanie silnego upicia się było 14,4% 15-16 latków i 18,2% 17-18 latków.

Silne upijanie się przez uczniów zdarzało się w Województwie Świętokrzyskim nieco częściej niż w całym kraju. Wyższe różnice odnotowano w młodszej

kohorcie. Z kolei wśród starszych uczniów wartości odnotowane w województwie i na terenie kraju są na zbliżonym poziomie.

Wskaźniki silnego upijania się są zróżnicowane ze względu na płeć. Przybierają one wyższe wartości u chłopców niż u dziewcząt (tabela 27. i 28.). Szczególnie wyraźne różnice obserwujemy w odsetkach starszych dziewcząt i chłopców deklarujących silne upicie się w czasie ostatnich 12 miesięcy (odpowiednio 43,3% i 46,7%).

Porównanie odsetków silnego upijania się w Województwie Świętokrzyskim i w całym kraju pokazuje, że zarówno chłopcy, jak i dziewczęta z Województwa Świętokrzyskiego nieco częściej potwierdzali silne upicie się kiedykolwiek w życiu. Nie zaobserwowano znaczących różnic między analizowanymi obszarami w przypadku upijania się kiedykolwiek w życiu, w czasie 12 miesięcy i 30 dni przed badaniem. Jedynie upijanie się przez chłopców ze starszej kohorty w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem było częstsze na poziomie populacji w porównaniu do wartości otrzymanych na terenie województwa.

Tabela 27. Silne upicie się tzn. wypicie tyle, żeby np. zataczać się, bełkotać, nie pamiętać co się działo, wśród chłopców

Kohorta		Świętokrzyskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Kiedykolwiek w życiu	46,4	33,0
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	35,6	26,7
	W czasie 30 dni przed badaniem	14,9	12,9
Starsza kohorta (17-18 lat)	Kiedykolwiek w życiu	63,3	59,0
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	46,7	46,6
	W czasie 30 dni przed badaniem	18,8	20,8

Tabela 28. Silne upicie się tzn. wypicie tyle, żeby np. zataczać się, bełkotać, nie pamiętać co się działo, wśród dziewcząt

Kohorta		Świętokrzyskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Kiedykolwiek w życiu	42,0	33,5
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	31,5	25,8
	W czasie 30 dni przed badaniem	14,1	10,0
Starsza kohorta (17-18 lat)	Kiedykolwiek w życiu	60,5	54,4
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	43,3	41,5
	W czasie 30 dni przed badaniem	17,6	16,8

Pytaniem uzupełniającym naszą wiedzę o upijaniu się młodzieży był próba oszacowania na skali dziesięciopunktowej poziomu intoksykacji przy ostatnim picciu napojów alkoholowych. Jak pokazują dane z tabeli 28. odsetki badanych są dość wyrównane.

Wedle wyników badań nie ma znaczących różnic między Województwem Świętokrzyskim i całym krajem w deklarowanym poziomie intoksykacji przy ostatnim upiciu się. Na ogół to uczniowie z województwa Świętokrzyskiego częściej niż ich rówieśnicy z populacji generalnej częściej doświadczali silnego upicia się.

Tabela 29. Nasilenie nietrzeźwości w efekcie ostatniego picia alkoholu

Kohorta		Świętokrzyskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Nigdy nie pił alkoholu	12,3	21,3
	1 (brak efektu)	33,3	33,9
	2	16,1	13,0
	3	9,5	9,9
	4	7,2	6,0
	5	5,3	4,6
	6	3,9	3,5
	7	3,7	2,7
	8	2,5	1,8
	9	1,7	,7
	10 (bardzo silne upicie)	4,4	2,3
Starsza kohorta (17-18 lat)	Nigdy nie pił alkoholu	5,7	0,0
	1 (brak efektu)	28,3	7,5
	2	18,1	28,1
	3	12,4	16,4
	4	12,7	13,2
	5	4,7	9,8
	6	4,5	7,3
	7	3,9	5,9
	8	3,0	4,7
	9	1,9	2,7
	10 (bardzo silne upicie)	4,7	1,7

Jak pokazują dane z tabel 30. i 31. chłopcy w większych odsetkach niż dziewczęta potwierdzali wyższe poziomy upicia się. Było tak zarówno w wśród młodszych uczniów jak i wśród młodzieży starszej.

Tabela 30. Nasilenie nietrzeźwości wśród chłopców

Kohorta		Świętokrzyskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Nigdy nie pił alkoholu	12,5	20,9
	1 (brak efektu)	33,8	33,8
	2	14,4	11,2
	3	9,0	10,6
	4	8,0	6,3
	5	6,1	4,5
	6	4,5	4,2
	7	3,5	3,1
	8	2,1	2,2
	9	2,1	0,7
	10 (bardzo silne upicie)	4,2	2,6
Starsza kohorta (17-18 lat)	Nigdy nie pił alkoholu	6,9	8,2
	1 (brak efektu)	28,2	24,9
	2	17,3	15,2
	3	11,4	13,3
	4	13,3	10,3
	5	4,7	7,3
	6	5,1	6,6
	7	4,3	5,2
	8	2,2	3,2
	9	1,8	2,1
	10 (bardzo silne upicie)	4,7	3,6

Tabela 31. Nasilenie nietrzeźwości wśród dziewcząt

Kohorta		Świętokrzyskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Nigdy nie pił alkoholu	12,2	21,8
	1 (brak efektu)	32,6	34,1
	2	18,0	14,8
	3	9,9	9,2
	4	6,5	5,9
	5	4,6	4,6
	6	3,2	2,9
	7	4,1	2,4
	8	3,0	1,5
	9	1,2	,7
	10 (bardzo silne upicie)	4,8	2,1
Starsza kohorta (17-18 lat)	Nigdy nie pił alkoholu	4,5	6,8
	1 (brak efektu)	28,5	31,2
	2	18,8	17,6
	3	13,4	13,1
	4	12,2	9,5
	5	4,7	7,4
	6	3,9	5,3
	7	3,5	4,2
	8	3,7	2,2
	9	2,1	1,3
	10 (bardzo silne upicie)	4,7	1,6

Wedle wyników badań nie ma znaczących różnic między Województwem Świętokrzyskim i całym krajem w deklarowanym przez chłopców i dziewczęta poziomie intoksykacji przy ostatnim upiciu się. Odsetki odnotowane na poziomie województwa są zbliżone do tych odnotowanych na poziomie populacji generalnej. Niepokoi jedynie fakt deklarowania bardzo silnego upicia się przez dziewczynki z obu poziomów nauczania zamieszkujących województwo Świętokrzyskie w porównaniu do dziewczynek z populacji generalnej.

Niezależnie od samooceny badanych w kwestii upicia się, w badaniu przyjęto także obiektywną miarę nadmiernego spożycia przy jednej okazji. Taką miarą było 5 drinków lub więcej. W tabeli 32. zestawiono odsetki badanych, którym zdarzało się przekraczać tą miarę.

Tabela 32. Picie nadmierne w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem

Wypicie 5 lub więcej drinków z rzędu w czasie ostatnich 30 dni			
Kohorta		Świętokrzyskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Ani razu	57,5	65,9
	1 raz	16,4	12,7
	2 razy	9,8	9,4
	3-5 razy	10,3	6,7
	6-9 razy	1,7	2,6
	10 lub więcej razy	4,3	2,6
Starsza kohorta (17-18 lat)	Ani razu	39,3	41,3
	1 raz	18,7	17,6
	2 razy	14,8	15,1
	3-5 razy	16,8	15,1
	6-9 razy	5,6	5,1
	10 lub więcej razy	4,9	5,8

Warto zauważyć, że w młodszej grupie 10,3% badanych wypijało ponad 5 drinków przy jednej okazji, co najmniej co dziesięć dni. W starszej grupie takich uczniów było 16,8%.

W Województwie Świętokrzyskim odnotowano wyższy uczniów, którzy mają za sobą doświadczenie nadmiernego picia, w porównaniu do kraju ogółem. Jednak różnice te nie są zbyt wielkie.

Jak pokazują dane z tabel 33. i 34. chłopcy w większych odsetkach niż dziewczęta wypijali ponad 5 drinków przy jednej okazji, co najmniej co dziesięć dni. Było tak zarówno w klasach trzecich szkół gimnazjalnych, jak i wśród młodzieży starszej, przy czym różnice te są nieznaczne i wynoszą niecałe 2 punkty procentowe.

Wedle wyników badań nie ma znaczących różnic między Województwem Świętokrzyskim i całym krajem w poziomie nadmiernego picia przez chłopców i dziewczęta. Generalnie chłopcy i dziewczęta zamieszkujący województwo Świętokrzyskie częściej wypijają 5 lub więcej drinków z rzędu w porównaniu do ich rówieśników z populacji generalnej.

Tabela 33. Picie nadmierne w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem wśród chłopców

Wypicie 5 lub więcej drinków z rzędu w czasie ostatnich 30 dni			
Kohorta		Świętokrzyskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Ani razu	57,8	65,8
	1 raz	15,6	12,2
	2 razy	9,9	8,1
	3-5 razy	10,8	6,9
	6-9 razy	1,4	2,9
	10 lub więcej razy	4,5	4,1
Starsza kohorta (17-18 lat)	Ani razu	41,0	40,4
	1 raz	17,6	17,0
	2 razy	11,7	14,8
	3-5 razy	17,4	15,3
	6-9 razy	6,4	5,6
	10 lub więcej razy	5,9	7,0

Tabela 34. Picie nadmierne w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem wśród dziewcząt

Wypicie 5 lub więcej drinków z rzędu w czasie ostatnich 30 dni			
Kohorta		Świętokrzyskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Ani razu	56,8	66,2
	1 raz	17,3	13,1
	2 razy	9,9	10,6
	3-5 razy	9,9	6,5
	6-9 razy	2,1	2,4
	10 lub więcej razy	4,1	1,2
Starsza kohorta (17-18 lat)	Ani razu	37,6	42,3
	1 raz	19,8	18,3
	2 razy	17,9	15,6
	3-5 razy	16,2	14,8
	6-9 razy	4,8	4,5
	10 lub więcej razy	3,7	4,5

Używanie innych substancji psychoaktywnych

Do szerokiej grupy innych niż alkohol i tytoń substancji psychoaktywnych należą takie substancje legalne jak leki przeciwbólowe i nasenne czy substancje wziewne oraz szeroka gama substancji nielegalnych. Pod pojęciem substancji nielegalnych rozumiemy tu substancje, których produkcja i obrót nimi są czynami zabronionymi przez prawo. W języku publicystyki substancje te często nazywane są narkotykami.

Dane z tabeli 35. pokazują, że w obu kohortach na pierwszym miejscu pod względem rozpowszechnienia eksperymentowania znajdują się marihuana i haszysz (25,3% wśród uczniów klas młodszych i 39,6% w starszej grupie), a na drugim leki uspokajające i nasenne bez przepisu lekarza (17% wśród uczniów klas młodszych i 21,1% w starszej grupie). Wśród gimnazjalistów na trzecim miejscu znalazły się substancje wziewne (6,2%), a na czwartym leki

przeciwbólowe w celu odurzania się (4,2%). W starszej kohorcie na trzecim miejscu znalazły się leki przeciwbólowe w celu odurzania się (7,6%) oraz substancje wziewne (7,5%). Wśród gimnazjalistów co najmniej trzyprocentowe rozpowszechnienie osiągnęła jeszcze amfetamina (3,6%), z kolei wśród starszych amfetamina (6,3%), ecstasy (4,9%), Kokaina (4,2%), LSD (3,9%) i grzyby halucynogenne (3,1%).

Tabela 35. Używanie substancji kiedykolwiek w życiu

Kohorta		Świętokrzyskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Marihuana lub haszysz	25,3	21,4
	Substancje wziewne	6,2	8,6
	Leki uspokajające i nasenne bez przepisu lekarza	17,0	15,1
	Leki przeciwbólowe w celu odurzenia się	4,2	6,6
	Amfetamina	3,6	4,2
	Metamfetamina	2,0	3,0
	LSD lub inne halucynogeny	2,6	3,2
	Crack	1,1	1,4
	Kokaina	1,6	2,9
	Relevin	1,1	1,3
	Heroina	1,3	1,9
	Ecstasy	2,9	3,3
	Grzyby halucynogenne	2,5	2,3
	GHB	1,1	1,4
	Narkotyki wstrzykiwane za pomocą igły i strzykawki	1,4	2,1
	Alkohol razem z tabletkami	5,1	5,3
	Sterydy anaboliczne	2,1	2,6
Alkohol razem z marihuana lub haszyszem	12,9	12,1	
Starsza kohorta (17-18 lat)	Marihuana lub haszysz	39,6	37,2
	Substancje wziewne	7,5	6,9
	Leki uspokajające i nasenne bez przepisu lekarza	21,1	18,3
	Leki przeciwbólowe w celu odurzenia się	7,6	5,9
	Amfetamina	6,3	4,7
	Metamfetamina	2,7	2,9
	LSD lub inne halucynogeny	3,9	4,2
	Crack	1,2	1,1
	Kokaina	4,2	3,1
	Relevin	2,0	0,9
	Heroina	2,7	1,5
	Ecstasy	4,9	5,1
	Grzyby halucynogenne	3,1	2,2
	GHB	1,0	1,1
	Narkotyki wstrzykiwane za pomocą igły i strzykawki	2,4	1,9
	Alkohol razem z tabletkami	9,4	6,9
	Sterydy anaboliczne	2,6	2,1
Alkohol razem z marihuana lub haszyszem	23,4	24,1	

W przypadku większości substancji rozpowszechnienie eksperymentowania jest podobne w obu badanych kohortach, za wyjątkiem marihuany lub haszyszu, które zdecydowanie częściej próbowane w starszej grupie.

GHB, nowy w Polsce narkotyk, używany był kiedykolwiek przez około 1% populacji młodzieży z województwa Świętokrzyskiego. Bardzo niskim rozpowszechnieniem charakteryzuje się także tradycyjna polska heroina (wśród gimnazjalistów - 1,3% i w starszej populacji - 2,7%).

Zdarza się że uczniowie łączą alkohol z tabletkami (odpowiednio młodsi i starsi - 5,1% i 9,4%) oraz z marihuaną lub haszyszem (odpowiednio młodsi i starsi – 12,9% i 23,4%). Łączne przyjmowanie różnych substancji jest szczególnie niebezpieczne ze względu na ryzyko szkód zdrowotnych. Doświadczenia z używaniem narkotyków w formie iniekcji ma 1,4% 15-16 latków i 2,4% 17-18 latków.

Porównanie wyników uzyskanych w Województwie Świętokrzyskim i w całym kraju nie pokazuje większych różnic w rozpowszechnieniu eksperymentowania z substancjami. Generalnie uczniowie z województwa Świętokrzyskiego rzadziej używają narkotyków w porównaniu do rówieśników z populacji generalnej. Z wyjątkiem marihuany i haszyszu i leków uspokajających i nasennych. W przypadku pozostałych substancji ich rozpowszechnienie jest na podobnym poziomie.

Dane z tabel 36. i 37. pokazują, że rozpowszechnienie podejmowania prób z substancjami psychoaktywnymi innymi niż alkohol i tytoń zależne jest od płci.

Związek między używaniem substancji a płcią występuje na obu poziomach nauczania. Chłopcy częściej deklarują próby używania większości substancji poza lekami uspokajającymi i nasennymi, lekami przeciwbólowymi w celu odurzania. Eksperymentowanie z lekami uspokajającymi i nasennymi znacząco bardziej rozpowszechnione jest wśród dziewcząt. Oprócz tego dziewczęta z młodszej kohorty częściej niż chłopcy eksperymentowali substancjami wziewnymi i metamfetaminą.

Tabela 36. Używanie substancji chociaż raz w życiu wśród chłopców

Kohorta		Świętokrzyskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Marihuana lub haszysz	29,1	24,8
	Substancje wziewne	6,2	8,5
	Leki uspokajające i nasenne bez przepisu lekarza	13,5	10,1
	Leki przeciwbólowe w celu odurzenia się	3,7	4,7
	Amfetamina	4,7	4,8
	Metamfetamina	1,9	3,5
	LSD lub inne halucynogeny	3,5	4,2
	Crack	1,6	2,3
	Kokaina	1,8	3,5
	Relevin	1,8	2,1
	Heroina	2,1	2,5
	Ecstasy	3,9	4,4
	Grzyby halucynogenne	3,2	3,6
	GHB	1,6	2,3
	Narkotyki wstrzykiwane za pomocą igły i strzykawki	1,6	2,3
	Alkohol razem z tabletkami	4,7	4,5
	Sterydy anaboliczne	2,6	3,4
	Alkohol razem z marihuana lub haszyszem	14,7	14,4
Starsza kohorta (17-18 lat)	Marihuana lub haszysz	42,3	41,4
	Substancje wziewne	8,1	7,3
	Leki uspokajające i nasenne bez przepisu lekarza	15,7	11,0
	Leki przeciwbólowe w celu odurzenia się	6,5	4,0
	Amfetamina	7,7	5,3
	Metamfetamina	3,5	3,3
	LSD lub inne halucynogeny	5,5	5,6
	Crack	1,6	1,7
	Kokaina	5,1	3,7
	Relevin	2,6	1,3
	Heroina	3,9	1,9
	Ecstasy	6,1	5,9
	Grzyby halucynogenne	3,9	3,4
	GHB	1,4	1,6
	Narkotyki wstrzykiwane za pomocą igły i strzykawki	3,1	2,1
	Alkohol razem z tabletkami	8,6	6,0
	Sterydy anaboliczne	3,5	3,2
	Alkohol razem z marihuana lub haszyszem	25,7	27,4

Tabela 37. Używanie substancji chociaż raz w życiu wśród dziewcząt

Kohorta		Świętokrzyskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Marihuana lub haszysz	21,6	18,2
	Substancje wziewne	6,3	8,7
	Leki uspokajające i nasenne bez przepisu lekarza	20,2	19,9
	Leki przeciwbólowe w celu odurzenia się	4,8	8,4
	Amfetamina	2,3	3,6
	Metamfetamina	2,1	2,5
	LSD lub inne halucynogeny	1,6	2,3
	Crack	0,5	0,6
	Kokaina	1,4	2,2
	Relevin	0,5	0,5
	Heroina	0,5	1,4
	Ecstasy	1,9	2,2
	Grzyby halucynogenne	1,9	1,0
	GHB	0,7	0,5
	Narkotyki wstrzykiwane za pomocą igły i strzykawki	1,2	1,9
	Alkohol razem z tabletkami	5,5	6,2
	Sterydy anaboliczne	1,4	1,9
	Alkohol razem z marihuana lub haszyszem	11,3	10,0
Starsza kohorta (17-18 lat)	Marihuana lub haszysz	36,8	33,1
	Substancje wziewne	6,8	6,5
	Leki uspokajające i nasenne bez przepisu lekarza	26,7	25,2
	Leki przeciwbólowe w celu odurzenia się	8,7	7,6
	Amfetamina	4,8	4,1
	Metamfetamina	1,9	2,5
	LSD lub inne halucynogeny	2,3	2,7
	Crack	0,8	0,4
	Kokaina	3,3	2,6
	Relevin	1,2	0,5
	Heroina	1,4	1,1
	Ecstasy	3,7	4,2
	Grzyby halucynogenne	2,3	1,0
	GHB	0,6	0,6
	Narkotyki wstrzykiwane za pomocą igły i strzykawki	1,7	1,8
	Alkohol razem z tabletkami	10,3	7,8
	Sterydy anaboliczne	1,7	1,1
	Alkohol razem z marihuana lub haszyszem	21,1	20,8

Rozpowszechnienie eksperymentowania z substancjami pozostaje na zbliżonym poziomie wśród chłopców i dziewcząt z Województwa Świętokrzyskiego i ich kolegów i koleżanek w całym kraju.

Za wskaźnik aktualnego używania substancji przyjmuje się zwykle używanie substancji w czasie ostatnich 12 miesięcy przed badaniem. W badaniu z 2019 r. lista substancji, których używanie w czasie ostatnich 12 miesięcy podlegało badaniu obejmuje przetwory konopi, substancje wziewne, ecstazy, amfetaminę, metamfetaminę, kokainę, crack i heroinę (tabela 38.). Dane zawarte w tabeli pokazują, że pierwszej z tych substancji używało w czasie ostatnich 12 miesięcy przed badaniem 20% uczniów z młodszej grupy i 32,6% - ze starszej. Substancje wziewne aktualnie używało 2,9% gimnazjalistów i 3,4% uczniów ze szkół ponadgimnazjalnych, zaś amfetaminę 1,7% uczniów z pierwszej grupy i 3,6% - z drugiej.

Tabela 38. Używanie substancji w czasie ostatnich 12 miesięcy

Kohorta		Świętokrzyskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Marihuana lub haszysz	20,0	16,7
	Substancje wziewne	2,9	4,5
	Ecstasy	1,4	2,3
	Amfetamina	1,7	2,7
	Metamfetamina	1,7	1,9
	Kokaina	0,6	1,8
	Crack	1,1	1,0
	Heroina	0,6	1,3
Starsza kohorta (17-18 lat)	Marihuana lub haszysz	32,6	29,6
	Substancje wziewne	3,4	2,1
	Ecstasy	2,9	3,6
	Amfetamina	3,6	3,1
	Metamfetamina	2,2	2,0
	Kokaina	2,3	1,8
	Crack	0,9	0,8
	Heroina	1,7	1,0

Podobnie jak w przypadku eksperymentowania, rozpowszechnienie używania tych substancji w czasie ostatnich 12 miesięcy pozostaje na zbliżonym poziomie w Województwie Świętokrzyskim i na terenie całego kraju. Uczniowie z młodszej kohorty z województwa Świętokrzyskiego nieznacznie rzadziej niż ich rówieśnicy z populacji generalnej używają okazjonalnie narkotyków, za wyjątkiem używania marihuany lub haszyszu. Z kolei badani ze starszej kohorty z województwa używają okazjonalnie narkotyków nieznacznie częściej.

Łatwy do zaobserwowania jest także związek między aktualnym używaniem substancji a płcią (tabele 39. i 40.). Podobnie jak w przypadku eksperymentowania występuje ono częściej wśród chłopców niż wśród dziewcząt. Wyjątkiem jest używanie substancji wziewnych, metamfetaminy i kokainy wśród dziewcząt z młodszej kohorty.

Tabela 39. Używanie substancji w czasie ostatnich 12 miesięcy wśród chłopców

Kohorta		Świętokrzyskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Marihuana lub haszysz	24,0	19,8
	Substancje wziewne	2,5	5,0
	Ecstasy	1,9	3,2
	Amfetamina	2,1	3,4
	Metamfetamina	1,6	2,5
	Kokaina	0,5	2,2
	Crack	1,8	1,8
	Heroina	0,7	1,8
Starsza kohorta (17-18 lat)	Marihuana lub haszysz	35,2	33,8
	Substancje wziewne	3,9	2,9
	Ecstasy	4,1	4,2
	Amfetamina	4,5	3,5
	Metamfetamina	3,1	2,3
	Kokaina	3,1	2,4
	Crack	1,6	1,2
	Heroina	3,1	1,4

Tabela 40. Używanie substancji w czasie ostatnich 12 miesięcy wśród dziewcząt

Kohorta		Świętokrzyskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Marihuana lub haszysz	16,1	13,8
	Substancje wziewne	3,4	4,0
	Ecstasy	0,9	1,5
	Amfetamina	1,2	2,1
	Metamfetamina	1,8	1,4
	Kokaina	0,7	1,4
	Crack	0,5	0,4
	Heroina	0,5	0,8
Starsza kohorta (17-18 lat)	Marihuana lub haszysz	30,0	25,6
	Substancje wziewne	2,9	1,3
	Ecstasy	1,7	2,8
	Amfetamina	2,7	2,7
	Metamfetamina	1,2	1,8
	Kokaina	1,4	1,3
	Crack	0,2	0,4
	Heroina	0,4	0,7

Rozpowszechnienie używania substancji w czasie ostatnich 12 miesięcy, zarówno wśród chłopców, jak i dziewcząt pozostaje na zbliżonym poziomie w Województwie Świętokrzyskim i na terenie całego kraju. Jedynie używanie marihuany lub haszyszu jest nieco częściej deklarowane przez chłopców i dziewczęta z badanego województwa, niż w kraju ogółem. Ta prawidłowość dotyczy obu poziomów nauczania. Pozostałe wskaźniki rozpowszechnienia są na podobnym poziomie.

Okres ostatnich 30 dni przed badaniem można przyjąć za wskaźnikowy dla względnie częstego, okazjonalnego używania. Lista substancji, których używanie w czasie ostatnich 30 dni podlegało badaniu obejmowała marihuanę lub haszysz oraz substancje wziewne. Palenie marihuany lub używanie innych narkotyków, podobnie jak picie alkoholu, w większości przypadków nie ma charakteru regularnego. Stąd trudno mieć pewność, że wszyscy uczniowie, którzy zadeklarowali kontakt z daną substancją w czasie ostatnich 30 dni na pewno używają jej co najmniej raz na miesiąc. Można jednak założyć, z

pewnym przybliżeniem, że proporcje używających raz na miesiąc wśród tych, którzy nie używali w ostatnim miesiącu są równe proporcji używających rzadziej, a potwierdzających używanie w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem. Przy takim założeniu można uznać, że 11,3% uczniów z młodszej kohorty i 16,5% uczniów ze starszej kohorty używa marihuany lub haszyszu co najmniej raz w miesiącu (tabela 41.). Analogiczne odsetki dla substancji wziewnych wynoszą – 1,6% u gimnazjalistów oraz 2,4% u uczniów szkół ponadgimnazjalnych.

Podobnie jak w przypadku używania w czasie ostatnich 12 miesięcy oraz kiedykolwiek w życiu, używanie substancji w czasie ostatnich 30 dni jest na wyższym poziomie wśród uczniów z województwa Świętokrzyskiego w porównaniu do całego kraju, za wyjątkiem używania substancji wziewnych w młodszej kohorcie.

Tabela 41. Używanie substancji w czasie ostatnich 30 dni

Kohorta		Świętokrzyskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Marihuana lub haszysz	11,3	9,0
	Substancje wziewne	1,6	2,3
Starsza kohorta (17-18 lat)	Marihuana lub haszysz	16,5	15,1
	Substancje wziewne	2,4	1,1

Podobnie jak przy poprzednich wskaźnikach istotne zróżnicowania wiąże się z płcią – chłopcy w większym odsetku niż dziewczęta sięgają często po każdą z substancji (tabele 42. i 43.).

Tabela 42. Używanie substancji w czasie ostatnich 30 dni wśród chłopców

Kohorta		Świętokrzyskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Marihuana lub haszysz	14,7	11,3
	Substancje wziewne	1,6	3,0
Starsza kohorta (17-18 lat)	Marihuana lub haszysz	17,6	6,7
	Substancje wziewne	3,5	1,7

Tabela 43. Używanie substancji w czasie ostatnich 30 dni wśród dziewcząt

Kohorta		Świętokrzyskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Marihuana lub haszysz	8,0	18,1
	Substancje wziewne	1,6	1,7
Starsza kohorta (17-18 lat)	Marihuana lub haszysz	15,5	12,2
	Substancje wziewne	1,2	0,5

Należy zauważyć, że odsetki często używających przetworów konopi wśród chłopców w młodszej kohorcie oscylują wokół poziomu 15%, a w starszej kohorcie przekraczają poziom 18%. Używanie substancji wziewnych przez chłopców różni się – jest dwa razy wyższe w starszej kohorcie. Natomiast wśród dziewcząt spada z wiekiem – jest niższe w starszej kohorcie. Marihuana i haszysz były częściej używane przez chłopców i dziewczynki z województwa Świętokrzyskiego w porównaniu do populacji generalnej za wyjątkiem ich używania przez dziewczęta z młodszej kohorty. W przypadku substancji wziewnych to zarówno chłopcy jak i dziewczęta ze starszej kohorty z terenu województwa używają ich częściej niż rówieśnicy z populacji generalnej. Uczniowie młodszy używają ich rzadziej niż ich rówieśnicy w pozostałej części kraju.

W 2019 roku zapytano uczniów czy mieli możliwość spróbowania marihuany lub haszyszu, ale tego nie uczynili. Co piąty uczeń z młodszej kohorty i prawie co trzeci uczeń ze starszej kohorty nie skorzystali z propozycji użycia tych

substancji jeden lub dwa razy. Z kolei około 18% młodszych i około 25% starszych uczniów nie skorzystało z takiej propozycji trzy lub więcej razy. Uczniowie z młodszej kohorty z województwa Świętokrzyskiego rzadziej odmawiali propozycji spróbowania marihuany lub haszyszu niż ich rówieśnicy z populacji generalnej. Z kolei uczniowie z wyższego poziomu odwrotnie – częściej nie korzystali z propozycji palenia tych substancji.

Tabela 44. Nieskorzystanie z propozycji spróbowania marihuany lub haszyszu

Kohorta		Świętokrzyskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Nie	59,7	61,2
	Tak, jeden lub dwa razy	22,4	23,7
	Tak, trzy razy lub więcej	17,9	15,1
Starsza kohorta (17-18 lat)	Nie	47,2	45,0
	Tak, jeden lub dwa razy	28,0	29,2
	Tak, trzy razy lub więcej	24,9	25,8

Zarówno w młodszej jak i starszej kohorcie nieznacznie więcej chłopców niż dziewcząt miało doświadczenia z nieskorzystaniem z propozycji spróbowania marihuany i haszyszu. W porównaniu z odsetkami z populacji generalnej, chłopcy z młodszej kohorty z województwa Świętokrzyskiego rzadziej odmawiali spróbowania marihuany lub haszyszu niż ich rówieśnicy. Z kolei chłopcy ze starszej kohorty częściej nie korzystali z propozycji spróbowania tych substancji w porównaniu do populacji generalnej. Podobne prawidłowości można odnotować wśród dziewczynek zamieszkujących województwo Świętokrzyskie.

Tabela 45. Nieskorzystanie z propozycji spróbowania marihuany lub haszyszu wśród chłopców

Kohorta		Świętokrzyskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Nie	58,9	63,0
	Tak, jeden lub dwa razy	20,9	22,2
	Tak, trzy razy lub więcej	20,2	14,9
Starsza kohorta (17-18 lat)	Nie	46,4	43,3
	Tak, jeden lub dwa razy	28,4	27,2
	Tak, trzy razy lub więcej	25,2	29,5

Tabela 46. Nieskorzystanie z propozycji spróbowania marihuany lub haszyszu wśród dziewcząt

Kohorta		Świętokrzyskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Nie	60,3	59,7
	Tak, jeden lub dwa razy	24,0	25,0
	Tak, trzy razy lub więcej	15,7	15,2
Starsza kohorta (17-18 lat)	Nie	47,9	46,7
	Tak, jeden lub dwa razy	27,5	30,9
	Tak, trzy razy lub więcej	24,6	22,4

Przetwory konopi jako najbardziej rozpowszechnione substancje nielegalne mogły stać się przedmiotem głębszych analiz skierowanych na identyfikację wzoru intensywnego używania. Wśród młodzieży szkolonej odsetki użytkowników innych substancji są zbyt małe, aby grupa bardziej intensywnych użytkowników była dostatecznie liczna.

W próbie analizy intensywnego używania przetworów konopi posłużono się pytaniami zaczerpniętymi z dwóch testów.

Pierwszy z nich to test przesiewowy skonstruowany w Polsce do identyfikacji problemowych użytkowników marihuany (Problemowe Używanie Marihuany - PUM) wśród nastolatków sięgających po tę substancję (Okulicz-Kozaryn,

Sierosławski, 2007). Skrócona wersja tego testu przeznaczona do badań ankietowych składa się z czterech pytań, na które odpowiedzieć można tylko „tak” lub „nie”. Każde z pytań dotyczy występowania określonego symptomu w czasie ostatnich 12 miesięcy. Badanie walidacyjne testu przesiewowego PUM zrealizowane w 2003 r. wykazało, że wśród nastolatków wystąpienie 2 lub więcej symptomów świadczy o problemowym używaniu marihuany.

Wyniki testu pokazują, że 4,5% uczniów z klas młodszych i 6,3% uczniów starszych zadeklarowało samodzielny zakup marihuany (tabela 47.). Więcej niż 5% uczniów z obu poziomów nauczania nie poszło lub spóźniło się do szkoły z powodu marihuany i/lub paliło konopie samotnie (wyższe odsetki wśród młodszych). Spośród wszystkich symptomów najczęściej respondenci palili konopie w samotności. Tego typu zachowania były dwa razy częstsze wśród uczniów ze szkół średniego szczebla. Analizy pokazały, że występowanie dwóch i więcej symptomów było obecne wśród 5% 15-16 latków oraz 7,4% 17-18 latków.

Rozpowszechnienie symptomów problemowego używania marihuany w porównaniu do populacji generalnej kształtuje się na zbliżonym poziomie na obu analizowanych obszarach. W przypadku samodzielnych zakupów marihuany jest znacznie niższa niż na poziomie całego kraju. Prawidłowość ta dotyczy obu kohort.

Tabela 47. Symptomy problemowego używania marihuany- test przesiewowy PUM

Kohorta		Świętokrzyskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Nie pójście lub spóźnienie się do szkoły z powodu marihuany	6,5	4,0
	Częsta potrzeba użycia marihuany	4,4	3,7
	Samodzielny zakup marihuany	4,5	8,8
	Palenie konopi samotnie	7,6	4,6
Starsza kohorta (17-18 lat)	Nie pójście lub spóźnienie się do szkoły z powodu marihuany	5,5	4,1
	Częsta potrzeba użycia marihuany	5,7	4,4
	Samodzielny zakup marihuany	6,3	13,1
	Palenie konopi samotnie	14,3	6,0

Drugim testem zastosowanym w tym badaniu jest test służący do identyfikowania nadużywania przetworów konopi (Cannabis Abuse Screening Test – CAST). Test ten został opracowany w Francji przez zespół badaczy z Francuskiego Centrum Monitorowania Narkotyków i Narkomanii (Beck & Legleye 2003). Test składa się z sześciu pytań o częstotliwość występowania poszczególnych symptomów nadużywania przetworów konopi w czasie ostatnich 12 miesięcy, na które odpowiada się przy użyciu pięciopunktowej skali od „nigdy” do „bardzo często”.

Test ten nie był walidowany w Polsce, stąd też jego wyniki należy traktować z ostrożnością.

Rozpowszechnienie symptomów problemowego używania przetworów konopi jest podobne w obu badanych rocznikach (tabela 48.). Najczęściej zgłaszanym symptomem wśród badanych z młodszej kohorty było palenie przedpołudniem (7% uczniów młodszych), z kolei wśród starszej problemy z pamięcią po paleniu (9,7% uczniów starszych). Na drugim miejscu w młodszej kohorcie znalazły się problemy z pamięcią, a w starszej - palenie przedpołudniem (9,4%). Symptomy problemowego używania przetworów konopi były deklarowane przez uczniów z obu poziomów nauczania jako występujące często w ograniczonym zakresie. Poziom 3% częstego występowania

problemu został przekroczony jedynie w przypadku bezowocnych prób ograniczenia używania przez 17-18 latków.

Tabela 48. Symptomy problemowego używania przetworów konopi - test przesiewowy CAST (Województwo Świętokrzyskie)

Kohorta		Nigdy	Rzadko	Od czasu do czasu	Raczej często	Bardzo często
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Palenie przedpołudniem	93,0	3,6	2,1	0,5	0,8
	Palenie samotnie	96,2	2,0	1,2	0,5	0,1
	Problemy z pamięcią po paleniu	95,2	2,8	0,7	1,3	0,0
	Przyjaciele lub krewni mówili żeby ograniczyć używanie	97,1	1,4	0,9	0,0	0,6
	Bezowocne próby ograniczenia używania	96,8	1,0	0,9	0,5	0,8
	Problemy z powodu używania	98,7	0,8	0,3	0,2	0,0
Starsza kohorta (17-18 lat)	Palenie przedpołudniem	90,6	3,9	2,8	1,1	1,5
	Palenie samotnie	90,9	6,0	1,5	0,6	0,9
	Problemy z pamięcią po paleniu	90,3	5,9	2,2	1,2	0,4
	Przyjaciele lub krewni mówili żeby ograniczyć używanie	94,2	2,9	1,7	0,6	0,6
	Bezowocne próby ograniczenia używania	92,8	2,5	1,7	1,1	2,0
	Problemy z powodu używania	96,7	2,0	0,3	0,5	0,5

Tabela 49. Symptomy problemowego używania przetworów konopi - test przesiewowy CAST (Polska)

Kohorta		Nigdy	Rzadko	Od czasu do czasu	Raczej często	Bardzo często
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Palenie przedpołudniem	90,6	4,1	2,9	1,1	1,2
	Palenie samotnie	94,7	2,5	1,4	0,4	0,9
	Problemy z pamięcią po paleniu	93,9	2,6	1,8	0,6	1,1
	Przyjaciele lub krewni mówili żeby ograniczyć używanie	96,1	1,5	0,8	0,6	1,1
	Bezowocne próby ograniczenia używania	95,4	1,3	1,1	0,8	1,3
	Problemy z powodu używania	97,1	1,4	0,5	0,4	0,6
Starsza kohorta (17-18 lat)	Palenie przedpołudniem	86,9	7,1	3,5	1,1	1,4
	Palenie samotnie	92,4	3,9	2,2	0,6	0,9
	Problemy z pamięcią po paleniu	91,4	4,4	2,3	1,0	0,9
	Przyjaciele lub krewni mówili żeby ograniczyć używanie	94,6	2,3	1,5	0,6	0,9
	Bezowocne próby ograniczenia używania	94,0	2,1	1,1	1,2	1,6
	Problemy z powodu używania	96,2	2,1	0,7	0,4	0,6

Porównanie wyników uzyskanych w Województwie Świętokrzyskim i w całym kraju (tabela 49.) pokazuje, że symptomy problemowego używania przetworów konopi występują z podobną częstotliwością na obu obszarach. Ta prawidłowość dotyczy obu kohort.

Dane z tabeli 50. pokazują, że 10,1% młodzieży młodszej i 14,6% młodzieży starszej ma doświadczenia z lekami uspokajającymi i nasennymi przyjmowanymi w celach leczniczych. W tej grupie wyróżnić trzeba frakcję 3-6% badanych, którzy te uzależniające leki przyjmowali przez trzy tygodnie lub dłużej.

Tabela 50. Używanie leków z przepisu lekarza

Kohorta		Świętokrzyskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Nie, nigdy	90,0	88,3
	Tak, ale krócej niż przez trzy tygodnie	7,1	7,7
	Tak, przez trzy tygodnie lub dłużej	3,0	4,0
Starsza kohorta (17-18 lat)	Nie, nigdy	85,4	88,9
	Tak, ale krócej niż przez trzy tygodnie	8,6	6,8
	Tak, przez trzy tygodnie lub dłużej	5,9	4,3

Należy zwrócić uwagę, że zjawisko używania leków uspokajających i nasennych w celach innych niż medyczne ma szerszy zakres niż zjawisko używania ich wedle przepisu lekarza w celach leczniczych.

Rozpowszechnienie używania leków z przepisu lekarza jest podobne w Województwie Świętokrzyskim i w kraju ogółem. Różnice na obu poziomach nauczania są nieznaczne.

Używanie leków z przepisu lekarza jest bardziej rozpowszechnione wśród dziewcząt niż wśród chłopców zarówno wśród młodszych jak i wśród starszych uczniów (tabela 51. i 52.).

Tabela 51. Używanie leków z przepisu lekarza wśród chłopców

Kohorta		Świętokrzyskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Nie, nigdy	91,1	91,3
	Tak, ale krócej niż przez trzy tygodnie	6,8	5,3
	Tak, przez trzy tygodnie lub dłużej	2,1	3,4
Starsza kohorta (17-18 lat)	Nie, nigdy	88,6	92,2
	Tak, ale krócej niż przez trzy tygodnie	7,5	4,9
	Tak, przez trzy tygodnie lub dłużej	3,9	2,8

Tabela 52. Używanie leków z przepisu lekarza wśród dziewcząt

Kohorta		Świętokrzyskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Nie, nigdy	88,8	85,5
	Tak, ale krócej niż przez trzy tygodnie	7,4	9,9
	Tak, przez trzy tygodnie lub dłużej	3,9	4,6
Starsza kohorta (17-18 lat)	Nie, nigdy	82,2	85,8
	Tak, ale krócej niż przez trzy tygodnie	9,7	8,6
	Tak, przez trzy tygodnie lub dłużej	8,1	5,6

Rozpowszechnienie używania leków z przepisu lekarza wśród chłopców i dziewcząt jest podobne w Województwie Świętokrzyskim i w kraju ogółem. Różnice są niewielkie na obu poziomach nauczania.

Problem „dopalaczy”

Problem „dopalaczy” (smart drugs, legal highs) pojawił się w Europie w połowie poprzedniej dekady. W Polsce zaczął narastać w ostatnich latach.

Problem dopalaczy rozwijał się na styku świata substancji legalnych i nielegalnych. „Dopalacze” oferowane są w większości krajów europejskich, a także w internecie. Wszędzie problem ten jest przedmiotem troski władz i zaniepokojenia społecznego. Nasza wiedza na temat dopalaczy jest wyrywkowa, zarówno na wymiarze farmakologicznym, jak społeczno-kulturowym. Brak nawet precyzyjnej naukowej definicji „dopalaczy”.

„Dopalacze” określić można jako preparaty zawierające w swym składzie substancje psychoaktywne nie objęte kontrolą prawną. Niektóre z nich są pochodzenia roślinnego, inne – syntetycznego. Dopalacze w zasadzie cieszą się statusem legalności – jednak obrót nimi odbywa się na zasadach pewnego wybiegu, stanowi omińnięcie prawa. W Polsce dopalacze jeszcze do października 2010 r. sprzedawane były jak produkty kolekcjonerskie, w innych krajach sprzedawane bywają jako kadzidełka, sole do kąpeli, odświeżacze powietrza, itp.

Z używaniem „dopalaczy” wiąże się wiele zagrożeń. Są to nowe, nieprzebadane substancje przyjmowane wedle nowych nierozpoznanych wzorów. W efekcie brak doświadczeń z tymi substancjami u użytkowników zwiększa ryzyko powikłań. O niektórych z tych substancji można przypuszczać, że są bardziej niebezpieczne niż ich nielegalne odpowiedniki, inne mogą się okazać całkiem niegroźne. Od 2010 r. szpitale raportują liczne przypadki zatruc, w tym śmiertelnych. Zgłaszają też trudności w niesieniu pomocy osobom, które przedawkowały dopalacze ze względu na trudny do określenia obraz toksykologiczny.

Potrzeba rozpoznania epidemiologicznego fenomenu „dopalaczy” skłoniła do wprowadzenia do ankiety kilku pytań na temat kontaktów z tymi substancjami. 4,0% badanych z pierwszej grupy i 6,1% badanych z drugiej grupy było kiedykolwiek w sklepie z „dopalaczami”. Odsetki respondentów, którzy dokonywali zakupów „dopalaczy” są jeszcze niższe (wśród uczniów trzecich klas gimnazjów – 3,6%, wśród uczniów drugich klas szkół ponadgimnazjalnych – 4,4%). Trochę inaczej sytuacja przedstawia się na poziomie kraju. Z młodszej kohorty w sklepie z dopalaczami było kiedykolwiek 3,9%

respondentów natomiast kupowało te substancje 4,8% badanych. Z kolei ze starszej kohorty w sklepie było 4,0% respondentów, natomiast zakupu dokonało 4,9% uczniów.

Dane o źródłach zakupów dopalaczy zestawiono w tabeli 53.

Tabela 53. Źródła zakupów dopalaczy

Kohorta		Świętokrzyskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	W sklepie z dopalaczami	2,1	2,4
	Przez internet	1,3	1,7
	W inny sposób	3,0	4,3
Starsza kohorta (17-18 lat)	W sklepie z dopalaczami	2,7	1,9
	Przez internet	1,4	1,3
	W inny sposób	4,1	4,4

Zarówno uczniowie z młodszej jak i starszej kohorty wchodzili w posiadanie „dopalaczy” poprzez ich zakup w innym miejscu niż sklep i internet (odpowiednio 3,0% i 4,1%). W sklepie te substancje kupiło 2,1% młodszych i 2,7% starszych uczniów. Z kolei w internecie na zakup zdecydowało się 1,3% 15-16 latków i 1,4% 17-18 latków.

Porównanie źródłem zakupu preferowanych przez respondentów pokazuje, że są one takie same na poziomie województwa i kraju.

Do używania dopalaczy, chociaż raz w życiu, przyznało się 3,2% gimnazjalistów i 5,1% uczniów szkół ponadgimnazjalnych (tabela 54.). Odsetki aktualnych użytkowników są niższe (wśród uczniów z młodszej kohorty – 2,5%, wśród starszej – 3,8%). W czasie ostatnich 30 dni po substancje te sięgało 2,0% badanych z pierwszej grupy i 3,0% z drugiej grupy. Te niskie odsetki wiązać można ze znacznym ograniczeniem dostępności „dopalaczy” w

konsekwencji zamknięcia sklepów z tymi substancjami na jesieni 2010 r. oraz zaostrzeniem prawa „narkotykowego” w sierpniu 2018 roku.

Tabela 54. Używanie dopalaczy

Kohorta		Świętokrzyskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Kiedykolwiek w życiu	3,2	5,2
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	2,5	3,6
	W czasie 30 dni przed badaniem	2,0	2,5
Starsza kohorta (17-18 lat)	Kiedykolwiek w życiu	5,1	5,3
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	3,8	3,5
	W czasie 30 dni przed badaniem	3,0	2,2

Używanie dopalaczy w młodszej kohorcie w województwie jest na niższym poziomie w województwie Świętokrzyskim niż w populacji generalnej. Natomiast używanie tych substancji wśród starszych uczniów jest nieznacznie bardziej rozpowszechnione na poziomie województwa.

W 2019 roku zapytano o częstotliwość używania syntetycznych kannabinoidów oraz syntetycznych katynonów czyli grup Nowych Substancji Psychoaktywnych (NSP), które są najbardziej rozpowszechnionymi „dopalaczami”. Syntetycznych kannabinoidów jeden – dwa razy próbował 1% uczniów z młodszej kohorty i 2% uczniów ze starszej. Trzy razy lub więcej próbował nieznaczny odsetek – 0,3% młodszych i 0,6% starszych respondentów. Na poziomie kraju syntetycznych kannabinoidów 1-2 razy używało 1,4% respondentów z młodszej i 2,3% uczniów ze starszej kohorty. Z kolei trzy razy lub więcej używało 0,9% uczniów z obu badanych grup.

Używanie syntetycznych katynonów jest mniej rozpowszechnione. NSP z tej grupy próbował 1-2 razy 0,9% gimnazjalistów i 1,1% uczniów szkół średnich,

natomiast więcej jak 3 razy 0,4% 15-16 latków i 1,1% 17-18 latków. Na poziomie kraju syntetyczne katynony 1-2 razy używane były przez 0,8% 15-16 latków oraz 0,9% 17-18 latków, natomiast 3 razy i więcej używało ich 0,6% badanych z młodszej kohorty i 0,3% ze starszej kohorty.

W tabeli 55. pokazano, jakie postacie dopalaczy były używane w czasie ostatnich 12 miesięcy. Najczęściej dopalaczy używano w postaci mieszanki ziołowej do palenia (6,3% uczniów młodszych i 8,7% starszych). Inne postacie były wykorzystywane sporadycznie.

Tabela 55. Używanie dopalaczy – postać substancji używanej w czasie ostatnich 12 miesięcy

Kohorta		Świętokrzyskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Mieszanki ziołowe do palenia	6,3	6,1
	Proszek, kryształki, lub tabletki	2,3	3,4
	Płyn	1,5	1,6
	Inne	2,7	2,3
Starsza kohorta (17-18 lat)	Mieszanki ziołowe do palenia	8,7	6,3
	Proszek, kryształki, lub tabletki	4,1	2,9
	Płyn	1,6	1,3
	Inne	3,2	2,3

Rozpowszechnienie używania poszczególnych postaci dopalaczy było podobne w Województwie Świętokrzyskim i w kraju ogółem. Jedynie wśród uczniów ze starszej kohorty używanie NSP w postaci mieszanek ziołowych do palenia oraz w postaci proszku było bardziej rozpowszechnione niż w populacji generalnej.

Oczekiwania wobec alkoholu i przetworów konopi

Sięganie po napoje alkoholowe oraz rozmiary picia zależne są, przynajmniej w pewnym stopniu, od postaw i oczekiwań wobec alkoholu. W jednym z pytań ankiety prosiliśmy badanych o określenie na pięciopunktowej skali szacunkowej, na ile prawdopodobne jest ich zdaniem, że doświadczą po alkoholu wymienionych w pytaniu konsekwencji (tabela 56.).

Tabela 56. Oczekiwania wobec alkoholu (województwo Świętokrzyskie)

Kohorta		Bardzo prawdopodobne	Prawdopodobne	Nie wiadomo	Mało prawdopodobne	Zupełnie nieprawdopodobne
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Poczuję się odprężony	22,7	29,7	29,9	7,9	9,9
	Będę miał kłopoty z policją	7,8	10,3	38,9	17,4	25,7
	Zaszkodzi to mojemu zdrowiu	11,3	18,3	39,2	16,9	14,4
	Poczuję się szczęśliwy	14,3	22,1	40,5	10,1	13,1
	Zapomnę o swoich problemach	12,1	22,0	36,8	13,2	15,9
	Nie będę w stanie przestać pić	7,0	6,1	34,0	16,2	36,7
	Będę miał kaca	13,9	18,5	33,6	15,7	18,3
	Będę bardziej przyjazny i towarzyski	17,6	26,6	36,0	8,4	11,4
	Zrobię coś, czego będę żałował	12,2	17,9	37,5	13,0	19,5
	Będę się świetnie bawić	19,4	27,4	34,4	8,0	10,9
	Zrobi mi się niedobrze	12,9	16,2	36,5	16,5	17,9
Starsza kohorta (17-18 lat)	Poczuję się odprężony	23,2	37,2	23,7	7,0	8,9
	Będę miał kłopoty z policją	6,5	10,0	32,0	20,6	31,0
	Zaszkodzi to mojemu zdrowiu	7,5	18,6	39,2	21,3	13,5
	Poczuję się szczęśliwy	14,0	33,6	31,7	11,0	9,6
	Zapomnę o swoich problemach	12,6	28,0	30,8	14,3	14,4
	Nie będę w stanie przestać pić	6,9	6,3	26,4	20,0	40,3
	Będę miał kaca	16,0	20,3	30,2	18,4	15,1
	Będę bardziej przyjazny i towarzyski	20,2	33,4	29,2	8,1	9,0
	Zrobię coś, czego będę żałował	11,2	15,9	36,4	17,0	19,6
	Będę się świetnie bawić	24,6	29,5	31,4	6,3	8,2
	Zrobi mi się niedobrze	12,0	19,4	37,9	16,4	14,3

Wśród poddanych ocenie respondentów następstw picia znalazły się konsekwencje negatywne i pozytywne. Dla uproszczenia obrazu spróbujemy zbudować rankingi spodziewanych konsekwencji negatywnych i pozytywnych opierając się na odsetkach odpowiedzi „bardzo prawdopodobne”.

W młodszej kohorcie w zakresie następstw negatywnych na pierwszym miejscu znalazły się obawy, że będzie się miało kaca (13,9%), na drugim – złe samopoczucie, mdłości (12,9%), na trzecim – że zrobi się coś, czego będzie się potem żałowało (12,2%), a na czwartym – strach że picie może zaszkodzić zdrowi (11,3%). Wśród konsekwencji pozytywnych najczęściej uczniów z młodszej grupy wymienia poczucie odprężenia (22,7%), a w dalszej kolejności świetną zabawę - (19,4%), towarzyskość (17,6%) oraz poczucie szczęścia (14,3%). Najrzadziej wymieniane jest możliwość zapomnienia o swoich problemach (12,1%).

Porównanie częstości wyborów konsekwencji pozytywnych i negatywnych wskazuje wyraźnie na większą popularność tych pierwszych. Innymi słowy młodzież zdaje się oczekiwać po alkoholu więcej dobrego niż złego. Ta tendencja nie wystawia dobrej noty wysiłkom w zakresie edukacji adresowanej do młodzieży.

W starszej kohorcie ranking następstw negatywnych wygląda nieco inaczej. Młodzież najczęściej również obawia się, że będą mieć kaca (16,0%), zrobi im się niedobrze (12,0%), zrobią coś czego będą żałować (11,2%) oraz że zaszkodzi to ich zdrowiu (7,5%). Najmniej obawiają się, że będą mieli kłopoty z policją (6,5%). W zakresie konsekwencji pozytywnych oczekiwania uczniów ze średniego szczebla nauczania również różnią się nieco od antycypacji ich młodszych kolegów. Na dwu pierwszych miejscach znalazły się: możliwość świetnej zabawy (24,6%) oraz poczucie odprężenia (23,2%), a dalej towarzyskość (20,2%) oraz poczucie szczęścia (14%). Najrzadziej 17-18 latkowie upatrują po picciu możliwości zapomnienia o problemach (12,6%). W sumie uczniowie starsi w nieznacznie wyższych odsetkach niż ich młodszy koledzy potwierdzali prawdopodobieństwo pojawienia się poszczególnych następstw pozytywnych.

W kwestionariuszu zadano również podobne pytanie w odniesieniu do przetworów konopi. Rozkłady odpowiedzi zamieszczono w tabeli 57.

Tabela 57. Oczekiwania wobec marihuany i haszyszu (województwo Świętokrzyskie)

Kohorta		Nie- możliwe	Mało prawdo- podobne	Może	Całkiem prawdo- podobne	Pewne
Młodsza kohorta (15- 16 lat)	Bardziej intensywne postrzeganie rzeczy	41,6	8,8	37,5	9,2	3,0
	Trudności z prowadzeniem rozmowy	44,5	14,1	32,9	6,9	1,6
	Utrata wątku myślenia	45,2	10,3	31,8	9,6	3,0
	Mniejsza nieśmiałość	40,3	8,1	32,6	13,0	6,0
	Trudności z koncentracją	42,6	9,9	32,3	11,5	3,7
	Zwiększenie otwartości	37,3	7,3	31,0	17,0	7,4
	Zwiększenie intensywności radości	36,9	5,7	30,5	15,6	11,3
	Zwiększenie intensywności doświadczeń	38,4	6,8	34,8	12,1	7,9
	Zmniejszenie zahamowań	38,0	10,5	33,8	11,3	6,4
	Poczucie bycia prześladowanym przez innych	52,8	12,8	28,3	4,3	1,8
Starsza kohorta (17- 18 lat)	Bardziej intensywne postrzeganie rzeczy	37,0	11,0	34,1	13,8	4,1
	Trudności z prowadzeniem rozmowy	41,4	18,6	31,8	5,4	2,9
	Utrata wątku myślenia	39,7	15,0	31,5	10,5	3,2
	Mniejsza nieśmiałość	34,8	7,2	32,9	16,2	8,8
	Trudności z koncentracją	36,4	15,6	32,8	10,8	4,4
	Zwiększenie otwartości	30,8	6,4	31,9	20,0	11,0
	Zwiększenie intensywności radości	29,2	6,5	29,4	18,5	16,5
	Zwiększenie intensywności doświadczeń	30,7	8,9	32,1	16,9	11,4
	Zmniejszenie zahamowań	32,6	14,5	33,3	11,3	8,2
	Poczucie bycia prześladowanym przez innych	52,7	15,1	25,6	4,4	2,2

Podobnie jak w przypadku pytania o alkohol, badani częściej za całkiem prawdopodobne lub pewne uważali konsekwencje pozytywne. Wśród nich na pierwszym miejscu lokuje się „Zwiększenie intensywności radości” (młodsza kohorta – 26,9%, starsza kohorta – 35%), na drugim – zwiększenie otwartości (młodsza kohorta – 24,4%, starsza kohorta- 31%) a na trzecim, w młodszej zwiększenie intensywności doświadczeń (młodsza kohorta – 19,9%, starsza kohorta- 28,4%). Najczęściej oczekiwaną konsekwencją negatywną były trudności z koncentracją (młodsza kohorta – 15,2%, starsza kohorta – 15,1%), a następnie – utrata wątku myślenie (młodsza kohorta – 12,6%, starsza kohorta – 13,7%) oraz trudności w prowadzeniu rozmowy (młodsza kohorta – 8,5%, starsza kohorta – 8,2%).

Pytanie o motywy picia napojów alkoholowych pojawiło się w 2019 roku. Uczniowie z młodszej i starszej kohorty deklarowali, że najczęstszymi powodami picia (dla których używano alkoholu często bądź zawsze) było, że pomaga bawić się na imprezie (odpowiednio 25,8% i 42,3%), dzięki niemu spotkania towarzyskie są bardziej zabawne (odpowiednio 23,4% i 34,5%) oraz ponieważ uatrakcyjnia on imprezy i uroczystości (odpowiednio 19% i 27,3%). Z kolei najrzadziej deklarowanymi motywami, dla których alkohol jest pity często bądź zawsze było używanie go aby być lubianym (2,1% wśród uczniów z młodszej kohorty i 1,5% wśród uczniów ze starszej kohorty), żeby nie czuć się pominięty (2,6% wśród uczniów z młodszej kohorty i 3,1% wśród uczniów ze starszej kohorty) oraz aby dopasować się do grupy (4,9% wśród uczniów z młodszej kohorty i 4,8% wśród uczniów ze starszej kohorty).

Tabela 58. Motywy picia alkoholu przez młodzież (województwo Świętokrzyskie)

Kohorta		Nigdy	Rzadko	Czasami	Często	Zawsze
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Pomaga bawić się na imprezie	41,1	17,3	15,8	15,1	10,7
	Pomaga, gdy czujesz się przygnębiony lub nerwowy	65,6	14,3	12,6	3,5	4,0
	Żeby poprawić zły nastrój	58,3	16,7	16,0	5,5	3,5
	Lubię czuć się w ten sposób	59,9	15,3	13,1	7,2	4,5
	Żeby być na haju	75,3	9,0	8,1	4,1	3,5
	Dzięki temu spotkania towarzyskie są bardziej zabawne	42,2	17,7	16,7	12,3	11,1
	Dopasować się do grupy	74,8	13,3	7,0	2,6	2,3
	Uatrakcyjni imprezy i uroczystości	47,5	16,0	17,5	9,2	9,9
	Żeby zapomnieć o swoich problemach	69,5	13,2	8,5	5,2	3,6
	To jest fajne	64,8	13,1	10,5	4,5	7,1
	Żeby być lubianym	85,7	8,6	3,6	1,0	1,1
	Żeby nie czuć się pominięty	84,9	9,2	3,3	1,0	1,6
Starsza kohorta (17-18 lat)	Pomaga bawić się na imprezie	23,8	16,8	17,1	25,1	17,2
	Pomaga, gdy czujesz się przygnębiony lub nerwowy	52,9	17,3	17,6	6,8	5,4
	Żeby poprawić zły nastrój	44,6	20,3	18,6	11,7	4,7
	Lubię czuć się w ten sposób	48,7	19,1	17,5	9,7	5,1
	Żeby być na haju	70,1	11,4	9,8	3,6	5,1
	Dzięki temu spotkania towarzyskie są bardziej zabawne	29,1	15,1	21,3	19,6	14,9
	Dopasować się do grupy	71,8	15,3	8,1	2,4	2,5
	Uatrakcyjni imprezy i uroczystości	34,1	13,8	24,7	16,9	10,4
	Żeby zapomnieć o swoich problemach	58,8	15,7	12,2	7,9	5,2
	To jest fajne	52,9	17,5	16,6	6,4	6,6
	Żeby być lubianym	85,7	9,8	3,0	0,9	0,6
	Żeby nie czuć się pominięty	82,2	9,7	5,0	1,1	2,0

Doświadczanie problemów

Picie napojów alkoholowych oraz używanie narkotyków często sprzyja powstawaniu różnych problemów. Problemy te występować mogą także bez związku z używaniem substancji, jednak substancje zwiększają prawdopodobieństwo ich pojawienia się. W jednym z pytań ankiety respondenci otrzymali listę takich problemów z prośbą, aby określili, czy w czasie ostatnich 12 miesięcy stały się ich udziałem w związku z pićm alkoholu, używaniem narkotyków bądź wystąpiły one, ale nie miały związku z używaniem tych substancji. Wyniki zawiera tabela 58.

Zarówno w młodszej jak i starszej kohorcie znacznie bardziej rozpowszechnione były szkody, które nie miały związku z używaniem alkoholu i narkotyków. Najbardziej występowały negatywne konsekwencje, które miały miejsce po narkotykach.

Wśród gimnazjalistów najbardziej rozpowszechnioną konsekwencją picia alkoholu były poważne kłótnie (10,8%). Kolejnymi problemami pod względem rozpowszechnienia były zniszczenia rzeczy lub ubrania (8,7%), wypadki lub uszkodzenia ciała (7,8%), bójki (5,0%), oraz kłopoty z policją (4,0%) i samouszkodzenia (4,0%). W grupie uczniów szkół średnich najczęściej pojawiały się poważne kłótnie (14,8%), zniszczenia rzeczy lub ubrania (14,0%), wypadki lub uszkodzenia ciała (10,3%), bójki (9,2%), samouszkodzenia (5,4%) oraz seks bez zabezpieczenia (5,3%).

W przypadku używania narkotyków rozkład problemów, które były związane z ich używaniem przedstawia się nieco inaczej. W młodszej kohorcie najczęściej występującymi negatywnymi konsekwencjami było zniszczenia rzeczy lub ubrania (1,4%), seks bez zabezpieczenia (1,3%) oraz pływanie pod wpływem substancji psychoaktywnych. Wśród starszej kohorty było seks bez zabezpieczenia (1,9%), wypadek lub uszkodzenie ciała (1,4%) oraz zniszczenia rzeczy lub ubrania (0,9%)

Należy zwrócić uwagę na ogólnie większe rozpowszechnienie problemów wynikających z picia i używania narkotyków wśród starszej młodzieży niż w

grupie uczniów młodszych, co wiązać można z wyższym poziomem spożycia alkoholu w tej grupie oraz większym rozpowszechnieniem używania narkotyków.

Tabela 59. Doświadczania poszczególnych problemów związanych z pićem alkoholu, używaniem narkotyków oraz bez związku z używaniem substancji w czasie ostatnich 12 miesięcy (województwo Świętokrzyskie)

Kohorta		Związane z alkoholem	Związane narkotykami	Bez związku z substancjami
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Bójka	5,0	1,1	30,2
	Wypadek lub uszkodzenie ciała	7,8	1,1	32,7
	Zniszczenie rzeczy lub ubrania	8,7	1,4	23,3
	Poważna kłótnia	10,8	1,2	43,4
	Stała(a)ś się ofiarą rabunku lub kradzieży	1,5	0,9	3,8
	Kłopoty z policją	4,0	0,7	5,4
	Korzystanie z pomocy medycznej z powodu zatrucia	1,6	0,5	2,9
	Korzystanie z pomocy medycznej z powodu wypadku lub uszkodzenia ciała	1,2	0,5	11,3
	Seks bez zabezpieczenia (bez antykoncepcji)	3,2	1,3	8,0
	Niechciane przez Ciebie doświadczenia seksualne	2,3	1,2	3,4
	Samouszkodzenia	4,0	1,0	8,3
	Kierowanie pojazdem będąc pod wpływem substancji	3,8	0,7	18,3
	Spowodowanie wypadku będąc pod wpływem substancji	0,4	0,5	1,4
	Pływanie będąc pod wpływem substancji	3,3	1,3	23,7
Starsza kohorta (17-18 lat)	Bójka	9,2	0,3	24,6
	Wypadek lub uszkodzenie ciała	10,3	1,4	31,3
	Zniszczenie rzeczy lub ubrania	14,0	0,9	21,2
	Poważna kłótnia	14,8	0,6	43,5
	Stała(a)ś się ofiarą rabunku lub kradzieży	1,6	0,6	5,2
	Kłopoty z policją	4,9	0,8	6,4
	Korzystanie z pomocy medycznej z powodu zatrucia	1,5	0,8	3,7
	Korzystanie z pomocy medycznej z powodu wypadku lub uszkodzenia ciała	2,0	0,5	12,8
	Seks bez zabezpieczenia (bez antykoncepcji)	5,3	1,9	13,3
	Niechciane przez Ciebie doświadczenia seksualne	3,2	0,4	4,8
	Samouszkodzenia	5,4	0,5	9,3
	Kierowanie pojazdem będąc pod wpływem substancji	4,1	0,7	20,4
	Spowodowanie wypadku będąc pod wpływem substancji	1,1	0,7	2,4
	Pływanie będąc pod wpływem substancji	3,6	0,6	23,9

Tabela 60. Doświadczania poszczególnych problemów związanych z pićem alkoholu, używaniem narkotyków oraz bez związku z używaniem substancji w czasie ostatnich 12 miesięcy (Polska)

Kohorta		Związane z alkoholem	Związane narkotykami	Bez związku z substancjami
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Bójka	3,6	0,4	32,5
	Wypadek lub uszkodzenie ciała	4,4	0,6	38,5
	Zniszczenie rzeczy lub ubrania	6,1	0,8	29,7
	Poważna kłótnia	5,6	0,8	49,2
	Stałe(a)ś się ofiarą rabunku lub kradzieży	1,0	0,4	6,2
	Kłopoty z policją	3,3	0,9	7,8
	Korzystanie z pomocy medycznej z powodu zatrucia	0,9	0,6	2,7
	Korzystanie z pomocy medycznej z powodu wypadku lub uszkodzenia ciała	1,0	0,4	17,2
	Seks bez zabezpieczenia (bez antykoncepcji)	2,1	0,7	6,3
	Niechciane przez Ciebie doświadczenia seksualne	1,6	0,5	3,7
	Samouszkodzenia	2,0	0,8	15,0
	Kierowanie pojazdem będąc pod wpływem substancji	1,7	0,7	22,6
	Spowodowanie wypadku będąc pod wpływem substancji	0,5	0,5	1,2
	Pływanie będąc pod wpływem substancji	2,0	0,5	37,8
Starsza kohorta (17-18 lat)	Bójka	8,5	0,8	21,8
	Wypadek lub uszkodzenie ciała	7,6	0,6	33,0
	Zniszczenie rzeczy lub ubrania	13,1	0,8	23,3
	Poważna kłótnia	12,3	1,1	43,6
	Stałe(a)ś się ofiarą rabunku lub kradzieży	1,8	0,3	5,1
	Kłopoty z policją	5,2	1,0	6,2
	Korzystanie z pomocy medycznej z powodu zatrucia	1,3	0,5	2,3
	Korzystanie z pomocy medycznej z powodu wypadku lub uszkodzenia ciała	1,8	0,5	15,8
	Seks bez zabezpieczenia (bez antykoncepcji)	4,5	1,2	13,3
	Niechciane przez Ciebie doświadczenia seksualne	3,4	0,6	3,2
	Samouszkodzenia	3,8	0,6	11,1
	Kierowanie pojazdem będąc pod wpływem substancji	2,7	0,7	27,1
	Spowodowanie wypadku będąc pod wpływem substancji	0,5	0,2	1,3
	Pływanie będąc pod wpływem substancji	3,3	0,6	32,2

Uczniowie z młodszej kohorty w Województwie Świętokrzyskim nieco częściej niż ich rówieśnicy w całym kraju deklarowali doświadczenie poszczególnych

problemów związanych z używaniem substancji psychoaktywnych w czasie ostatnich 12 miesięcy. Jednak różnice na poziomie województwa i kraju są nieznaczne.

Dostępność substancji psychoaktywnych

Aby zbadać dostępność poszczególnych substancji psychoaktywnych prosiliśmy respondentów o oszacowanie, na ile trudne byłoby dla nich zdobycie każdej z nich, gdyby tego chcieli. Skala odpowiedzi wyznaczona była przez dwie skrajne możliwości: „Niemożliwe” oraz „Bardzo łatwe”. Pozostawiono też możliwość odpowiedzi „nie wiem”. Ocenie badanych poddano dostępność papierosów, napojów alkoholowych, leków uspokajających i nasennych, substancji wziewnych oraz poszczególnych środków nielegalnych. Pełen rozkład odpowiedzi uczniów przedstawia tabela 61.

Należy zwrócić uwagę, że w ocenach respondentów poziom dostępności napojów alkoholowych jest wysoki. Uczniowie ze starszej kohorty, a więc młodzież w wieku 15 lat, uznali za bardzo łatwe do zdobycia: piwo – 52,7% uczniów, wino – 45,7% uczniów i wódkę – 43% uczniów. Jedynie niewielki odsetek tej grupy badanych uznał za niemożliwe do zdobycia piwo (5,3%), wino (6,9%) i wódkę (8,5%). Trudność w zdobyciu sprawiłyby tylko stosunkowo mało znane napoje alkoholowe; cydr byłby łatwy do zdobycia dla 34,4% uczniów, a alcopops dla 22,8% uczniów. Młodzież deklaruje podobny poziom dostępu do tytoniu. Za bardzo łatwy do zdobycie uznało go 44,2% gimnazjalistów, za niemożliwy do zdobycie – jedynie 4,7%. Można zauważyć, że większość badanych nie ma dużych trudności z dostępem do napojów alkoholowych i tytoniu, mimo że według polskiego prawa sprzedaż i podawanie używek nieletnim jest zabroniona.

Dostępność poszczególnych napojów alkoholowych i tytoniu w ocenach uczniów szkół średnich jest znacznie wyższa, co nie powinno dziwić, bowiem badany ze starszej grupy do pełnoletniości niewiele brakuje. Zgodnie z

oczekiwaniami odsetki deklarujących łatwy dostęp największe są w przypadku tytoniu i piwa, a najmniejsze w przypadku wódki. Odpowiedź „Bardzo łatwe” padła w przypadku papierosów ze strony 67,5% starszej młodzieży, w przypadku piwa – 73,2% wina – 68,4% i wódki 67,0%. Podobnie jak w młodszej grupie, największą trudność w zdobyciu sprawiłyby stosunkowo mało znane napoje alkoholowe; cydr byłby łatwy do zdobycia dla 57,7% uczniów, a alcopops dla 39,4% uczniów. Jedynie niewielki odsetek tej grupy badanych uznał za niemożliwe do zdobycia: tytoń – 3,1%, piwo – 3,3%, wino – 3,9% i wódkę – 3,9%. W przeważającej większości badani nie mieli problemów z oceną dostępności napojów alkoholowych. Nie potrafiło odpowiedzieć na to pytanie jedynie 5-10% uczniów gimnazjów i 2-5% uczniów szkół ponadgimnazjalnych. Wyjątek stanowi jedynie dostępność cydru i alcopopsu, której nie potrafił ocenić mniej więcej co trzeci uczeń klasy gimnazjum. W starszej grupie 13,8% uczniów nie potrafiło ocenić dostępności cydru a 33,4% - dostępności alcopopsu.

Tabela 61. Ocena dostępności poszczególnych substancji

Kohorta		Nie możliwe	Bardzo trudne	Dosyć trudne	Dosyć łatwe	Bardzo łatwe	Nie wiem
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Papierosy	4,7	3,3	7,8	29,8	44,2	10,2
	Piwo	5,3	3,2	5,6	28,0	52,7	5,2
	Cydr	13,4	5,0	7,7	17,5	34,4	22,0
	Alcopops	15,5	5,5	7,3	10,2	22,8	38,7
	Wino	6,9	4,6	10,2	24,9	45,7	7,6
	Wódka	8,5	7,9	10,0	23,7	43,0	6,9
	Marihuana lub haszysz	20,8	13,0	13,7	23,0	15,4	14,0
	Amfetamina	33,6	16,5	13,7	11,2	5,5	19,6
	Metamfetamina	34,5	16,5	14,7	8,8	5,2	20,2
	Leki uspokajające lub nasenne	18,9	7,5	13,1	23,5	21,0	15,9
	Ecstasy	34,7	15,0	13,3	10,4	4,7	22,0
	Kokaina	35,2	15,9	15,0	9,6	3,6	20,6
	Crack	37,7	16,3	13,3	6,9	3,3	22,6
	Heroina	36,1	16,5	14,8	8,4	2,7	21,6
	Dopalacze	33,0	13,5	13,4	14,0	5,0	21,2
Starsza kohorta (17-18 lat)	Papierosy	3,1	1,5	2,6	19,5	67,5	5,8
	Piwo	3,3	1,0	2,7	17,4	73,2	2,5
	Cydr	5,6	2,6	5,9	14,3	57,7	13,8
	Alcopops	9,0	2,7	4,9	10,6	39,4	33,4
	Wino	3,9	1,5	4,6	18,5	68,4	3,1
	Wódka	3,9	2,7	5,5	17,5	67,0	3,4
	Marihuana lub haszysz	13,9	9,8	11,8	28,9	20,9	14,7
	Amfetamina	24,9	14,5	14,8	15,6	6,9	23,2
	Metamfetamina	26,2	15,2	16,3	11,4	5,3	25,5
	Leki uspokajające lub nasenne	13,8	5,8	12,2	29,6	22,0	16,6
	Ecstasy	25,3	13,3	13,9	13,7	7,5	26,3
	Kokaina	27,0	14,2	16,3	10,9	6,4	25,3
	Crack	29,1	14,7	15,9	8,5	4,6	27,1
	Heroina	28,3	14,6	15,3	11,4	4,6	25,7
	Dopalacze	24,8	11,3	14,2	14,5	10,1	25,1

Kwestia dostępu do leków uspokajających i nasennych okazała się trudniejsza do oceny. Na to pytanie odpowiedzi „Nie wiem” udzielił mniej więcej co siódmy badany. Dostęp do tych leków jest też zdaniem młodzieży znacznie trudniejszy. Bardzo łatwo byłoby je dostać 21,0% respondentów z młodszej grupy i 22,0% starszych uczniów, niemożliwe do zdobycia byłoby to dla 18,9% badanych w pierwszej grupie i dla 13,8% w drugiej.

Należy odnotować, że dostępność substancji nielegalnych oceniana jest niżej. Odsetki uczniów młodszych, którzy uważają je za niemożliwe do zdobycia wahają się od 20,8% w przypadku konopi indyjskich do 37,7% w przypadku cracku. Odsetki młodzieży ze szkół gimnazjalnych stwierdzającej, że byłoby jej bardzo łatwo dostać poszczególne substancje wahają się od 15,4% w przypadku konopi indyjskich do 2,7% w przypadku heroiny. W starszej kohorcie badani w przypadku większości substancji nielegalnych w podobnym odsetku co młodszy uczniowie uznają je za bardzo łatwe do zdobycia, za wyjątkiem konopi indyjskich, które są w tej grupie częściej oceniane jako bardzo łatwe do zdobycia przez co piątego respondenta (20,9%).

Zapytaliśmy również badanych, jak oceniają dostępność dopalaczy. Uczniowie z obu kohort w dość wysokim odsetku uważają tą substancję za łatwą do zdobycia (odpowiedzi raczej łatwe i bardzo łatwe). Prawie co piąty (18,9%) uczeń z młodszej kohorty i co czwarty uczeń ze starszej kohorty (24,6%) jest zdania, że ma łatwy dostęp do Nowych Substancji Psychoaktywnych.

Na koniec trzeba zwrócić uwagę na bardzo wysokie odsetki badanych, którzy nie potrafili oszacować swoich możliwości w zakresie dostępu do substancji nielegalnych. Najmniej badanych miało trudności z oceną dostępu do marihuany i haszyszu (ok. 14-15%), najwięcej z oceną dostępu do cracku (mniej więcej co trzeci - czwarty badany). Te relatywnie wysokie odsetki badanych, którzy wybrali odpowiedź „Nie wiem” wskazują na znaczący frakcję osób do tego stopnia nie zainteresowanych substancjami nielegalnymi, że nie potrafiących nawet wyobrazić sobie skali trudności w zdobyciu tego typu środków.

Tabela 62. Ocena dostępu do poszczególnych substancji jako bardzo łatwy

Kohorta		Świętokrzyskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Papierosy	44,2	41,1
	Piwo	52,7	45,8
	Cydr	34,4	23,9
	Alcopops	22,8	16,4
	Wino	45,7	36,5
	Wódka	43,0	33,2
	Marihuana lub haszysz	15,4	13,7
	Amfetamina	5,5	5,5
	Metamfetamina	5,2	4,9
	Leki uspokajające lub nasenne	21,0	20,5
	Ecstasy	4,7	5,9
	Kokaina	3,6	5,5
	Crack	3,3	3,7
	Heroina	2,7	5,0
	Dopalacze	5,0	9,3
Starsza kohorta (17-18 lat)	Papierosy	67,5	64,9
	Piwo	73,2	72,2
	Cydr	57,7	56,8
	Alcopops	39,4	38,5
	Wino	68,4	67,3
	Wódka	67,0	64,2
	Marihuana lub haszysz	20,9	18,6
	Amfetamina	6,9	6,2
	Metamfetamina	5,3	5,8
	Leki uspokajające lub nasenne	22,0	22,7
	Ecstasy	7,5	8,3
	Kokaina	6,4	6,3
	Crack	4,6	4,4
	Heroina	4,6	4,6
	Dopalacze	10,1	10,5

W tabeli 62. przedstawiono porównanie ocen dostępu do poszczególnych substancji w Województwie Świętokrzyskim i w kraju ogółem. Dane pokazują, że respondenci z terenu województwa w nieznacznie wyższych odsetkach mają poczucie dużej dostępności do substancji legalnych i nielegalnych w porównaniu do swoich rówieśników z populacji generalnej. Jedynie uczniowie z młodszej kohorty mieli większe trudności z dostępem do ecstasy, kokainy, cracku, heroiny i dopalaczy.

Odpowiedzi na pytanie o to, czy badanemu kiedykolwiek proponowano jakieś substancje psychoaktywne dostarczyły innego wskaźnika dostępności. W massmediach ciągle wiele mówi się o agresywnym rozwoju rynku substancji nielegalnych i ich marketingu wśród uczniów. Intencją pytania o propozycje była weryfikacja tych doniesień. Badanym przedstawiono listę środków legalnych i nielegalnych i proszono o zaznaczenie tych, które w czasie ostatnich 12 miesięcy przed badaniem ktokolwiek im proponował. Rozkład odpowiedzi zawarty w tabeli 63. wskazuje na podobne prawidłowości jak przy używaniu poszczególnych substancji.

Najczęściej proponowanym młodzieży środkiem jest bez wątpienia alkohol. Z propozycjami dotyczącymi substancji nielegalnych spotykają się mniej liczne frakcje badanych i stosunkowo najczęściej dotyczą one konopi. Otrzymało je chociaż raz w czasie ostatnich 12 miesięcy 25,9% uczniów z klas młodszych i 34,8% uczniów klas starszych. Odsetki uczniów, którym proponowano amfetaminę wynosiły w przypadku piętnastolatków – 5,4% i siedemnastolatków – 9,0%. Leki uspokajające i nasenne, proponowane były podobnym odsetkom młodzieży z grupy młodszej i starszej (odpowiednio 6,6% i 8,5%).

Zwraca uwagę wysoki odsetek uczniów, którzy spotykali się z propozycjami alkoholu nielegalnie wytworzonego domowym sposobem, czyli bimbru. W młodszej grupie z taką ofertą spotkało się 26,3% badanych, w starszej zaś – 35,4%.

Tabela 63. Ekspozycja na propozycje poszczególnych substancji

Kohorta		Świętokrzyskie	Polska	
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Piwo	71,9	66,3	
	Wino	50,0	37,9	
	Wódka	61,6	51,2	
	Marihuana lub haszysz	25,9	23,2	
	LSD	4,0	4,0	
	Amfetamina	5,4	5,1	
	Leki uspokajające lub nasenne	6,6	8,4	
	Crack	3,8	2,2	
	Kokaina	3,8	3,8	
	Ecstasy	4,4	4,1	
	Heroina	3,6	3,5	
	Sterydy anaboliczne	4,4	2,8	
	Polska heroina (kompot)	3,8	3,5	
	Bimber	26,3	15,6	
	Starsza kohorta (17-18 lat)	Piwo	83,2	85,3
		Wino	62,0	61,0
Wódka		73,7	75,6	
Marihuana lub haszysz		34,8	34,6	
LSD		5,9	4,1	
Amfetamina		9,0	5,6	
Leki uspokajające lub nasenne		8,5	7,4	
Crack		4,1	1,8	
Kokaina		5,6	3,7	
Ecstasy		6,4	5,8	
Heroina		4,6	2,3	
Sterydy anaboliczne		4,1	2,3	
Polska heroina (kompot)		5,0	2,3	
Bimber		35,4	28,2	

Ekspozycja uczniów z Województwa Świętokrzyskiego na propozycje poszczególnych substancji jest zbliżona do tej obserwowanej na terenie całego kraju. Zwracają jednak uwagę dwie różnice. W młodszej kohorcie odnotowano różnice dotyczące napojów alkoholowych. 15-16 latkowie w Województwie Świętokrzyskim w nieco większym odsetku doświadczyli ekspozycji na te substancje. Ponadto w obu kohortach w Województwie Świętokrzyskim zaobserwować można częstszą ekspozycję na bimbler, niż ma to miejsce na terenie całego kraju.

Odsetki badanych, którzy pili poszczególne napoje alkoholowe w takich miejscach, jak pub, bar, kawiarnia, restauracja, czy dyskoteka są nieco wyższe niż analogiczne odsetki dokonujących zakupów w sklepach sprzedających na wynos (tabele 64. i 66.).

Zarówno wśród gimnazjalistów, jak i w starszej kohorcie badani w największym odsetku pili piwo, w nieco mniejszym wódkę, a najmniejszym wino. Wyniki te pozostają w zgodzie zarówno z rankingiem popularności poszczególnych napojów, jak i z rankingiem napojów kupowanych na wynos.

Tabela 64. Picie napojów alkoholowych w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem w miejscach publicznych - pub, bar, kawiarnia, restauracja, dyskoteka (Województwo Świętokrzyskie)

Kohorta		Nie piłem	1-2 razy	3-5 razy	6-9 razy	10-19 razy	20 lub więcej razy
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Piwo	63,6	20,0	7,9	2,8	2,2	3,5
	Wino	80,3	11,3	5,3	0,8	0,9	1,4
	Wódka	72,3	14,5	5,6	2,3	2,3	2,9
Starsza kohorta (17-18 lat)	Piwo	44,5	22,8	17,5	7,4	3,7	4,1
	Wino	66,5	21,9	7,2	1,5	1,0	2,0
	Wódka	53,9	20,7	11,7	6,5	2,4	4,8

Tabela 65. Picie napojów alkoholowych w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem w miejscach publicznych - pub, bar, kawiarnia, restauracja, dyskoteka (Polska)

Kohorta		Nie piłem	1-2 razy	3-5 razy	6-9 razy	10-19 razy	20 lub więcej razy
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Piwo	67,4	18,3	8,0	3,3	1,4	1,6
	Wino	83,9	10,8	3,0	1,1	0,5	0,7
	Wódka	78,9	11,7	4,6	2,4	1,2	1,3
Starsza kohorta (17-18 lat)	Piwo	44,5	25,6	16,9	7,2	3,3	2,5
	Wino	72,0	18,9	6,0	1,9	0,5	0,8
	Wódka	55,1	23,0	11,8	6,2	1,9	2,0

Więcej uczniów z Województwa Świętokrzyskiego piło napoje alkoholowe w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem w miejscach publicznych, niż miało to miejsce na terenie całego kraju. Różnice te są jednak niewielkie.

W tabeli 66. zestawiono dane dotyczące zakupów napojów alkoholowych w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem. Odsetki badanych z młodszej kohorty, którzy dokonywali zakupu poszczególnych napojów alkoholowych w czasie ostatnich 30 dni są niższe niż analogiczne odsetki wśród badanych ze starszej grupy.

Tabela 66. Zakupy napojów alkoholowych w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem (Województwo Świętokrzyskie)

Kohorta		Nie kupował	1-2 razy	3-5 razy	6-9 razy	10-19 razy	20 lub więcej razy
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Piwo	69,0	15,5	7,5	3,7	1,5	2,9
	Wino	84,5	9,8	3,4	1,0	,5	,7
	Wódka	78,1	10,6	5,2	2,9	,6	2,5
Starsza kohorta (17-18 lat)	Piwo	42,8	27,2	14,4	6,7	4,2	4,7
	Wino	69,2	19,1	6,0	1,6	1,6	2,5
	Wódka	63,3	17,5	8,4	4,7	2,2	4,0

Tabela 67. Zakupy napojów alkoholowych w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem (Polska)

Kohorta		Nie kupował	1-2 razy	3-5 razy	6-9 razy	10-19 razy	20 lub więcej razy
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Piwo	75,8	12,8	6,2	2,7	1,1	1,3
	Wino	90,4	6,0	1,8	0,7	0,4	0,7
	Wódka	85,4	8,2	3,0	1,6	0,8	1,0
Starsza kohorta (17-18 lat)	Piwo	47,7	24,9	13,7	7,1	3,4	3,1
	Wino	79,3	13,7	4,5	1,2	0,5	0,7
	Wódka	68,9	17,1	7,3	3,4	1,7	1,6

Większość badanych dokonujących zakupów wina bądź wódki robiła to 1-2 razy w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem. Trochę inaczej jest z piwem. Wprawdzie tu również największa frakcja badanych dokonywała zakupów 1-2 razy, ale dość znaczna jest też frakcja kupujących ten napój 3-5 razy w tym czasie.

Porównując dane uzyskane na poziomie województwa do próby ogólnopolskiej to okazuje się, że więcej uczniów z obu kohort kupowało napoje alkoholowe w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem, niż miało to miejsce na terenie całego kraju.

Uczniowie zostali także zapytani o to, czy spotkali się z odmową sprzedaży napojów alkoholowych w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem ze względu na młody wiek (tabela 68.). W młodszej kohorcie największy odsetek uczniów spotkał się z odmową sprzedaży piwa 1-2 razy (11,1%), a 1,4% badanych nie mogło zakupić piwa z powodu odmowy więcej niż 10 razy. Uczniowie ze starszej kohorty również najczęściej spotykali się z odmową sprzedaży piwa 1-2 razy (9,5%), 10 razy lub więcej odmówiono zakupu 2,5% badanych. W przypadku odmów sprzedaży wina i wódki odsetki badanych, którzy mieli takie doświadczenie 1-2 razy są nieco niższe.

Tabela 68. Odmowy sprzedaży napojów alkoholowych w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem ze względu na młody wiek (Województwo Świętokrzyskie)

Kohorta		Nie kupował/ Nie było odmowy	1-2 razy	3-5 razy	6-9 razy	10-19 razy	20 lub więcej razy
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Piwo	84,4	11,1	2,3	0,7	0,3	1,1
	Wino	92,8	4,3	1,1	0,6	0,3	0,9
	Wódka	88,1	6,6	1,9	0,9	0,9	1,5
Starsza kohorta (17-18 lat)	Piwo	84,7	9,5	2,3	1,0	0,5	2,0
	Wino	91,9	3,6	1,9	0,7	0,3	1,6
	Wódka	86,9	6,3	2,0	1,7	1,0	2,1

Tabela 69. Odmowy sprzedaży napojów alkoholowych w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem ze względu na młody wiek (Polska)

Kohorta		Nie kupował/ Nie było odmowy	1-2 razy	3-5 razy	6-9 razy	10-19 razy	20 lub więcej razy
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Piwo	87,3	8,2	1,8	1,0	0,4	1,3
	Wino	93,1	3,5	1,2	0,7	0,3	1,2
	Wódka	90,1	5,3	1,3	1,1	0,5	1,7
Starsza kohorta (17-18 lat)	Piwo	85,6	9,5	2,8	0,8	0,7	0,6
	Wino	93,4	3,9	1,3	0,5	0,3	0,6
	Wódka	88,5	7,1	2,1	1,1	0,5	0,8

Częstotliwość odmów sprzedaży napojów alkoholowych w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem ze względu na młody wiek pozostaje na zbliżonym poziomie w województwie Świętokrzyskim oraz wśród uczniów z populacji generalnej.

Kolejne pytanie mające za zadanie uszczegółowienie wiedzy na temat dostępności substancji psychoaktywnych dotyczyło przetworów konopi i sondowało znajomości miejsc, gdzie można te substancje łatwo nabyć (tabela 70.).

Większość respondentów orientuje się, gdzie można kupić marihuanę lub haszysz. Odsetek badanych znających takie miejsca jest wyższy wśród starszej młodzieży (40,1%) niż młodszej (32,0%). Uczniowie z młodszej kohorty najczęściej wymieniali w tym kontekście ulicę i park (15,1%), szkołę (10,4%), mieszkanie dealera (9,6%), oraz dyskotekę i bar (8,4%). Uczniowie szkół średnich także najczęściej wspominali o ulicy i parku (22,1%), a następnie – o szkole (16,7%), dyskotece lub barze (15,3%) i mieszkaniu dealera (13,8%). W obu kohortach na końcu rankingu ulokował się Internet.

Tabela 70. Miejsca, gdzie można łatwo kupić marihuanę lub haszysz

Kohorta		Świętokrzyskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Nie znam takich miejsc	68,0	62,2
	Ulica, park	15,1	20,9
	Szkoła	10,4	11,6
	Dyskoteka, bar	8,4	10,4
	Mieszkanie dealera	9,6	11,7
	Internet	6,8	10,2
	Inne miejsce	6,8	6,4
Starsza kohorta (17-18 lat)	Nie znam takich miejsc	59,9	54,5
	Ulica, park	22,1	24,8
	Szkoła	16,7	14,7
	Dyskoteka, bar	15,3	16,7
	Mieszkanie dealera	13,8	16,4
	Internet	11,6	11,0
	Inne miejsce	5,4	6,2

Odsetek respondentów, którzy orientują się, gdzie można kupić marihuanę lub haszysz jest niższy w Województwie Świętokrzyskim niż na terenie całego kraju.

Ryzyko związane z używaniem substancji psychoaktywnych w opiniach badanych

Używanie substancji psychoaktywnych, zarówno legalnych, takich jak napoje alkoholowe czy tytoń, jak i nielegalnych, takich jak narkotyki, niesie za sobą ryzyko pojawienia się szkód zdrowotnych i społecznych. Ryzyko to jest szczególnie duże, gdy po te substancje sięgają ludzie bardzo młodzi, nie świadomi tego, co może im grozić. Pewne znaczenie profilaktyczne może tu mieć wiedza na temat wielorakich niebezpieczeństw związanych z ich używaniem. Nie tylko dlatego, że uświadomienie sobie ryzyka skłaniać powinno do ograniczania konsumpcji, ale również dlatego, że stwarza ono szansę zadbania o jak największe zminimalizowanie niebezpieczeństwa powikłań. Zobaczmy, zatem na ile młodzież zdaje sobie sprawę z ryzyka związanego z używaniem różnych substancji.

Przedstawiliśmy badanym listę środków legalnych i nielegalnych i poprosiliśmy, aby na czterostopniowej skali od „nie ma ryzyka” do „duże ryzyko” ocenili ryzyko zaszkodzenia sobie w wyniku używania każdego z nich. W przypadku większości substancji pytano osobno o ryzyko związane z podejmowaniem prób oraz ryzyko wynikające z regularnego używania. Tylko przy napojach alkoholowych, traktowanych zresztą łącznie, oraz przy konopiach wprowadzono trzy poziomy nasilenia używania. W przypadku alkoholu odpowiadają one trzem stylom picia tj.: „małe ilości jednorazowo ale często”, „duże ilości jednorazowo ale rzadko” oraz „dużo jednorazowo i często”. W odniesieniu do przetworów konopi trzy poziomy używania odpowiadają eksperymentowaniu, używaniu okazjonalnemu i używaniu regularnemu. W 2019 roku pojawiły się dwie nowe zmienne a mianowicie: próbowanie 1-2 razy elektronicznych papierosów oraz syntetycznych kannabinoidów. Pełne rozkłady odpowiedzi uczniów zestawiono w tabeli 71.

Tabela 71. Ocena ryzyka związanego z używaniem poszczególnych substancji

Kohorta		Nie ma ryzyka	Małe ryzyko	Umiearkowane ryzyko	Duże ryzyko	Nie wiem
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Pałą papierosy od czasu do czasu	12,7	35,5	35,0	12,7	4,0
	Wypalają co najmniej paczkę papierosów dziennie	4,3	4,1	16,9	70,2	4,4
	Próbują 1 raz lub 2 razy elektronicznych papierosów	33,9	38,3	14,2	8,5	5,0
	Wypijają 1 lub 2 drinki prawie codziennie	8,8	17,8	34,8	33,6	5,0
	Wypijają 4 lub 5 drinków prawie codziennie	3,8	5,7	17,1	67,5	5,9
	Wypijają 5 drinków lub więcej w czasie weekendu	7,2	9,9	27,0	49,0	6,8
	Próbują 1 raz lub 2 razy marihuany lub haszyszu	25,4	24,6	16,8	23,0	10,2
	Pałą marihuanę lub haszysz od czasu do czasu	16,6	20,9	25,1	27,1	10,3
	Pałą marihuanę lub haszysz regularnie	8,9	7,9	17,8	55,1	10,3
	Próbują 1 raz lub 2 razy ecstasy	6,0	16,2	23,5	36,3	18,0
	Biorą ecstasy regularnie	3,3	2,3	11,3	66,3	16,7
	Próbują 1 raz lub 2 razy amfetaminę	4,5	11,0	23,4	46,5	14,6
	Biorą amfetaminę regularnie	2,8	1,6	6,2	75,1	14,2
	Próbują 1 raz lub 2 razy syntetycznych kannabinoidów	4,0	6,5	17,9	42,1	29,5
	Próbują 1 raz lub 2 razy dopalaczy	9,6	13,2	24,4	43,2	9,6
	Biorą dopalacze regularnie	6,7	1,5	2,4	81,6	7,8

Kohorta		Nie ma ryzyka	Małe ryzyko	Umarkowane ryzyko	Duże ryzyko	Nie wiem
Starsza kohorta (17-18 lat)	Pałą papierosy od czasu do czasu	9,9	36,2	37,0	12,9	4,0
	Wypalają co najmniej paczkę papierosów dziennie	3,9	4,1	15,2	73,3	3,5
	Próbują 1 raz lub 2 razy elektronicznych papierosów	35,1	37,6	13,9	8,5	4,9
	Wypijają 1 lub 2 drinki prawie codziennie	8,2	18,9	34,6	34,2	4,1
	Wypijają 4 lub 5 drinków prawie codziennie	4,1	5,8	18,3	66,9	4,9
	Wypijają 5 drinków lub więcej w czasie weekendu	6,7	11,6	27,7	48,0	6,0
	Próbują 1 raz lub 2 razy marihuany lub haszyszu	31,9	26,8	12,1	19,0	10,3
	Pałą marihuanę lub haszysz od czasu do czasu	21,4	25,4	21,1	22,6	9,5
	Pałą marihuanę lub haszysz regularnie	10,9	9,5	20,2	50,0	9,4
	Próbują 1 raz lub 2 razy ecstasy	7,2	15,5	20,9	39,0	17,4
	Biorą ecstasy regularnie	3,9	2,1	12,0	66,2	15,9
	Próbują 1 raz lub 2 razy amfetaminę	3,9	11,2	20,7	50,2	13,9
	Biorą amfetaminę regularnie	3,0	1,1	4,5	77,8	13,5
	Próbują 1 raz lub 2 razy syntetycznych kannabinoidów	4,0	7,5	15,6	44,6	28,2
	Próbują 1 raz lub 2 razy dopalaczy	8,6	12,5	21,1	46,6	11,2
	Biorą dopalacze regularnie	5,7	1,9	3,0	79,1	10,3

Zdecydowana większość uczniów dostrzega ryzyko szkód związanych z używaniem substancji psychoaktywnych. Tylko bardzo nieliczni stwierdzają, że ich używanie nie jest związane z żadnym negatywnym następstwem.

Stosunkowo najwięcej takich odpowiedzi padło przy eksperymentowaniu z paleniem elektronicznych papierosów (33,9%) oraz marihuaną lub haszyszem (25,4%) jak również przy paleniu marihuany lub haszyszu i papierosów od czasu do czasu (odpowiednio 16,6% i 12,7%). Jednak regularne palenie papierosów w ilości co najmniej jednej paczki dziennie lub regularne palenie marihuany lub haszyszu traktowane jest jako zachowanie bardzo ryzykowne. Analiza rozkładów odpowiedzi wskazuje na nasilenie używania jako główne źródło zróżnicowania ryzyka, w mniejszym stopniu rolę tę pełni rodzaj substancji. Jest tak zarówno w młodszej kohorcie jak i wśród starszych uczniów. Eksperymentowanie z tak niebezpiecznym narkotykiem, jak ekstazy traktowane jest w sumie jako mniej ryzykowne niż regularne palenie papierosów lub częste picie w dużych ilościach napojów alkoholowych. Ryzyko związane z poszczególnymi substancjami jest jednak również różnicowane przez badanych, chociaż, jak się wydaje, w mniejszym stopniu. Jeśli wziąć pod uwagę tylko odsetki respondentów wybierających odpowiedź „duże ryzyko”, to na poziomie eksperymentowania za najbardziej groźną w opiniach badanych uznać można amfetaminę (46,5% w młodszej grupie i 50,2% w starszej grupie). W przypadku przetworów konopi odsetki te są wyraźnie niższe – 23,0% w młodszej kohorcie i 19,0% w starszej kohorcie. Na poziomie regularnego używania największe odsetki badanych za obarczone dużym ryzykiem także uznały używanie amfetaminy. Trzeba jednak dodać, że regularne palenie tytoniu oceniane było jako obarczone dużym ryzykiem przez niewiele mniejszą frakcję badanych.

Poprosiliśmy także badanych o ocenę ryzyka związanego z używaniem dopalaczy. Eksperymentowanie z tą substancją uznało za bardzo ryzykowne 43,2% uczniów z młodszej kohorty i 46,6% starszej młodzieży. Regularne używanie dopalaczy jest związane z dużym ryzykiem dla około 80% badanych w obu kohortach. Warto zauważyć, że w obu kohortach regularne używanie dopalaczy jest uważane za bardzo ryzykowne przez większy odsetek badanych niż ma to miejsce w przypadku ekstazy. Eksperymentowanie z

syntetycznymi kannabinoidami było obarczone dużym ryzykiem w ocenie połowy respondentów (42,1% z młodszej grupy i 44,6% ze starszej).

Oceniając ryzyko związane z różnymi stylami picia napojów alkoholowych, za najbardziej niebezpieczny model młodzież uznała częste picie w dużych ilościach. Na drugim miejscu znalazło się rzadsze picie w dużych ilościach, a na trzecim częstsze picie, ale w mniejszych ilościach. W starszej kohorcie różnice między tymi dwoma ostatnimi stylami picia są jednak mniejsze niż różnica między częstym picciem w dużych ilościach, a pozostałymi stylami. Warto także zauważyć, że odsetki badanych uznających palenie marihuany lub haszyszu od czasu do czasu za czynność obarczoną dużym ryzykiem są wyraźnie niższe od odsetków badanych traktujących częste picie dużych ilości napojów alkoholowych jako bardzo ryzykowne. Oznacza to, że młodzież nie traktuje okazjonalnego używania przetworów konopi jako czegoś, co jest dużo bardziej ryzykowne niż intensywne picie napojów alkoholowych lub tzw. „binge drinking”.

Można stwierdzić, że oceny poszczególnych substancji dokonywane przez uczniów z obu poziomów nauczania niewiele różnią się między sobą.

Dane na temat postrzegania ryzyka szkód w efekcie używania substancji psychoaktywnych prowadzą do wniosku, że młodzież jest dość dobrze zorientowana w skali zagrożeń. Nie ulega też ona stereotypom nadal obecnym wśród części starszego pokolenia, według których pojedyncze eksperymenty z narkotykami budzą znacznie większe zagrożenie niż częste używanie w dużych ilościach substancji legalnych, takich jak alkohol czy tytoń.

Używanie substancji psychoaktywnych w otoczeniu badanych

Odpowiedzi na pytanie o to, ile osób spośród przyjaciół respondenta używa substancji psychoaktywnych dostarczają uzupełniającego wskaźnika rozpowszechnienia używania tych środków przez młodzież. Wprawdzie z odpowiedzi respondentów nie można w prosty sposób wyliczyć liczby osób używających poszczególnych środków, ale mogą one w pewnym stopniu

pełnić rolę kontrolną wobec oszacowań uzyskanych na podstawie informacji dotyczących używania tych substancji przez respondentów. Wskaźnik rozpowszechnienia używania substancji w najbliższym otoczeniu badanych można też z pewnymi zastrzeżeniami interpretować jako wskaźnik ryzyka sięgania po te substancje. Znaczne rozpowszechnienie substancji wśród przyjaciół respondenta może zwiększać szanse na to, że będzie on ich używał. Rozkłady odpowiedzi na to pytanie o to, ilu zdaniem respondenta jego przyjaciół używa poszczególnych substancji psychoaktywnych zawiera tabela 72. Badani na to pytanie odpowiadali przy użyciu skali której krańce wyznaczane były przez odpowiedzi: „nikt” i „wszyscy”.

Przedstawione w tabeli rozkłady odpowiedzi potwierdzają znaczne rozpowszechnienie używania przez młodzież substancji legalnych, przede wszystkim alkoholu i tytoniu. W klasach młodszych tylko ok. 11-15% uczniów nie ma wśród przyjaciół nikogo, kto piłby lub palił. W klasach starszych analogiczne odsetki nie osiągają 10%. Jednocześnie w klasach młodszych 21,4% badanych twierdzi, że co najmniej większość ich przyjaciół pali i 38,5% twierdzi, że większość pije. W klasach starszych takich respondentów było odpowiednio 27,2% i 49,1%. Znacznie mniej rozpowszechnione jest wśród przyjaciół respondentów zjawisko częstego upijania się, 30,4% badanych w klasach gimnazjalnych i 20,4% w wyższych klasach nie przyjaźni się z nikim, kto by się upijał. Odsetek gimnazjalistów, których przyjaciele wszyscy lub w większości upijają się wynosi 12,3%, a analogiczny odsetek wśród uczniów starszych – 19,9%.

W klasach młodszych 49,4% młodych ludzi przyjaźni się z osobami palącymi konopie, w klasach starszych – 61,8%. Zdecydowanie rzadziej badani mają do czynienia z osobami używającymi innych substancji. Zarówno w klasach młodszych jak starszych przeważająca większość badanych twierdzi, że nikt z przyjaciół nie używa tych środków. Zgodnie z oczekiwaniami rozpowszechnienie używania poszczególnych substancji psychoaktywnych innych niż alkohol w otoczeniu respondentów nie jest jednakowe.

Tabela 72. Ocena rozpowszechnienia używania substancji wśród przyjaciół

Kohorta		Nikt	Kilka osób	Sporo	Większość	Wszyscy
Młodsza kohorta (15-16 lat)	palą papierosy	15,0	33,9	29,7	19,1	2,3
	pije napoje alkoholowe	11,0	22,3	28,2	30,0	8,5
	upija się	30,4	35,2	22,1	9,9	2,4
	pali marihuanę lub haszysz	50,6	33,6	10,5	4,3	1,0
	bierze środki uspokajające lub nasenne (bez przepisu lekarza)	81,6	14,9	2,0	1,1	0,4
	bierze ecstasy	88,0	7,9	2,3	1,3	0,5
	używa środków wziewnych	88,3	7,7	2,1	0,6	1,2
Starsza kohorta (17-18 lat)	palą papierosy	9,8	30,0	33,0	23,1	4,0
	pije napoje alkoholowe	6,6	15,2	29,1	35,3	13,9
	upija się	20,4	37,7	22,1	15,2	4,7
	pali marihuanę lub haszysz	38,2	37,8	15,8	6,4	1,7
	bierze środki uspokajające lub nasenne (bez przepisu lekarza)	74,5	19,2	4,3	1,1	0,9
	bierze ecstasy	84,6	10,9	2,4	1,0	1,1
	używa środków wziewnych	87,4	8,4	1,9	0,8	1,5

Relatywnie najczęściej spotykamy tu leki uspokajające i nasenne przyjmowane bez przepisu lekarza. Do posiadania wśród przyjaciół osób przyjmujących takie leki w ten sposób przyznało się 18,4% badanych w młodszej grupie i 25,5% starszych uczniów. Wśród gimnazjalistów na drugim miejscu jest ecstasy (12,0%), a na trzecim są środki wziewne (11,7%). W grupie uczniów szkół ponadgimnazjalnych 15,4% badanych ma przyjaciół używających ecstasy zaś 12,6% – środki wziewne.

Rodzice a używanie substancji przez młodzież

Wśród różnych instytucji odpowiedzialnych za wychowanie młodego pokolenia najważniejsza rola zdaje się przypadać rodzinie. Także w kwestii używania substancji rodzina, a szczególnie rodzice, mogą mieć decydujący wpływ. Przyzwolenie ze strony rodziców lub brak zainteresowania stosunkiem dzieci do alkoholu i innych substancji może sprzyjać ich używaniu przez młodych

ludzi a odpowiednio realizowana strategia wychowawcza może zapobiec podejmowaniu i ponawianiu doświadczeń z substancjami. Doniosłość profilaktycznej roli rodziny podkreślana była przez większość dorosłych badanych w ogólnopolskich badaniach ankietowych zrealizowanych w 2002 r. z inicjatywy Krajowego Biura ds. Przeciwdziałania Narkomanii i Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz powtórzonych w 2006 r. i 2010 r. przez Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii.

W badaniu ESPAD zapytano respondentów o zasady, które panują w ich domach odnoszące się do spędzania czasu wolnego. W ocenie około połowy respondentów z młodszej oraz starszej kohorty ich rodzice bardzo rzadko bądź prawie nigdy nie określali ścisłych zasad co mogą robić w domu (odpowiednio 54,9% i 52,6%) lub poza nim (odpowiednio 54,3% i 59,3%). Jednak z kolei, jeśli chodzi o towarzystwo, to w większości prawie zawsze bądź najczęściej rodzice wiedzą z kim ich dzieci spędzają wieczory (74,7% wśród uczniów młodszych oraz 77,6% wśród uczniów starszych) i gdzie je spędzają (74,6% w młodszej kohorcie i 76,4% w starszej kohorcie). Większość respondentów (82,3%) spośród 15-16 latków informuje rodziców, gdzie spędzają sobotnie wieczory. Niewiele niższy (81,7%) odsetek 17-18 latków przekazuje taką wiadomość rodzicom. Jedynie około 5% uczniów z każdej grupy nie mówi rodzicom, gdzie spędza sobotni wieczór.

Ponad połowa uczniów z w większości przypadków może łatwo pożyczyć pieniądze od rodziców (57,3% wśród gimnazjalistów i 61% wśród uczniów szkół średnich) bądź dostać je w podarunku (48,8% w młodszej kohorcie i 48,9% w starszej kohorcie).

Tabela 73. Zasady panujące w domu oraz relacje z rodzicami

Kohorta		Prawie zawsze	Często	Czasem	Rzadko	Prawie nigdy
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Moi rodzice określili ściśle zasady, co ja mogę robić w domu	7,7	14,5	22,9	26,6	28,3
	Moi rodzice określili ściśle zasady, co ja mogę robić poza domem	7,6	15,6	22,5	26,3	28,0
	Moi rodzice wiedzą, z kim ja spędzam wieczory	55,1	19,7	13,1	5,7	6,5
	Moi rodzice wiedzą, gdzie ja spędzam wieczory	55,0	19,6	11,8	7,7	6,0
	Mogę łatwo pożyczyć pieniądze od matki lub ojca	33,7	23,5	24,1	12,0	6,7
	Mogę łatwo dostać w podarunku pieniądze od matki lub ojca	27,8	21,0	27,4	16,2	7,7
Starsza kohorta (17-18 lat)	Moi rodzice określili ściśle zasady, co ja mogę robić w domu	8,8	14,9	23,7	25,5	27,1
	Moi rodzice określili ściśle zasady, co ja mogę robić poza domem	8,2	12,4	20,1	31,5	27,8
	Moi rodzice wiedzą, z kim ja spędzam wieczory	56,7	20,9	11,7	3,8	6,9
	Moi rodzice wiedzą, gdzie ja spędzam wieczory	55,1	21,3	12,9	4,5	6,2
	Mogę łatwo pożyczyć pieniądze od matki lub ojca	36,4	24,6	20,5	11,7	6,7
	Mogę łatwo dostać w podarunku pieniądze od matki lub ojca	29,9	19,0	27,2	16,3	7,7

W kolejnym pytaniu, którego celem była ocena relacji dzieci z rodzicami i przyjaciółmi, respondenci oceniali na skali od 1 „Całkowicie się nie zgadzam” do 7 „Całkowicie się zgadzam” stwierdzenia odnoszące się do możliwości otrzymania pomocy, wsparcia emocjonalnego, omawiania problemów, możliwości dzielenia radości, itp. W tabeli 72 zamieszczono średnią obliczoną na podstawie deklaracji respondentów. Najwyższą wartość, zarówno wśród uczniów z młodszej kohorty jak i ze starszej otrzymały stwierdzenia odnoszące się do możliwości otrzymania pomocy ze strony rodziny, pomocy ze strony

przyjaciół w sytuacji kryzysowej oraz możliwości dzielenia z przyjaciółmi radości i trosk. Z kolei najniższą średnią odnotowano w stwierdzeniach odnoszących się do możliwości rozmawiania o problemach z rodziną oraz wsparciu rodziny w podejmowaniu decyzji.

Tabela 74. Relacje z rodzicami i przyjaciółmi (Średnie ocen na skali 7-mio stopniowej) (województwo Świętokrzyskie)

	Kohorta	
	Młodsza kohorta (15-16 lat)	Starsza kohorta (17-18 lat)
Moja rodzina bardzo stara się mi pomagać	5,32	5,30
Moja rodzina daje mi potrzebną emocjonalną pomoc	5,08	4,95
Mogę rozmawiać o moich problemach z rodziną	4,79	4,69
Moja rodzina chętnie pomaga mi w podejmowaniu własnych decyzji	4,92	4,80
Moi przyjaciele naprawdę starają się mi pomóc	5,20	5,10
Mogę liczyć na moich przyjaciół, kiedy coś idzie nie tak	5,25	5,19
Mam przyjaciół, z którymi mogę dzielić moje radości i troski	5,33	5,29
Mogę rozmawiać z przyjaciółmi o moich problemach	5,23	5,15

Tabela 75. Relacje z rodzicami i przyjaciółmi (Średnie ocen na skali 7-mio stopniowej) (Polska)

	Kohorta	
	Młodsza kohorta (15-16 lat)	Starsza kohorta (17-18 lat)
Moja rodzina bardzo stara się mi pomagać	5,39	5,45
Moja rodzina daje mi potrzebną emocjonalną pomoc	5,09	5,06
Mogę rozmawiać o moich problemach z rodziną	4,87	4,83
Moja rodzina chętnie pomaga mi w podejmowaniu własnych decyzji	5,02	4,96
Moi przyjaciele naprawdę starają się mi pomóc	5,07	5,31
Mogę liczyć na moich przyjaciół, kiedy coś idzie nie tak	5,15	5,35
Mam przyjaciół, z którymi mogę dzielić moje radości i troski	5,30	5,50
Mogę rozmawiać z przyjaciółmi o moich problemach	5,19	5,40

Porównując średnie uzyskane na poziomie województwa i kraju można zauważyć, że respondenci z populacji generalnej mieli wyższe wartości niż badani z próby świętokrzyskiej.

Zarówno respondenci z młodszej jak i ze starszej kohorty najbardziej byli zadowoleni ze swoich relacji z przyjaciółmi (odpowiednio 83,5% i 82,5%), z matką (odpowiednio 78,3% i 77,6%) a najmniej z ojcem (odpowiednio 63,2% i 61,1%).

Porównując wyniki uzyskane w województwie Świętokrzyskim z tymi uzyskanymi na poziomie Polski to można zauważyć, że są one do siebie zbliżone. Jednakże poziom zadowolenia ze stosunków z rodzicami i przyjaciółmi jest nieznacznie wyższe wśród uczniów z województwa Świętokrzyskiego niż w populacji generalnej.

Tabela 76. Zadowolenie ze stosunków z rodzicami (województwo Świętokrzyskie)

Kohorta		Bardzo zadowolony	Zadowolony	Średnio zadowolony	Nie zadowolony	Bardzo nie zadowolony	Nie ma takiej osoby
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Zadowolenie ze stosunków z matką	43,2	35,1	12,0	5,2	3,6	0,9
	Zadowolenie ze stosunków z ojcem	30,9	32,3	19,2	7,0	5,7	4,9
	Zadowolenie ze stosunków z przyjaciółmi	45,8	37,7	11,6	2,5	1,2	1,2
Starsza kohorta (17-18 lat)	Zadowolenie ze stosunków z matką	40,9	36,7	12,9	4,6	3,5	1,4
	Zadowolenie ze stosunków z ojcem	28,6	32,5	19,0	6,7	6,6	6,6
	Zadowolenie ze stosunków z przyjaciółmi	44,1	38,4	13,2	2,2	1,2	1,0

Tabela 77. Zadowolenie ze stosunków z rodzicami (Polska)

Kohorta		Bardzo zadowolony	Zadowolony	Średnio zadowolony	Nie zadowolony	Bardzo nie zadowolony	Nie ma takiej osoby
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Zadowolenie ze stosunków z matką	41,1	35,9	15,1	3,3	3,2	1,3
	Zadowolenie ze stosunków z ojcem	30,2	31,7	18,3	6,7	6,8	6,3
	Zadowolenie ze stosunków z przyjaciółmi	41,8	37,7	14,0	2,3	1,9	2,3
Starsza kohorta (17-18 lat)	Zadowolenie ze stosunków z matką	38,0	36,9	16,2	4,4	3,1	1,4
	Zadowolenie ze stosunków z ojcem	25,8	33,1	20,2	7,8	7,4	5,7
	Zadowolenie ze stosunków z przyjaciółmi	40,8	42,2	11,8	2,4	1,4	1,4

W referowanym tu badaniu kwestii stosunku rodziców do picia poświęcono pytanie, które dotyczyło przyzwolenia na picie napojów alkoholowych. Badani

byli proszeni o odpowiedź na pytanie, czy ich rodzice pozwalają im pić napoje alkoholowe. Wyniki zestawiono w tabeli 78.

Większość badanych gimnazjalistów deklaruje brak zgody rodziców na picie przez nich alkoholu. 41,1% badanych twierdzi, że na takie zachowanie nie pozwala im ojciec, a 43,3%, że zgody nie wyraża matka. Tylko ok. 12% badanych ma pełne przyzwolenie ze strony rodziców.

W klasach starszych mniejsze frakcje badanych deklarują brak przyzwolenia – 21,3% ze strony ojca i 23,8% ze strony matki. Trzykrotnie wyższe niż wśród uczniów młodszych odsetki uczniów starszych mają pozwolenie na picie także bez obecności rodziców (ok. 36-40%).

Porównanie wyników uzyskanych w Województwie Świętokrzyskim z wynikami w całym kraju wskazuje, że rodzice uczniów z młodszej kohorty częściej zgadzają się na picie niż rodzice dzieci z populacji generalnej. Z kolei rodzice 17-18 latków zamieszkujących województwo Świętokrzyskie są bardziej konserwatywni niż rodzice rówieśników z próby ogólnopolskiej.

Tabela 78. Pozwolenie ze strony rodziców na picie napojów alkoholowych (Województwo Świętokrzyskie)

Kohorta		Nigdy nie pozwala	Pozwala, ale tylko przy rodzicach	Pozwala także bez obecności rodziców	Trudno powiedzieć
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Ojciec	41,1	19,6	12,5	26,8
	Matka	43,3	21,2	12,2	23,2
Starsza kohorta (17-18 lat)	Ojciec	21,3	13,3	36,9	28,5
	Matka	23,8	13,4	39,8	23,0

Tabela 79. Pozwolenie ze strony rodziców na picie napojów alkoholowych (Polska)

Kohorta		Nigdy nie pozwala	Pozwala, ale tylko przy rodzicach	Pozwala także bez obecności rodziców	Trudno powiedzieć
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Ojciec	49,5	22,4	7,0	21,1
	Matka	53,6	22,1	7,5	16,8
Starsza kohorta (17-18 lat)	Ojciec	19,1	13,0	39,2	28,8
	Matka	19,6	14,1	41,7	24,6

Brak zgody rodziców na picie napojów alkoholowych jest zróżnicowany ze względu na płeć. W młodszej kohorcie zdecydowanie częściej ojcowie i matki chłopców nie zgadzali się na konsumpcję alkoholu, niż miało to miejsce w przypadku dziewcząt. Takie wyniki mogą być efektem przekonania rodziców o bardziej ryzykownym sposobie picia alkoholu przez chłopców, które może prowadzi do częstszych prób wyeliminowania takiego zachowania w ogóle. W starszej kohorcie było podobnie. To rodzice chłopców częściej nie zgadzali się na picie w ich obecności. W tej grupie dziewczynki znacznie częściej niż chłopcy mogli pić alkohol również bez obecności rodziców.

Tabela 80. Pozwolenie ze strony rodziców na picie napojów alkoholowych (Chłopcy, Województwo Świętokrzyskie)

Kohorta		Nigdy nie pozwala	Pozwala, ale tylko przy rodzicach	Pozwala także bez obecności rodziców	Trudno powiedzieć
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Ojciec	45,0	17,3	13,6	24,1
	Matka	48,2	18,4	11,2	22,2
Starsza kohorta (17-18 lat)	Ojciec	23,5	15,4	34,8	26,4
	Matka	27,7	13,5	36,1	22,7

Tabela 81. Pozwolenie ze strony rodziców na picie napojów alkoholowych (Dziewczęta, Województwo Świętokrzyskie)

Kohorta		Nigdy nie pozwala	Pozwala, ale tylko przy rodzicach	Pozwala także bez obecności rodziców	Trudno powiedzieć
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Ojciec	37,5	21,6	11,5	29,5
	Matka	38,7	23,8	13,3	24,2
Starsza kohorta (17-18 lat)	Ojciec	19,0	11,3	39,2	30,5
	Matka	19,8	13,3	43,7	23,3

Korzystanie z internetu i gier wideo

W kwestionariuszu zawarto również pytania dotyczące korzystania z Internetu oraz grania w gry wideo. Uczniowie z młodszej oraz ze starszej kohorty podobny czas przeznaczają na aktywność w mediach społecznościowych. W typowy dzień roboczy najczęściej spędzają tam około 2-3 godzin. Natomiast w weekendy powyżej 6 godzin. Jedynie około 5% respondentów z obu grup nie poświęca czasu na aktywność w mediach społecznościowych.

Tabela 82. Czas spędzony w mediach społecznościowych w czasie ostatnich 7 dni (województwo Świętokrzyskie)

Kohorta			Świętokrzyskie
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Typowy dzień roboczy	Nie	5,0
		Pół godziny lub mniej	6,4
		Okolo 1 godziny	14,2
		Okolo 2-3 godzin	31,8
		Okolo 4-5 godzin	20,8
		6 godzin lub więcej	21,7
	Typowy dzień weekendowy	Nie	5,2
		Pół godziny lub mniej	4,4
		Okolo 1 godziny	10,5
		Okolo 2-3 godzin	20,6
		Okolo 4-5 godzin	26,2
		6 godzin lub więcej	33,0
Starsza kohorta (17-18 lat)	Typowy dzień roboczy	Nie	5,1
		Pół godziny lub mniej	6,0
		Okolo 1 godziny	13,6
		Okolo 2-3 godzin	28,5
		Okolo 4-5 godzin	24,8
		6 godzin lub więcej	21,9
	Typowy dzień weekendowy	Nie	5,5
		Pół godziny lub mniej	4,4
		Okolo 1 godziny	9,1
		Okolo 2-3 godzin	19,9
		Okolo 4-5 godzin	26,6
		6 godzin lub więcej	34,5

Kolejna badana kwestia dotyczy symptomów nadmiernego korzystania z mediów społecznościowych, takich jak Twitter, Facebook czy Skype (tabela 83.). W młodszej grupie mniej więcej co drugi (44,2%) badany twierdzi, że spędza za dużo czasu w tych mediach, około 40% jest zdania, że jego rodzice uważają, że poświęca na tą aktywność za dużo czasu, a co siódmy (15,8%) ma zły humor, jeśli nie ma dostępu do tych mediów. W starszej grupie jest podobnie, przy czym nieco niższy odsetek osób uważa, że ich rodzice są przekonani, że spędzają za dużo czasu w mediach społecznościowych

(36,0%).

Tabela 83. Symptomy nadmiernego korzystania z mediów społecznościowych, takich jak Twitter, Facebook, Skype (Województwo Świętokrzyskie).

Kohorta		Zdecydowanie tak	Raczej tak	Ani tak, ani nie	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Przekonanie, że spędza się za dużo czasu w tych mediach	18,7	25,6	20,7	20,4	14,6
	Zły humor jeśli brak możliwości uczestnictwa w tych mediach	5,0	10,8	17,2	34,7	32,3
	Przekonanie rodziców, że spędza się za dużo czasu w tych mediach	17,7	22,2	16,4	23,0	20,7
Starsza kohorta (17-18 lat)	Przekonanie, że spędza się za dużo czasu w tych mediach	17,6	28,2	22,7	20,6	10,8
	Zły humor jeśli brak możliwości uczestnictwa w tych mediach	4,7	11,9	20,7	33,5	29,2
	Przekonanie rodziców, że spędza się za dużo czasu w tych mediach	15,6	20,5	17,3	25,3	21,3

Tabela 84. Symptomy nadmiernego korzystania z mediów społecznościowych, takich jak Twitter, Facebook, Skype (Polska).

Kohorta		Zdecydowanie tak	Raczej tak	Ani tak, ani nie	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Przekonanie, że spędza się za dużo czasu w tych mediach	19,3	24,6	22,0	20,2	13,8
	Zły humor jeśli brak możliwości uczestnictwa w tych mediach	6,9	10,6	17,5	31,3	33,7
	Przekonanie rodziców, że spędza się za dużo czasu w tych mediach	20,8	20,1	16,7	20,6	21,8
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Przekonanie, że spędza się za dużo czasu w tych mediach	19,6	26,8	23,0	20,3	10,3
	Zły humor jeśli brak możliwości uczestnictwa w tych mediach	3,8	9,5	19,4	33,9	33,5
	Przekonanie rodziców, że spędza się za dużo czasu w tych mediach	15,2	20,7	15,9	25,4	22,7

Nie odnotowano istotnych różnic w zakresie występowania symptomów nadmiernego korzystania z mediów społecznościowych, takich jak Twitter, Facebook czy Skype wśród uczniów w Województwie Świętokrzyskim i w kraju

ogółem. Ta prawidłowość dotyczy obu kohort.

Uczniowie najczęściej nie grali na urządzeniach elektronicznych w czasie ostatnich 7 dni przed badaniem. Częściej nie robili tego respondenci ze starszej kohorty. Jednak, jeśli badani już grali to najczęściej poświęcali na to około 1 godziny w typowym dniu roboczym i około 2-3 godzin w weekend.

Tabela 85. Czas spędzony na grach na urządzeniach elektronicznych w czasie ostatnich 7 dni (województwo Świętokrzyskie)

Kohorta		Nie korzystał	Pół godziny lub mniej	Ok. 1 godz.	Ok. 2-3 godz.	Ok. 4-5 godz.	6 godzin i więcej
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Typowy dzień roboczy	31,8	17,5	18,7	15,3	9,6	7,1
	Typowy dzień weekendowy	27,4	11,0	14,4	18,6	14,0	14,7
Starsza kohorta (17-18 lat)	Typowy dzień roboczy	39,5	14,9	16,9	16,4	7,0	5,3
	Typowy dzień weekendowy	36,2	9,6	13,8	17,6	12,0	10,9

Okolo jedna trzecia 15-16 latków i okolo 40% 17-18 latków najczęściej nie spędzają dni na graniu na urządzeniach elektronicznych. Jednak, jeśli już to robią to dzieje się to codziennie. Co piąty respondent z każdej kohorty codziennie poświęcał czas na grę na urządzeniach elektronicznych. Porównując liczbę dni spędzanych na graniu między uczniami z województwa Świętokrzyskiego i tych z populacji generalnej to w obu kohortach obserwuje się wartości zbliżone do siebie. Występujące różnice są niewielkie.

Tabela 86. Liczba dni spędzony na grach na urządzeniach elektronicznych w czasie ostatnich 7 dni

Kohorta		Świętokrzyskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Nie	31,0	29,8
	1 dzień	14,3	13,9
	2 dni	11,2	10,1
	3 dni	8,0	8,9
	4 dni	6,3	6,7
	5 dni	4,9	6,6
	6 dni	3,7	4,0
	7 dni	20,6	20,1
Starsza kohorta (17-18 lat)	Nie	37,0	35,3
	1 dzień	13,6	16,0
	2 dni	8,3	9,9
	3 dni	7,5	8,7
	4 dni	7,9	6,0
	5 dni	5,4	6,0
	6 dni	3,4	3,1
	7 dni	17,1	15,0

Uczniowie zostali także zapytani o symptomy nadmiernego korzystania z gier na urządzeniach elektronicznych, takich komputer, smartfon, konsola (tabela 87.). W młodszej grupie 20,1% badanych jest zdania, że ich rodzice uważają, że poświęcają na tą aktywność za dużo czasu, 12,9% badanych twierdzi, że spędza za dużo czasu na graniu w gry, a 8,0% badanych ma zły humor, jeśli nie ma dostępu do tych gier. W starszej grupie analogiczne odsetki są nieco niższe bądź na podobnym poziomie.

Tabela 87. Symptomy nadmiernego korzystania z gier na urządzeniach elektronicznych, takich komputer, smartfon, konsola (Województwo Świętokrzyskie)

Kohorta		Zdecydowanie tak	Raczej tak	Ani tak, ani nie	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Przekonanie, że spędza się za dużo czasu na graniu	5,8	7,1	13,8	22,6	50,8
	Zły humor jeśli brak możliwości grania	3,6	4,3	9,8	22,2	60,0
	Przekonanie rodziców, że spędza się za dużo czasu na graniu	8,3	11,8	11,9	16,2	51,7
Starsza kohorta (17-18 lat)	Przekonanie, że spędza się za dużo czasu na graniu	5,5	8,8	11,7	21,4	52,5
	Zły humor jeśli brak możliwości grania	3,8	4,6	7,4	22,0	62,3
	Przekonanie rodziców, że spędza się za dużo czasu na graniu	7,2	9,9	8,9	15,7	58,3

Tabela 88. Symptomy nadmiernego korzystania z gier na urządzeniach elektronicznych, takich komputer, smartfon, konsola (Polska)

Kohorta		Zdecydowanie tak	Raczej tak	Ani tak, ani nie	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Przekonanie, że spędza się za dużo czasu na graniu	6,7	10,4	14,8	23,4	44,7
	Zły humor jeśli brak możliwości grania	3,9	5,2	9,7	22,0	59,3
	Przekonanie rodziców, że spędza się za dużo czasu na graniu	10,6	11,1	11,6	17,9	48,8
Starsza kohorta (17-18 lat)	Przekonanie, że spędza się za dużo czasu na graniu	5,6	8,4	13,0	21,6	51,4
	Zły humor jeśli brak możliwości grania	2,6	3,4	8,8	19,3	65,9
	Przekonanie rodziców, że spędza się za dużo czasu na graniu	7,1	9,4	10,0	16,8	56,8

Porównanie Województwa Świętokrzyskiego i kraju ogółem pod względem symptomów nadmiernego korzystania z gier na urządzeniach elektronicznych nie ujawnia istotnych różnic między analizowanymi obszarami. Ta

prawidłowość dotyczy obu kohort. Jeśli występują różnicę to są one niewielkie.

Gry hazardowe

Sektor gier i zakładów wzajemnych w Polsce obejmuje takie formy działalności jak: loterie pieniężne, gry liczbowe, zakłady wzajemne, salony gry bingo, kasyna, salony gry na automatach, punkty gry na automatach o niskich wygranych. Gry hazardowe uprawiać można w internecie oraz poprzez uczestnictwo w loteriach SMS.

W porównaniu do innych problemów społecznych, hazardowi i problemom z nim związanym poświęca się niewiele uwagi w debacie publicznej. Hazard patologiczny, czyli uzależnienie od gier, w powszechnej opinii uznawane jest za stosunkowo marginalne zjawisko dotyczące niewielkiej liczby dorosłych mężczyzn. Hazard problemowy i patologiczny prowadzi do różnego rodzaju problemów zarówno u samych graczy, jak i u ich rodzin oraz najbliższego środowiska społecznego.

Szeroka oferta różnego rodzaju form gier hazardowych skłania do postawienia pytania o rozpowszechnienie uprawiania gier, które z czasem mogą doprowadzić do problemu hazardu.

Dane z tabeli 89. sugerują, że prawie jedna czwarta młodzieży ma za sobą doświadczenia gry na pieniądze. Wśród gimnazjalistów takie doświadczenia zebrali 17,3% badanych, zaś w starszej kohorcie – 18,4% badanych. W czasie ostatnich 30 dni przed badaniem uczestniczyło w grach hazardowych 6,8% gimnazjalistów i 6,9% uczniów ze szkół średnich.

Tabela 89. Granie w gry hazardowe, tj. takie gdzie stawia się pieniądze i można je wygrać

Kohorta		Świętokrzyskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Kiedykolwiek w życiu	17,3	18,2
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	10,0	10,2
	W czasie 30 dni przed badaniem	6,8	5,5
Starsza kohorta (17-18 lat)	Kiedykolwiek w życiu	18,4	21,4
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	10,6	12,8
	W czasie 30 dni przed badaniem	6,9	7,9

Porównanie wyników uzyskanych w Województwie Świętokrzyskim z wynikami w całym kraju pokazuje prawie identyczne odsetki badanych, którzy mają za sobą doświadczenia grania za pieniądze. Respondenci z próby wojewódzkiej młodszej oraz starszej kohorty nieznacznie rzadziej grają w gry hazardowe niż ich rówieśnicy z populacji generalnej, z wyjątkiem grania przez 15-16 latków w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem.

Następne pytanie dotyczyło częstotliwości stawiania pieniędzy w grach hazardowych w czasie ostatnich 12 miesięcy przed badaniem (tabela 90.). Najliczniejszą frakcją w obu kohortach stanowiły osoby, które grały raz na miesiąc lub rzadziej (5,6% w młodszej i 9,8% w starszej grupie). Niewielki odsetek badanych grał 2-3 razy w tygodniu (odpowiednio 1,9% i 2,3%).

Tabela 90. Częstotliwość stawiania pieniędzy w grach hazardowych w czasie ostatnich 12 miesięcy

Kohorta		Świętokrzyskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Nie grał	89,9	89,1
	Raz na miesiąc lub rzadziej	5,6	7,3
	2-4 razy w miesiącu	2,6	2,1
	2-3 razy w tygodniu	1,9	1,5
Starsza kohorta (17-18 lat)	Nie grał	85,6	87,2
	Raz na miesiąc lub rzadziej	9,8	8,9
	2-4 razy w miesiącu	2,4	2,1
	2-3 razy w tygodniu	2,3	1,8

Wyniki uzyskane w obu kohortach w województwie Świętokrzyskim są nieznacznie wyższe niż uzyskane w populacji generalnej. Wyjątkiem jest niższy odsetek 15-16 latków stawiający pieniądze w grach hazardowych z częstotliwością 2-3 razy w tygodniu.

Uczniowie, jeśli grają w gry hazardowe najczęściej poświęcają na to mniej niż 30 minut w ciągu dnia. Robi tak 4,8% uczniów z młodszej kohorty oraz 7,4% uczniów ze starszej kohorty. Porównanie wyników uzyskanych w Województwie Świętokrzyskim z wynikami w całym kraju nie pokazuje istotnych różnic między analizowanymi obszarami.

Tabela 91. Czas spędzany na grach hazardowych typowego dnia w czasie ostatnich 12 miesięcy

Kohorta		Świętokrzyskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Nie w czasie ostatnich 12 miesięcy	90,0	89,4
	Mniej niż 30 minut	4,8	5,8
	Między 30 minut a 1 godzina	1,8	2,3
	Między 1 godzina a 2 godziny	1,3	1,0
	Między 2 godziny a 3 godziny	1,3	0,5
	3 godziny lub więcej	0,8	1,0
Starsza kohorta (17-18 lat)	Nie w czasie ostatnich 12 miesięcy	87,7	87,6
	Mniej niż 30 minut	7,4	7,6
	Między 30 minut a 1 godzina	2,1	2,4
	Między 1 godzina a 2 godziny	0,9	1,0
	Między 2 godziny a 3 godziny	1,0	0,3
	3 godziny lub więcej	0,8	1,1

Tylko niewielkie odsetki respondentów grały w gry hazardowe dłużej niż 2 godziny przy jednej okazji. Najczęściej robili to raz na miesiąc lub rzadziej. Odsetki badanych, które przejawiały ten wzór grania były podobne w obu kohortach (5,4% w młodszej grupie i 6,1% w starszej). Podobne rozpowszechnienie można odnotować również porównując wyniki uzyskane w badaniu wojewódzkim do próby ogólnopolskiej. Różnice, które występują są niewielkie.

Tabela 92. Granie w gry hazardowe dłużej niż 2 godziny przy jednej okazji w czasie ostatnich 12 miesięcy

Kohorta		Świętokrzyskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Nie w czasie ostatnich 12 miesięcy	91,6	91,9
	Raz na miesiąc lub rzadziej	5,4	5,6
	2-4 razy w miesiącu	1,5	1,0
	2-3 razy w tygodniu	0,7	0,6
	4-5 razy w tygodniu	0,4	0,3
	6 lub więcej razy w tygodniu	0,3	0,5
Starsza kohorta (17-18 lat)	Nie w czasie ostatnich 12 miesięcy	90,9	89,9
	Raz na miesiąc lub rzadziej	6,1	7,3
	2-4 razy w miesiącu	1,6	1,4
	2-3 razy w tygodniu	0,5	0,4
	4-5 razy w tygodniu	0,1	0,2
	6 lub więcej razy w tygodniu	0,8	0,7

W obu kohortach największą popularnością cieszyły się loterie (10,7% w młodszej grupie i 10,9% w starszej grupie). Najczęściej respondenci grali w nie raz na miesiąc lub rzadziej. Najmniejszą popularnością cieszyły się automaty (odpowiednio – 4,9% i 4,7%) na których najczęściej grano również raz w miesiącu. Porównanie wyników pokazuje, że w odróżnieniu od uczniów z województwa Świętokrzyskiego, respondenci z młodszej kohorty próby ogólnopolskiej najbardziej preferowali gry w karty i kości, natomiast ze starszej kohorty gry na zakładach sportowych.

Tabela 93. Częstotliwość grania w poszczególne gry hazardowe w czasie ostatnich 12 miesięcy przed badaniem (województwo Świętokrzyskie)

Kohorta		W ogóle nie	Raz na miesiąc lub rzadziej	2-4 razy w miesiącu	2-3 razy w tygodniu
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Automaty	95,1	3,7	1,2	0,0
	Karty lub kości	91,4	6,1	1,5	1,1
	Loterie (bingo, lotto)	89,3	8,5	1,5	0,7
	Zakłady sportowe	89,8	5,6	2,7	1,8
Starsza kohorta (17-18 lat)	Automaty	95,3	3,4	,8	0,5
	Karty lub kości	92,1	5,1	1,5	1,4
	Loterie (bingo, lotto)	89,1	8,2	1,9	0,7
	Zakłady sportowe	89,9	6,8	2,2	1,2

Tabela 94. Częstotliwość grania w poszczególne gry hazardowe w czasie ostatnich 12 miesięcy przed badaniem (Polska)

Kohorta		W ogóle nie	Raz na miesiąc lub rzadziej	2-4 razy w miesiącu	2-3 razy w tygodniu
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Automaty	94,5	4,2	0,7	0,5
	Karty lub kości	90,4	6,5	1,9	1,3
	Loterie (bingo, lotto)	91,5	6,1	1,5	0,9
	Zakłady sportowe	92,6	4,2	1,6	1,6
Starsza kohorta (17-18 lat)	Automaty	94,9	4,0	0,8	0,3
	Karty lub kości	91,0	6,1	1,9	0,9
	Loterie (bingo, lotto)	90,5	7,4	1,6	0,5
	Zakłady sportowe	89,8	5,8	2,6	1,8

Okolo 8% respondentów z młodszej kohorty i okolo 11% ze starszej używało internetu do grania w gry hazardowe. Między 4 a 5% uczniów zawsze bądź

przeważnie uprawia hazard z wykorzystaniem internetu. Podobne wyniki uzyskano na poziomie kraju.

Tabela 95. Częstotliwość używania internetu do gier hazardowych w czasie ostatnich 12 miesięcy

Kohorta		Świętokrzyskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	W ogóle nie grał w gry hazardowe	85,0	85,9
	Nie grał gry hazardowe w internecie	6,4	6,2
	Rzadko	2,9	2,6
	Czasem	1,4	1,1
	Przeważnie	1,5	1,4
	Zawsze	2,7	2,7
Starsza kohorta (17-18 lat)	W ogóle nie grał w gry hazardowe	83,1	84,1
	Nie grał gry hazardowe w internecie	5,6	6,3
	Rzadko	3,9	3,0
	Czasem	2,2	1,2
	Przeważnie	1,7	2,5
	Zawsze	3,5	2,9

W badaniu zastosowano dwa wskaźniki grania problemowego (tabela 96.). Pierwszy to potrzeba stawiania w grze coraz większych pieniędzy, a drugi to okłamywanie kogoś ważnego dla respondenta w sprawie tego jak dużo gra w gry hazardowe.

Potrzebę stawiania coraz większych pieniędzy wyraziło 6,2% uczniów z młodszej kohorty oraz 7,1% uczniów ze starszej kohorty. Kłamanie w sprawie tego jak wiele się gra okazało się nieco mniej rozpowszechnione, tylko ok. 2% uczniów przyznało się do tego zachowania. Obydwa symptomy problemowego grania przejawiało 1,3% badanych 15-16 latków oraz 1,2% 17-18 latków. Porównując wyniki uzyskane w województwie Świętokrzyskim z uzyskanymi na poziomie kraju to w obu kohortach uczniowie z próby wojewódzkiej nieznacznie częściej niż ich rówieśnicy z populacji generalnej odczuwają

potrzebę stawiania coraz większych pieniędzy. Z kolei w przypadku kłamania w sprawie tego ile się gra jest odwrotnie, to uczniowie z próby ogólnopolskiej częściej przyznawali się do tego typu zachowań.

Tabela 96. Symptomy grania problemowego w gry hazardowe

Kohorta		Świętokrzyskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Potrzeba stawiania coraz większych pieniędzy	6,2	6,0
	Kłamanie w sprawie tego, jak wiele się gra	2,1	2,7
Starsza kohorta (17-18 lat)	Potrzeba stawiania coraz większych pieniędzy	7,1	6,8
	Kłamanie w sprawie tego, jak wiele się gra	2,0	2,2

Wiarygodność wyników

W badaniu zastosowano dwa mechanizmy sprawdzające wiarygodność uzyskanych wyników. Pierwszy, to pytanie o używanie nieistniejącego narkotyku nazwanego re Levin. Jak pamiętamy z cytowanych już wyników używanie tego środka chociaż raz w życiu zadeklarowało ok. 1-2% badanych. Oznaczać to może, że badani w nieznacznym tylko stopniu deklarowali doświadczenia, które nie miały pokrycia w faktach.

Próba przybliżenia skali możliwego zatajania swoich doświadczeń z narkotykami w odpowiedziach na pytania ankiety było pytanie, które brzmiało: Gdybyś kiedykolwiek używał(a) marihuany lub haszyszu, czy sądzisz, że napisał(a)byś to w tym kwestionariuszu? Rozkłady odpowiedzi na to pytanie zawarto w tabeli 92.

Jedynie ok. 12-13% badanej młodzieży zadeklarowało brak zaufania twierdząc, że nie przyznaliby się do używania marihuany lub haszyszu, gdyby taki fakt miał miejsce. Młodszy uczniowie w wyższych odsetkach niż starsi twierdzili, że nie przyznaliby się do ich używania.

Tabela 97. Poziom zaufania respondentów – rozkład odpowiedzi na pytanie o to, czy badany odpowiadając na ankietę przyznałby się do używania marihuany lub haszyszu, gdyby ich używał (Województwo Świętokrzyskie)

Kohorta	Już to napisałem w tej ankiecie	Zdecydowanie tak	Chyba tak	Chyba nie	Zdecydowanie nie
Młodsza kohorta (15-16 lat)	30,2	30,6	25,7	4,3	9,3
Starsza kohorta (17-18 lat)	38,8	30,3	18,7	3,3	9,0

Tabela 98. Poziom zaufania respondentów – rozkład odpowiedzi na pytanie o to, czy badany odpowiadając na ankietę przyznałby się do używania marihuany lub haszyszu, gdyby ich używał (Polska)

Kohorta	Już to napisałem w tej ankiecie	Zdecydowanie tak	Chyba tak	Chyba nie	Zdecydowanie nie
Młodsza kohorta (15-16 lat)	27,5	32,8	24,5	6,1	9,0
Starsza kohorta (17-18 lat)	36,6	33,0	19,9	4,4	6,1

Porównanie wartości wskaźnika dla Województwa Świętokrzyskiego i dla całego kraju wskazuje na zbliżony poziom zaufania respondentów na obu analizowanych obszarach.

Dynamika zjawiska w Województwie Świętokrzyskie w latach 2005-2019

Badania zrealizowane w Województwie Świętokrzyskim w 2019 r. są trzecimi z kolei badaniem szkolnym przeprowadzonym w tym województwie. Pierwsze badanie w województwie zrealizowano w 2005 r. Dzięki temu możemy próbować porównać zmiany podstawowych wskaźników używania alkoholu i narkotyków przez młodzież w województwie jakie dokonały się na przestrzeni ostatnich 14 lat. Trzeba jednak pamiętać, że porównywalność wyników badania szkolnego zrealizowanego w 2005 r. w Województwie Świętokrzyskim z wynikami ESPAD 2015 i 2019 jest mocno ograniczona. Przypomnijmy, że badanie w Województwie Świętokrzyskim z 2005 r. zrealizowano na jesieni, stąd badaną populację stanowiła młodzież z młodszego rocznika. Uczniowie badani w Województwie w 2005 r. byli zatem o kilka miesięcy młodszy niż uczniowie badani w województwie w 2015 r. i 2019 r.

Picie alkoholu

Zestawienie wyników uzyskanych w Województwie Świętokrzyskim w 2019 r. z wynikami z poprzednich pomiarów wskazuje na wzrost wskaźników picia kiedykolwiek w życiu i w czasie ostatnich 12 miesięcy oraz spadek picia w ostatnich 30 dni przed badaniem wśród 15-16 latków. Z kolei w starszej kohorcie można zaobserwować spadek respondentów używających alkoholu we wszystkich trzech pomiarach czasowych. W Polsce ogółem na przestrzeni ostatnich 16 lat obserwowany jest stały spadek wskaźników picia w młodszej oraz starszej kohorcie.

Tabela 99. Picie napojów alkoholowych w województwie Świętokrzyskim

Kohorta		2005	2015	2019
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Kiedykolwiek w życiu	86,1	85,8	88,6
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	74,0	77,2	78,5
	W czasie 30 dni przed badaniem	44,5	55,8	54,1
Starsza kohorta (17-18 lat)	Kiedykolwiek w życiu	94,2	96,3	93,9
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	87,7	93,6	90,2
	W czasie 30 dni przed badaniem	64,5	81,7	75,2

Tabela 100. Picie napojów alkoholowych w Polsce

Kohorta		2003	2007	2011	2015	2019
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Kiedykolwiek w życiu	92,5	90,2	87,3	83,8	80,0
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	84,9	78,9	78,3	71,7	67,9
	W czasie 30 dni przed badaniem	65,8	57,3	57,6	48,6	46,7
Starsza kohorta (17-18 lat)	Kiedykolwiek w życiu	96,7	94,8	95,2	95,8	92,8
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	93,4	92,0	91,6	92,7	89,0
	W czasie 30 dni przed badaniem	78,9	79,5	80,4	82,3	76,1

W tabeli 99 podsumowano dane dotyczące picia poszczególnych napojów alkoholowych w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem. W grupie gimnazjalistów, podobnie jak w przypadku picia alkoholu w ogóle, w 2019 r. obserwujemy wzrost odsetka badanych deklarujących konsumpcję wina i

wódki oraz spadek spożycia piwa, w porównaniu do roku 2015 roku. Wzrost jest szczególnie widoczny w przypadku wina. W grupie starszej młodzieży w analizowanym okresie również zaobserwowano wzrost, ale jedynie w przypadku konsumpcji wina. Rozpowszechnienie spożycia piwa i wódki spadło względem 2015 roku.

Tabela 101. Picie poszczególnych napojów alkoholowych w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem

Kohorta		2005	2015	2019
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Picie piwa	50,4	58,9	55,2
	Picie wina	22,4	25,7	30,5
	Picie wódki	28,0	38,5	42,5
Starsza kohorta (17-18 lat)	Picie piwa	67,3	79,4	72,8
	Picie wina	23,5	39,8	45,7
	Picie wódki	47,8	63,5	60,7

W tabeli 102. podsumowano dane dotyczące nadmiernego picia. W młodszej kohorcie w 2019 r. obserwujemy nieznaczny spadek odsetka badanych deklarujących nadmierne picie w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem, w porównaniu do roku 2015 za wyjątkiem nadmiernego picia 3-5 razy oraz 10 lub więcej razy w czasie ostatnich 30 dni. W grupie starszej młodzieży w analizowanym okresie również zaobserwowano spadek w wartościach wskaźników z wyjątkiem nadmiernego picia 3-5 razy oraz 6-9 razy w czasie ostatnich 30 dni.

Tabela 102. Picie nadmierne w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem (Wypicie 5 lub więcej drinków z rzędu w czasie ostatnich 30 dni)

Kohorta		2005	2015	2019
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Ani razu	62,6	59,4	57,5
	1 raz	14,2	17,2	16,4
	2 razy	9,4	10,0	9,8
	3-5 razy	7,0	7,7	10,3
	6-9 razy	2,8	2,7	1,7
	10 lub więcej razy	4,1	3,0	4,3
	Starsza kohorta (17-18 lat)	Ani razu	48,4	37,3
1 raz		18,1	21,5	18,7
2 razy		11,3	17,6	14,8
3-5 razy		10,8	13,0	16,8
6-9 razy		5,8	5,0	5,6
10 lub więcej razy		5,7	5,6	4,9

Używanie innych substancji psychoaktywnych

Analizę zacznijmy od nakreślenia tła ogólnopolskiego. Porównując wyniki z 2019 r. z wynikami z poprzedniego badania odnotować trzeba spadek używania marihuany i haszyszu po kilkuletnim trendzie wzrostowym związanym eksperymentowaniem z tymi substancjami. Spadek używania zaobserwowano w młodszej i starszej kohorcie. Trend spadkowy używania pozostałych substancji zaobserwowano wśród 15-16 latków. Z kolei wśród 17-18 latków w przypadku używania leków oraz ekstazy nastąpił nieznaczny wzrost używania, a w przypadku substancji wziewnych i amfetaminy niewielki spadek.

Analizę wyników Województwa Świętokrzyskiego (tabela 103.) zacznijmy od skonstatowania nieznacznego wzrostu rozpowszechnienia eksperymentowania z przetworami konopi w 2019 r. w porównaniu do lat poprzednich w grupie młodszej młodzieży oraz stabilizacji trendu w starszej kohorcie. Obserwowane trendy w obu grupach są sprzeczne z trendami odnotowanym na poziomie ogólnopolskim.

W obu grupach badanych z terenu województwa Świętokrzyskiego zaobserwowano także znaczny spadek odsetka 15-16 latków używających substancji wziewnych oraz stabilizację używania tych substancji wśród 17-18 latków. W przypadku używania leków uspokajających bez przepisu lekarza to w młodszej kohorcie obserwuje się stabilizację używania na poziomie około 17%, a w starszej kohorcie około 3% wzrost. Z kolei w przypadku amfetaminy oraz ekstazy w obu grupach respondentów obserwuje się spadek używania tych substancji.

Tabela 103. Używanie substancji kiedykolwiek w życiu w województwie Świętokrzyskim

Kohorta		2005	2015	2019
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Marihuana lub haszysz	13,1	24,3	25,3
	Substancje wziewne	8,7	11,0	6,2
	Leki uspokajające i nasenne bez przepisu lekarza	15,9	16,8	17,0
	Amfetamina	2,7	5,1	3,6
	Ecstasy	2,0	3,9	2,9
Starsza kohorta (17-18 lat)	Marihuana lub haszysz	27,9	39,8	39,6
	Substancje wziewne	6,2	7,2	7,5
	Leki uspokajające i nasenne bez przepisu lekarza	18,3	18,4	21,1
	Amfetamina	9,1	6,9	6,3
	Ecstasy	5,6	5,9	4,9

Tabela 104. Używanie substancji kiedykolwiek w życiu w Polsce

Kohorta		2003	2007	2011	2015	2019
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Marihuana lub haszysz	19,2	15,7	24,3	25,0	21,4
	Substancje wziewne	9,3	8,2	8,7	11,2	8,6
	Leki uspokajające i nasenne bez przepisu lekarza	17,3	15,6	15,5	17,0	15,1
	Amfetamina	6,0	3,8	4,6	5,3	4,2
	Ecstasy	2,8	2,5	3,0	3,9	3,3
Starsza kohorta (17-18 lat)	Marihuana lub haszysz	36,7	27,9	37,3	43,0	37,2
	Substancje wziewne	6,3	6,8	5,6	7,6	6,9
	Leki uspokajające i nasenne bez przepisu lekarza	20,1	19,0	16,8	17,9	18,3
	Amfetamina	15,4	7,8	8,3	7,1	4,7
	Ecstasy	5,8	4,2	5,0	4,0	5,1

W tabeli 105. przedstawiono porównanie wyników z 2019 r. z wynikami z 2005 i 2015 r. w zakresie eksperymentowania, aktualnego i częstego używania przetworów konopi. Wśród młodszych respondentów obserwujemy wzrost odsetka wśród eksperymentujących oraz używających rekreacyjnie oraz stabilizację trendu wśród regularnych użytkowników. Z kolei w starszej kohorcie wzrost używania konopi obserwuje się jedynie wśród rekreacyjnie używających tych substancji. Używanie kiedykolwiek w życiu i w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem pozostaje na podobnym poziomie jak w 2015 roku. Trochę inny trend w używaniu przetworów konopi można zaobserwować na poziomie kraju. Używanie tych substancji przez obydwie poddane analizie grupy wiekowe spadło w 2019 w porównaniu do 2015 roku. Odnosi się to do używania kiedykolwiek w życiu, w czasie ostatnich 12 miesięcy oraz ostatnich 30 dni przed badaniem.

Tabela 105. Używanie przetworów konopi w województwie Świętokrzyskim

Kohorta		2005	2015	2019
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Kiedykolwiek w życiu	13,1	24,3	25,3
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	9,3	18,7	20,0
	W czasie 30 dni przed badaniem	4,3	11,4	11,3
Starsza kohorta (17-18 lat)	Kiedykolwiek w życiu	27,9	39,8	39,6
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	18,3	29,1	32,6
	W czasie 30 dni przed badaniem	9,8	15,5	16,5

Tabela 106. Używanie przetworów konopi w Polsce

Kohorta		2003	2007	2011	2015	2019
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Kiedykolwiek w życiu	19,2	15,7	24,3	25,0	21,4
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	14,5	10,9	20,1	19,2	16,7
	W czasie 30 dni przed badaniem	8,3	6,4	10,5	10,3	9,0
Starsza kohorta (17-18 lat)	Kiedykolwiek w życiu	36,7	27,9	37,3	43,0	37,2
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	26,1	17,4	28,5	31,5	29,6
	W czasie 30 dni przed badaniem	13,3	9,5	15,0	15,4	15,1

Zaprezentowane tu zestawienie trendów w rozpowszechnieniu doświadczeń z poszczególnymi narkotykami w Województwie Świętokrzyskim na tle trendów ogólnopolskich pokazuje specyfikę lokalnej sytuacji w województwie.

Wprawdzie niektóre wskaźniki zmieniają się na poziomie województwa w podobny sposób jak w skali kraju, to jednak zmiany innych przebiegają odmiennie. Trendy w zakresie eksperymentowania, aktualnego i częstego używania marihuany zdają się przebiegać w ostatnich latach trochę inaczej jak na poziomie ogólnopolskim.

Dostępność substancji psychoaktywnych

Dane zawarte w tabelach 107 - 108. pozwalają na prześledzenie zmian w dostępności poszczególnych substancji w ocenach młodzieży jakie dokonały się w czasie ostatnich czterech lat.

Porównanie ocen z 2019 r. z tymi z 2015 r. i 2005 r. w Województwie Świętokrzyskim wskazuje na znaczny wzrost dostępności każdego z trzech napojów alkoholowych, według ocen uczniów z niższego poziomu nauczania. Wartości uzyskane w 2019 roku zbliżają się do tych z 2005 roku, a w przypadku wódki je przewyższają. Porównanie ocen dokonywanych przez badanych z próby ogólnopolskiej w 2019 r. w porównaniu do lat wcześniejszych pokazuje trend spadkowy w przypadku każdego z badanych napojów alkoholowych. Prawidłowość ta jest charakterystyczna dla obu kohort. W skali ogólnopolskiej wedle ocen uczniów z obu poziomów nauczania dostępność papierosów spadła na przestrzeni lat. Trend spadkowy utrzymuje się od 2003 roku. Podobnie jest w Województwie Świętokrzyskim, gdzie w 2019 r., w porównaniu do roku 2015, w obu kohortach odnotowano spadek odsetka deklarujących bardzo łatwy dostęp do papierosów.

Dostępność marihuany i haszyszu deklarowana przez badanych w Województwie Świętokrzyskim uczniów z obu poziomów nauczania była oceniana niżej w 2019 r., niż w roku 2015, jednak wciąż wyżej niż w 2005 roku. Na poziomie ogólnopolskim do 2015 roku odnotowano stabilizację trendu, jednak w pomiarze z 2019 roku zauważa się spadek w dostępie do marihuany i haszyszu.

W Województwie Świętokrzyskim w 2019 r., w porównaniu do roku 2015, zarówno w młodszej jak i starszej kohorcie odnotowano spadek dostępu do wszystkich pozostałych substancji. Poziom dostępności z 2019 roku jest najniższy w historii pomiarów jakie miały miejsce w województwie Świętokrzyskim. Podobnie trend spadkowy odnotowano na poziomie ogólnopolskim.

Tabela 107. Ocena dostępności poszczególnych substancji jako bardzo znacznej (substancje bardzo łatwe do zdobycia) (województwo Świętokrzyskie)

Kohorta		2005	2015	2019
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Papierosy	64,6	44,7	44,2
	Piwo	62,8	49,3	52,7
	Wino	51,4	39,3	45,7
	Wódka	40,1	34,1	43,0
	Marihuana lub haszysz	10,3	16,7	15,4
	Amfetamina	7,0	6,0	5,5
	Leki uspokajające lub nasenne	20,2	22,4	21,0
	Ecstasy	5,8	6,4	4,7
Starsza kohorta (17-18 lat)	Papierosy	81,2	69,9	67,5
	Piwo	76,1	77,5	73,2
	Wino	66,9	70,5	68,4
	Wódka	58,6	67,0	67,0
	Marihuana lub haszysz	17,4	22,1	20,9
	Amfetamina	11,0	7,0	6,9
	Leki uspokajające lub nasenne	22,1	27,7	22,0
	Ecstasy	11,2	7,7	7,5

Tabela 108. Ocena dostępności poszczególnych substancji jako bardzo znacznej (substancje bardzo łatwe do zdobycia) (Polska)

Kohorta		2003	2007	2011	2015	2019
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Papierosy	71,9	59,2	48,1	43,1	41,1
	Piwo	67,9	56,1	49,3	47,6	45,8
	Wino	55,4	45,6	39,5	36,6	36,5
	Wódka	45,7	38,7	33,4	34,2	33,2
	Marihuana lub haszysz	15,7	11,5	15,7	15,2	13,7
	Amfetamina	11,8	7,4	5,0	6,3	5,5
	Leki uspokajające lub nasenne	19,6	16,5	18,6	25,1	20,5
	Ecstasy	9,6	6,3	5,5	6,6	5,9
Starsza kohorta (17-18 lat)	Papierosy	89,8	81,0	67,5	69,4	64,9
	Piwo	89,5	80,5	73,1	76,2	72,2
	Wino	82,9	75,9	67,8	69,7	67,3
	Wódka	77,3	70,2	62,1	67,5	64,2
	Marihuana lub haszysz	23,1	16,8	20,5	21,2	18,6
	Amfetamina	17,5	10,1	7,5	6,8	6,2
	Leki uspokajające lub nasenne	21,7	18,5	20,0	26,2	22,7
	Ecstasy	11,9	8,7	7,4	6,6	8,3

W tabeli 109. przedstawiono dane dotyczące miejsc, gdzie łatwo kupić marihuanę lub haszysz. W obu kohortach odnotowano wzrost odsetka uczniów, którzy nie znają takich miejsc. Jednocześnie w obu kohortach spadł odsetek respondentów, których zdaniem te substancje były łatwo dostępne w takich miejscach jak ulica, park, szkoła, dyskoteka, mieszkanie diler.

Tabela 109. Miejsca gdzie łatwo kupić marihuanę lub haszysz

Kohorta		2005	2015	2019
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Nie znam takich miejsc	48,9	58,4	68,0
	Ulica, park	19,5	21,3	15,1
	Szkoła	17,0	15,4	10,4
	Dyskoteka, bar	37,1	12,5	8,4
	Mieszkanie dealera	24,1	16,1	9,6
	Przez Internet	x	x	6,8
	Inne miejsce	8,2	6,0	6,8
Starsza kohorta (17-18 lat)	Nie znam takich miejsc	42,6	56,6	59,9
	Ulica, park	22,8	20,5	22,1
	Szkoła	23,3	17,0	16,7
	Dyskoteka, bar	42,1	16,2	15,3
	Mieszkanie dealera	26,1	17,9	13,8
	Przez Internet	x	x	11,6
	Inne miejsce	6,4	6,2	5,4

Ryzyko związane z używaniem substancji psychoaktywnych w opiniach badanych

Prześledzenie zmian, jakie dokonały się w Województwie Świętokrzyskim w ocenie ryzyka związanego z używaniem poszczególnych substancji umożliwiają dane zestawione w tabeli 110. Pokazują one odsetki uczniów, którzy wybrali odpowiedź „duże ryzyko” w badaniach z 2019 roku oraz 2015 i 2005 roku.

W obu grupach badanych w Województwie Świętokrzyskim odnotowano wzrost odsetka uczniów oceniających wszystkie style picia alkoholu jako bardzo ryzykowne.

W obu kohortach w Województwie Świętokrzyskim zaobserwowano spadek odsetka badanych, którzy za niebezpieczne uznali eksperymentowanie z przetworami konopi, używanie od czasu do czasu oraz regularne używanie tych substancji.

W przypadku oceny ryzyka używania ekstazy deklarowanej przez uczniów z obu kohort, obserwuje się stabilizację trendu wśród młodszej kohorty oraz nieznaczny spadek respondentów ze starszej kohorty którzy postrzegają regularne używanie ekstazy jako duże ryzyko. Podobnie w przypadku amfetaminy. Jej regularne używanie w mniejszym stopniu budziło niepokój wśród uczniów z obu kohort w porównaniu do badania z 2015 roku.

Tabela 110. Ocena ryzyka związanego z używaniem poszczególnych substancji - odsetki badanych wybierających odpowiedź „duże ryzyko”

Kohorta		2005	2015	2019
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Pałą papierosy od czasu do czasu	11,1	14,7	12,7
	Wypalają co najmniej paczkę papierosów dziennie	78,2	71,2	70,2
	Próbują 1 raz lub 2 razy elektronicznych papierosów	x	x	8,5
	Wypijają 1 lub 2 drinki prawie codziennie	37,4	29,5	33,6
	Wypijają 4 lub 5 drinków prawie codziennie	69,8	61,5	67,5
	Wypijają 5 drinków lub więcej w czasie weekendu	51,9	44,5	49,0
	Próbują 1 raz lub 2 razy marihuany lub haszyszu	50,9	27,6	23,0
	Pałą marihuanę lub haszysz od czasu do czasu	55,0	30,0	27,1
	Pałą marihuanę lub haszysz regularnie	85,6	62,8	55,1
	Próbują 1 raz lub 2 razy ecstasy	53,0	36,1	36,3
	Biorą ecstasy regularnie	85,2	68,8	66,3
	Próbują 1 raz lub 2 razy amfetaminę	54,7	43,8	46,5
	Biorą amfetaminę regularnie	88,7	79,0	75,1
	Próbują 1 raz lub 2 razy syntetycznych kannabinoidów	x	x	42,1
	Próbują 1 raz lub 2 razy dopalaczy	x	x	43,2
	Używają dopalaczy regularnie	x	x	81,6

Kohorta		2005	2015	2019
Starsza kohorta (17-18 lat)	Pałą papierosy od czasu do czasu	10,4	14,1	12,9
	Wypalają co najmniej paczkę papierosów dziennie	76,3	72,9	73,3
	Próbują 1 raz lub 2 razy elektronicznych papierosów	x	x	8,5
	Wypijają 1 lub 2 drinki prawie codziennie	35,2	28,3	34,2
	Wypijają 4 lub 5 drinków prawie codziennie	67,7	65,0	66,9
	Wypijają 5 drinków lub więcej w czasie weekendu	44,1	38,2	48,0
	Próbują 1 raz lub 2 razy marihuany lub haszyszu	38,3	24,2	19,0
	Pałą marihuanę lub haszysz od czasu do czasu	47,6	25,7	22,6
	Pałą marihuanę lub haszysz regularnie	79,7	65,1	50,0
	Próbują 1 raz lub 2 razy ecstasy	49,0	35,6	39,0
	Biorą ecstasy regularnie	82,6	73,9	66,2
	Próbują 1 raz lub 2 razy amfetaminę	49,1	49,9	50,2
	Biorą amfetaminę regularnie	86,8	84,0	77,8
	Próbują 1 raz lub 2 razy syntetycznych kannabinoidów	x	x	44,6
	Próbują 1 raz lub 2 razy dopalaczy	x	x	46,6
Używają dopalaczy regularnie	x	x	79,1	

Wiarygodność wyników

Wyniki dotyczące zaufania respondentów zostały zaprezentowane w tabeli 111. W młodszej kohorcie, w porównaniu do roku 2015 r., w 2019 r. nastąpił spadek odsetka osób, które nie przyznałyby się do używania substancji, gdyby miało to miejsce. W przypadku młodzieży starszej analogiczny odsetek wzrósł w porównaniu do 2015 roku.

Tabela 111. Poziom zaufania respondentów (odpowiedzi: „chyba nie” lub „zdecydowanie nie” na pytanie o to, czy badany odpowiadając na ankietę przyznałby się do używania substancji, gdyby ich używał)

Kohorta		2005	2015	2019
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Przyznanie się do używanie marihuany lub haszyszu	12,3	15,4	13,5
Starsza kohorta (17-18 lat)	Przyznanie się do używanie marihuany lub haszyszu	9,6	9,4	12,2

WNIOSKI I REKOMENDACJE

Wyniki badania w Województwie Świętokrzyskim na tle wyników w całym kraju skłaniają do sformułowania kilku wniosków, a w ślad za nimi kilku rekomendacji. Młodzież z młodszej kohorty z Województwa Świętokrzyskiego wedle wyników badania zrealizowanego w 2019 r. jawi się jako silnie zagrożona przez napoje alkoholowe. Częściej niż ma to miejsce na terenie całego kraju odnotowano deklaracje picia napojów alkoholowych. Prawidłowość ta dotyczyła zarówno piwa, wina, jak i wódki. Częste picie nadmierne również było bardziej rozpowszechnione w analizowanym województwie. Ponadto w ciągu ostatnich 30 dni przed badaniem większy odsetek młodzieży w analizowanym województwie kupował piwo, wino i wódkę. Tym zachowaniom towarzyszyły wyższe odsetki badanych, które zgłaszały aktualne doświadczanie po alkoholu takich problemów jak bójkę, zniszczenie rzeczy lub ubrania oraz poważne kłótnie, niż miało to miejsce na terenie całego kraju. Również ekspozycja na propozycje piwa, wódki, wina była bardziej rozpowszechniona w Województwie Świętokrzyskim niż w Polsce. Dostępność piwa, wina i wódki była oceniana jako łatwa dla większego odsetka badanych, niż w całym kraju. Prowadzenie działań profilaktycznych powinno zatem nadal stanowić bezwzględny priorytet.

Porównanie wyników uzyskanych w Województwie Świętokrzyskim i w całym kraju wskazuje na wyższe rozpowszechnienie używania marihuany. W przypadku pozostałych substancji nielegalnych substancji wyniki nie pokazują większych różnic w rozpowszechnieniu eksperymentowania, jak również w ich aktualnym czy częstym używaniu. Część z tych substancji jest rzadziej używana przez uczniów z województwa Świętokrzyskiego w porównaniu do badanych z populacji generalnej. Jedyny wyjątek stanowi bardziej rozpowszechniona ekspozycja na propozycje bimbrow w obu grupach w analizowanym województwie.

Przechodząc do rekomendacji w zakresie profilaktyki problemu napojów alkoholowych trzeba wskazać, że szczególnym wyzwaniem jest zarówno bardzo wysoki poziom jak i silny wzrost rozpowszechnienia używania wszystkich rodzajów trunków, a szczególnie piwa i wina. Towarzyszy temu wzrost skłonności młodych ludzi do bagatelizowania ryzyka szkód związanych z ich używaniem. Opracowanie i wdrożenie programów edukacyjnych wydaje się być najlepszą odpowiedzią na te wyzwania. Programy te powinny unikać demonizowania napojów alkoholowych, ale rzeczowo, w dobrze udokumentowany sposób prezentować ryzyko różnych szkód zdrowotnych związanych z piciem piwa, wina i wódki. Pamiętając o tym, by przekaz profilaktyczny, szczególnie o charakterze edukacyjnym, przystawał do doświadczeń, postaw i przekonań młodych ludzi, trzeba zadbać o jego moc perswazyjną. Programom edukacyjnym powinny towarzyszyć szerokie spektrum działań profilaktycznych realizowanych przy współudziale rodziny.

W zakresie profilaktyki problemów alkoholowych wysoki poziom dostępności napojów alkoholowych w opiniach uczniów młodszych skłania do zwrócenia bacznej uwagi na kwestie sprzedaży alkoholu niepełnoletnim. Zintensyfikowanie działań kontrolnych w tym zakresie, szczególnie jeśli chodzi o sprzedaż napojów wysokoprocentowych, wydaje się koniecznym uzupełnieniem działań profilaktycznych skierowanych na ograniczanie popytu na napoje alkoholowe wśród młodzieży. Warto dodać, że ograniczenia sprzedaży napojów alkoholowych są jednym ze sposobów ograniczania

spożycia alkoholu o potwierdzonej skuteczności, oczywiście jeśli udaje się je rzeczywiście wyegzekwować. Zadanie to jest szczególnie trudne w warunkach silnie rozbudowanej sieci sprzedaży napojów alkoholowych, warto zatem rozważyć możliwość jej ograniczenia.

Znaczne rozmiary grup zaangażowanych w używanie substancji oraz fiasko abstynencyjnego paradygmatu profilaktyki adresowanej do młodzieży szkolnej skłaniają do przeformułowania akcentów w strategii prewencyjnej. Rozbudowy wymaga oferta dla młodych ludzi używających względnie często substancji nielegalnych lub pijących często, w ilościach prowadzących do nietrzeźwości. Wielu z nich nie uda się przekonać do zmiany tego stylu życia, konieczne wydaje się zatem, podjęcie działań zmierzających do minimalizacji szkód, do jakich taki styl życia może prowadzić.

Wyniki uzyskane w Województwie Świętokrzyskim w 2019 r. ujawniły skalę potrzeb w zakresie profilaktyki alkoholowej adresowanej do uczniów w wieku 15-16 lat. W Województwie wskaźniki picia alkoholu są wyższe niż ma to miejsce na poziomie kraju. Oznacza to potrzebę opracowania programów profilaktycznych uwzględniających specyfikę młodszej młodzieży jako adresatów. Ponadto uważniejszego spojrzenia wymaga problem nielegalnego alkoholu, jakim jest bimbler, który był proponowany liczniejszej frakcji badanych w Województwie Świętokrzyskim, niż w całym kraju i można się spodziewać, że jego spożycie również będzie bardziej rozpowszechnione.

Przypisy

1. Okulicz-Kozaryn K., Sierosławski J. (2007) Validation of the „problematic use of narcotics” (PUN) screening test for drug using adolescents. *Addictive Behaviors* 32 (2007), 640-646.
2. Beck F, & Legleye S. (2003). Drogues et adolescents. Usages de drogues et contextes d’usage entre 17 et 19 ans, évolutions récentes, ESCAPAD (2002). Paris: OFDT.